

AZƏRBAYCAN

VƏKİLİ

Azərbaycan Respublikasının
Vəkillər Kollegiyası

“Концепция адвокатского расследования: проблемы и тенденции”
адвокат Абузар Муталлимов

“Hasilatın pay bölgüsü haqqında saziş” **vəkilliyə namizəd Anar Əsədov**

“Vəkillik fəaliyyətinin ixtisaslaşdırılması - hüquqi yardımın keyfiyyətinin artırılması üzrə inkişaf konsepsiyası kimi” **vəkilliyə namizəd İntiqam Hacıyev**

“Cinayət Məcəlləsinin 264-cü maddəsi ilə bağlı mübahisəli məsələlər”
əməkdar hüquqşünas Müzəffər Ağazadə

“Конституционно-правовая ответственность в системе современного конституционализма: концептуальные вопросы теории и практики”
кандидат юридических наук Батанова Наталья

“Publik hüquqi şəxs - inzibati və mülki-hüquqi münasibətləri eyni zamanda özündə birləşdirmək səlahiyyəti olan unikal subyektdir”
hüquqşünas Aygün Məmmədova

“Bu, Azərbaycan üçün yetərli deyil” - **VK-nın yeni sədrinin ilk müsahibəsi**

“AXC-nin 100 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim və vəkilliyə namizədlərin andiçməsi” **yerli mətbuat səhifələrindən**

“AŞ-nın HELP proqramının təşviqi və istifadəçilərinin sayı üzrə ölkəmiz 47 ölkə arasında 10-cu yerdədir” **beynəlxalq mətbuat səhifələrindən**

XV nömrə

Azərbaycan Respublikasının
Vəkillər Kollegiyası

“Azərbaycan vəkili” jurnalının buraxılmasında məqsəd vəkil peşəsinin hüquqşünaslar arasında təbliği ilə onun nüfuzunun artırılması, həmçinin gələcəkdə vəkillik sahəsində mövcud olan aktual problemlərin tədqiqi ilə Vəkillik hüququ elminin inkişafına töhfə verilməkdən ibarətdir.

Nəşr, Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının təşkilatçılığı və Almaniya Beynəlxalq Əməkdaşlıq Cəmiyyətinin “Cənubi Qafqazda Avropa standartlarına hüquqi yaxınlaşma” regional proqramının maliyyə dəstəyi ilə işiq üzü görmüşdür. Jurnal, Vəkillər Kollegiyasının üzvləri, həmçinin digər hüquqşünaslar arasında pulsuz paylanılmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Redaksiya heyəti:

Baş redaktor: *Anar Bağırov* – Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin sədri, Hakimlərin Seçki Komitəsinin üzvü, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Məsləhətçi: *Fariz Məmmədov* - Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin üzvü, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru

Buraxılışa məsul şəxs: *Fərhad Nəcəfov* – Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin Aparat rəhbəri, hüquq üzrə magistr

“Azərbaycan vəkili” jurnalı Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Mətbu nəşrlərin reyestrində 3708 nömrəsi ilə qeydiyyatda alınmışdır.

Redaksiyanın əlaqə məlumatları:

Bakı şəhəri, C.Hacıbəyli küçəsi 100,

Tel/Faks: +994 12 594 08 70

e-mail: office@barassociation.az

vəb-səhifə: <http://www.barassociation.az/>

“AZƏRBAYCAN VƏKİLİ” JURNALI

Jurnal pulsuz paylanılır.

Kağız formatı 21x29,7 A4, Təbaşirli 115 qr/m²,
Sifariş № ____, Tiraj: 1000
“TimePrint” mətbəəsində ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.
15.12.2016, Bakı, Ş.Məmmədova 208,
Tel: +994 12 563 18 02, 562 96 64

**Azərbaycan Respublikasının
Vəkillər Kollegiyası**

Bakı şəhəri, C.Hacıbəyli küçəsi 100,
Tel/Faks: +994 12 594 08 70
e-mail: office@barassociation.az
vəb-səhifə: <http://www.barassociation.az/>

MÜNDƏRİCAT

Müsahibələr və mövqelər

- 2 “Концепция адвокатского расследования: проблемы и тенденции”
адвокат Абузар Муталлимов
- 8 “Hasilatın pay bölgüsü haqqında saziş”
vəkiliyə namizəd Anar Əsədov
- 15 “Vəkillik fəaliyyətinin ixtisaslaşdırılması - hüquqi yardımın keyfiyyətinin artırılması üzrə inkişaf konsepsiyası kimi” **vəkiliyə namizəd İntiqam Hacıyev**
- 18 “Cinayət Məcəlləsinin 264-cü maddəsi ilə bağlı mübahisəli məsələlər” **əməkdar hüquqşünas Müzəffər Ağazadə**
- 23 “Конституционно-правовая ответственность в системе современного конституционализма: концептуальные вопросы теории и практики”
к.ю.н. Батанова Наталья
- 30 “Publik hüquqi şəxs - inzibati və mülki-hüquqi münasibətləri eyni zamanda özündə birləşdirmək səlahiyyəti olan unikal subyektdir”
hüquqşünas Aygün Məmmədova

Məhkəmə aktları

- 33 “Mülki Prosesual Məcəllənin 157 və 158-ci maddələrinin bəzi müddəalarına dair” **KM-nin 14/03/2018-ci il tarixli Qərarı**
- 39 “Qaçqınçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” **Ali Məhkəmənin Plenumunun 02/06/2016-cı il tarixli Qərarı**

Yerli mətbuat səhifələrindən

- 48 Vəkillər Kollegiyasının sabiq sədri Azər Tağıyevin vəfatı ilə bağlı Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin nekroloqu
- 49 “Bu, Azərbaycan üçün yetərli deyil” - Vəkillər Kollegiyasının yeni sədrinin ilk müsahibəsi
- 56 AXC-nin 100 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim və vəkiliyə namizədlərin andiçməsi
- 57 Naxçıvan vəkiliyə üçün vəkil etikası mövzusunda seminar keçirilmişdir

58 Qanunsuz vəkilliklə mübarizə tədbirləri gücləndirilir

59 “Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququna giriş” mövzusunda silsilə təlimlər keçirilmişdir

Beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

- 60 Avropa Şurasının HELP proqramının təşviqi və istifadəçilərinin sayı üzrə ölkəmiz 47 ölkə arasında 10-cu yerdədir
- 61 2018 Peterburq Hüquq Forumunun ən yaddaqalan anları
- 62 Vəkillər Kollegiyası regional əməkdaşlıq münasibətlərini genişləndirir - TÜRK-AV
- 63 Vəkil peşəsinin gələcəyinə həsr olunmuş 2018 Alma-Ata beynəlxalq konfransı
- 64 Trampın vəkilinin ofisində axtarış aparıldı

“Asudə” rubrikası

65 Vəkil Nazlı Əhmədova və onun hüquqşünaslardan ibarət komandası tərəfindən hazırlanmış “Hüquqi açıqcalar”

Абузар Муталлимов

Адвокат

КОНЦЕПЦИЯ АДВОКАТСКОГО РАССЛЕДОВАНИЯ: ПРОБЛЕМЫ И ТЕНДЕНЦИИ

Аннотация: Адвокатское расследование – уголовно-процессуальная деятельность адвоката, выполняющего функции защиты физических и юридических лиц в досудебном и судебном производствах с момента заключения соглашения с ними и заключающаяся в собирании и проверке сведений, документов и вещей для использования их в качестве доказательств с целью обеспечения законных прав и интересов подзащитных.

Концепция адвокатского расследования представляет собой систему знаний о понятии, сущности, предмете, функциях, задачах, целях, правовых основах, принципах, участниках, пределах, актах и общих условиях его производства.

Ключевые слова: адвокатское расследование; защита; функции; принципы; участники; предмет.

Адвокатское расследование как понятие до настоящего времени носит скорее публицистический характер, чем правовой, хотя термин этот систематически используется в процессуальной и криминалистической литературе.

В основе словосочетания «адвокатское расследование» лежит понятие «расследование», что обязывает исследователей уяснить его смысл и взаимосвязи с деятельностью адвоката.

Согласно «Толкового русского языка» под редакцией С.И. Ожегова и Н.Ю. Шведовой, в одном из значений «расследовать» - это подвергнуть всестороннему рассмотрению, изучению [13, с. 663].

Согласно «Словарю русских синонимов и сходных по смыслу выражений» под редакцией Н.А. Абрамова, расследование это тоже открытие, обнаружение, выявление, выяснение, анализирование, рассмотрение и т.п. [16, с. 333].

«Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный» под редакцией Т.И. Ефремовой под расследованием понимает изучение, исследование [7, с. 298].

Аналогичную трактовку понятия «расследование» дают другие словари.

Таким образом, можно утверждать, что понятие «расследование» применительно к адвокатской деятельности тождественно его значению в судопроизводстве.

Тем не менее, до настоящего времени, в юридической литературе нет единого мнения по поводу системы адвокатского расследования, его предмете, задачах, функциях, целях, структурных элементах и их сущности.

Так, Е.Г. Мартыничик предметом адвокатского расследования считает совокупность обстоятельств уголовного дела, имеющих юридическое значение и подлежащих установлению в интересах подзащитного или доверителя с учетом их поручения, требований, адресованных адвокату по конкретному уголовному делу и в предусмотренных законом пределах. По его мнению, предмет адвокатского расследования определяется

на основе обстоятельств, подлежащих доказыванию по уголовному делу, а пределы расследования - на основе субъективной оценки фактов адвокатом по внутреннему убеждению [11, с. 111-112].

С нашей точки зрения, изложенные утверждения неточны и неполны, поскольку адвокатское расследование может начаться и до возбуждения уголовного дела, на стадии доследственной проверки заявления, когда нет еще участников уголовного процесса в понимании УПК, а есть лишь физические и юридические лица и их представители.

Относительно задач адвоката, А.М. Ларин и Ю.Ф. Лубшев указывали, что таковыми являются доказывание обстоятельств, оправдывающих обвиняемого и смягчающих его ответственность [8, с. 18; 10, с. 682].

С точки зрения С.Н. Гаврилова, главной задачей адвокатуры и тем самым адвоката является обеспечение права физических и юридических лиц на получение квалифицированной юридической помощи и представление их законных интересов в государственных, общественных органах и организациях [6, с. 12].

Однако, с нашей точки зрения, для адвоката-представителя существуют и иные задачи, заключающиеся в выяснении, установлении и исследовании в ходе адвокатского расследования совокупности обстоятельств и доказательств, необходимых для оказания квалифицированной юридической помощи доверителю, защиты его прав и законных интересов.

Говоря о функциях адвокатского расследования, можно схематично выделить: оказание квалифицированной юридической помощи путем консультаций, советов относительно собирания и представления доказательств; доказывание обстоятельств и собирание доказательств, имеющих значение для осуществления защиты или представительства по уголовному делу; восполнение пробелов дознания или предварительного следствия с целью предупреждения или выявления следственной ошибки; опровержение обвинения в полном объеме или в определенной части; принятие мер по восстановлению нарушенных прав и интересов подзащитного и т.п.

Касаясь целей адвокатской деятельности, А.Д. Бойков и Н.И. Капинус указывают, что адвокатура служит цели защиты прав человека и гражданина [4, с. 11].

Представляется, что общие и частные цели адвокатской деятельности в полной мере относятся и к адвокатскому расследованию, при производстве которого адвокат может стремиться как к достижению всех очерченных законом целей, так и отдельных из них. На выбор цели адвокатского расследования решающее влияние оказывают обстоятельства конкретного поручения, интересы подзащитного или доверителя, обстоятельства дела, а также процессуальные возможности адвоката.

Определяя цели адвокатского расследования, представляется необходимым остановиться на такой из них, как установление истины по уголовному делу. Применительно к данной цели адвокатской деятельности в науке уголовного процесса ученые считали, что, с одной стороны, с помощью защиты достигается истина, она рождается в столкновении противоположных суждений - обвинения и защиты, а с другой стороны, обвинитель и защитник имеют общую цель - установление истины [17, с. 5-6].

Однако, не исключая истины как цели доказывания необходимо отметить, что в ряде случаев интересы подзащитного противоречат интересам истины, поскольку защитник не имеет права изобличать подзащитного.

В связи с этим, возникает необходимость рассмотрения вопроса о праве адвоката на обман в различных его проявлениях.

В ст. 15 УПК Азербайджанской Республики категорически утверждается, что в ходе уголовного преследования обман запрещен, однако, адвокат-защитник в уголовном преследовании не участвует, в связи с чем отнести к нему это предписание проблематично.

В юридической литературе данный вопрос решается неоднозначно. Так, Н.Н. Полянский в своей работе «Правда и ложь в уголовном процессе» заявляет, что такого права у защитника нет, что защитник «обязан представить суду все те доводы, которые говорят в пользу достоверности доказательств, как бы сам не сомневался в их достоверности» [14, с. 61]. М.Ю.Барщевский несколько смягчает эту позицию, утверждая, что: «Защитник говорит не всю правду, но – правду» [3, с.100].

А.А.Леви указывает следующее: «Разумеется, в соответствии с общепризнанными нравственными понятиями ложь не допустима, но есть ведь и понятие «ложь во спасение». Есть и определенные положения профессиональной этики, допускающие иногда обман. Так, никто не будет укорять врача в том, что он скрывает от больного, что он не жилец на этом свете и говорит, что он выздоровеет, хотя никаких надежд на это нет и врач знает, что больной скоро умрет, а говорит ему обратное. На войне обман противника не только не отрицается, но и рекомендуется, поощряется» [9, с. 41].

Р.С. Белкин в своей последней книге «Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня» указал: «Наконец, пора открыто признать, что и государство признает допустимость обмана в правоохранительной сфере, оно узаконило оперативно-розыскную деятельность, во многом основывающуюся на дезинформации, обмане как средстве выявления и раскрытия преступлений. Обман противостоящего оперативному сотруднику лица не считается аморальным; не прибегая к обману, невозможно внедриться в преступную группировку, взять с поличным взяточника, вымогателя и т.п.» [5, с. 114].

Интересно в этой связи утверждение Н.П. Хайдукова, который пишет «Если в процессуально-тактической ситуации возникло противоречие между отдельными ценностями и сохранить их обе при достижении общественно значимой цели не представляется возможным, то целесообразным и морально оправданным будет такое тактическое решение, которое направлено на сохранение наиболее значимой в данной ситуации ценности: подобно тому как при крайней необходимости законным является действие: которым причинен вред меньшему благу в целях предотвращения вреда большему... Если при использовании приемов и средств воздействия возникло противоречие между отдельными ценностями и сохранить их обе при достижении процессуально и тактически значимой цели не представляется возможным, то целесообразным и морально оправданным будет нравственный компромисс, т.е. такое тактическое решение, которое направлено на сохранение наиболее значимой в данной ситуации ценности» [19, с. 64-65].

«Условия допустимости обмана весьма узки и достаточно жестоки, но принципиально его следует признать допустимым» – заключает Р.С. Белкин и нельзя с ним не согласиться [5, с. 114].

Однако, так решается вопрос о допустимости обмана в действиях следователя, а решение по отношению к действиям адвоката-защитника значительно сложнее. Так, А.А. Леви пишет: «...Представим себе ситуацию, когда двое свидетелей подтверждают алиби обвиняемого, а защитнику известно, что показания данных свидетелей являются ложными и его подзащитный виновен. То, что признавать своего подзащитного виновным, когда он это отрицает, защитник не вправе, общепризнанно, но вот может ли защитник при этом ссылаться на показания свидетелей, о ложности которых он осведомлен, т.е. самому прибегать ко лжи? Совершенно очевидно, что делать этого нельзя. Надо как-то обойти данный вопрос и, не признавая своего подзащитного виновным, не ссылаться на показания данных лжесвидетелей» [9, с. 43].

С данным утверждением трудно согласиться, поскольку оно, с нашей точки зрения, выхолащивает суть защиты. Представляется, что обман при осуществлении защиты допустим, как в форме несообщения той или иной информации, так и сообщения заведомо ложных сведений, которое, однако, должно сопровождаться рядом условий.

Как известно, под обманом, ложью понимается намеренное искажение и утаивание истины, неправда, ложное представление и т.п. [13, с. 282, 367, 378].

В ст. 15 УПК говорится, что в ходе уголовного преследования запрещается получать показания путем обмана и с применением других незаконных действий, нарушающих права допрашиваемых. Таким образом, законом обман отнесен к незаконным действиям.

Однако, адвокат (защитник) уголовное преследование не осуществляет. Согласно ст. 38 УПК эта обязанность возложена на дознавателя, следователя и прокурора. Кроме того, производство допроса, очной ставки, проверки показаний на месте и других следственных действий также является прерогативой дознавателя, следователя и прокурора, поскольку согласно соответствующих положений УПК (ст.ст. 232, 233, 235, 236, 238, 239, 260 и др.) защитник в них просто участвует.

Информация, переданная защитником при участии в следственных действиях другим их участникам, не есть показания, поскольку согласно ст. 126.1. УПК, показаниями признаются устные и письменные сведения, полученные от подозреваемого, обвиняемого, потерпевшего и свидетелей органом, осуществляющим уголовный процесс. Согласно ст.7.0.5 УПК, органами, осуществляющими уголовный процесс, являются органы дознания, следствия, прокуратуры и суды, в производстве которых находится уголовное дело или иные материалы, связанные с уголовным преследованием.

Это одна сторона вопроса - процессуальная, анализ которой позволяет утверждать, что процессуальных (законных) запретов обмана для защитника не существует.

Как известно, подозреваемые и обвиняемые за дачу заведомо ложных показаний, исключая случаи заведомо ложного доноса, уголовной ответственности не несут. В ряде случаев, содержание их показаний формируется с участием защитника, который вольно или невольно должен принять участие в их корректировке. Этому предшествует определение общей позиции защиты, которая может варьироваться в следующих формах: а) полное отрицание; б) частичное признание и в) полное признание обвинения.

Мы говорим о варьировании, поскольку на определенных этапах процесса полное отрицание обвинения может перейти в частичное признание; полное признание – в частичное или в полное отрицание и т.п. Соответственно этому будет меняться содержание показаний либо произойдет отказ от их дачи.

Согласно ст. 91.5.17 УПК обвиняемый имеет право признавать или не признавать себя виновным, т.е. сам определяет позицию защиты, однако адвокат в ряде случаев принимает в этом непосредственное участие.

Как правило, опытный адвокат не навязывает своего мнения подзащитному, а, проанализировав вместе с ним все «за» и «против» и, разъяснив в общих чертах возможные последствия, предлагает самому определиться с позицией защиты.

В случаях, когда формой защиты избирается отказ от дачи показаний, либо полное признание обвинения, все более и менее ясно. Сложнее обстоит дело при полном или частичном отрицании обвинения путем дачи показаний. В этих ситуациях адвокат может знать или не знать о вине подзащитного, верить или не верить в правдивость его показаний, однако в их формировании участвовать обязан.

Потеря клиентуры и профессионального авторитета, опять-таки влекущего материальную несостоятельность, существенное, но не главное обстоятельство в споре о праве защитника на ложь. С нашей точки зрения, как отмечалось выше, лишение защитника средств криминалистической тактики, неотъемлемым элементом которой являются обман, выхолащивает суть защиты.

В юридической литературе справедливо отмечалось, что не было и нет в криминалистической тактике приема, рекомендации, комбинации и т.п., в основе которых не лежали бы обман и ложь. «История криминалистической тактики, особенно ее советский период, характеризуется безуспешными попытками найти моральное обоснование

допустимости лжи и обмана, либо камуфлирующих синонимов, что в любом случае было обречено на провал, т.к. находилось в порочном круге взаимосвязанных иезуитских понятий и положений» [18, с. 94].

Вместе с тем, необходимо отметить, что как справедливо отметил М.С. Строгович, обман и ложь, преподнесенные в особо хитроумной форме, от этого не перестают быть таковыми, а становятся лишь более квалифицированными и аморальными [15, с. 20].

Резюмируя изложенное, можно утверждать, что криминалистическая тактика является составной частью защиты, а обман - составной частью криминалистической тактики. Пределы и формы его использования защитником зависят от его моральных качеств, применение которых позволит утверждать о тактических способностях, а не лживости и аморальности.

Возвращаясь к проблеме адвокатского расследования, представляется необходимым акцентировать, что его системными элементами являются временные отрезки осуществления и объем предстоящей произвести работы, что определяется при заключении соглашения с клиентом в зависимости от характера поручения.

Текущая стадия уголовного судопроизводства также играет существенную роль, но только в том случае, если уголовный процесс уже начался.

Однако, возможны ситуации, когда клиент обращается к адвокату, не имея какого-либо процессуального статуса, когда уголовный процесс в понятиях УПК еще не существует, уголовное дело не возбуждено и даже доследственная проверка не начата. Как правило, это происходит, если клиент, зная о своих делах и правовой перспективе, желает подготовиться к защите заранее, опасаясь за утрату доказательств или тенденциозное уголовное преследование.

Возможны возражения, что в этих ситуациях уголовно-процессуальная деятельность адвокатом не проводится, т.к. нет уголовного процесса в понятии ст. 7.0.3 УПК Азербайджанской Республики, нет уголовного дела.

С нашей точки зрения, это неверно, поскольку указанная деятельность адвоката вписывается в досудебное производство на стадии проверки сообщений о совершенных или готовящихся преступлениях и не важно, кто её первым начал. В противном случае выхолащивается суть защиты, под которой понимается не только оборона от предъявленного обвинения, но и подготовка к защите от возможного обвинения.

Так, если адвокат вступит в гражданский процесс в качестве представителя, а процесс этот перерастет в уголовный, это не исключает возможность использования при нём материалов (доказательств), собранных адвокатом в порядке гражданского (административного) судопроизводства, даже при расхождении временных интервалов.

Кроме того, в противном случае, и деятельность дознавателя, следователя и прокурора при досудебной проверке, когда уголовное дело еще не возбуждено, будет считаться нелегитимной, не уголовно-процессуальной.

Таким образом, можно утверждать, что адвокатское расследование – это деятельность, состоящая из комплекса действий, началом (первым этапом) которой является заключение соглашения с клиентом.

В зависимости от характера поручения находятся временные и масштабные параметры адвокатского расследования, но суть его остается прежней.

Резюмируя изложенное, мы определяем адвокатское расследование как уголовно-процессуальную деятельность адвоката, выполняющего функции защиты физических и юридических лиц в досудебном и судебных производствах с момента заключения соглашения с ними и заключающаяся в собирании и проверке информации, документов и предметов для использования их в качестве доказательств с целью обеспечения законных прав и интересов подзащитных, защите их от уголовного преследования.

Список источников

1. Адвокат в уголовном процессе: Учеб. пособие для вузов / Под ред. проф. В.И. Сергеева. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2004, 351 с.
2. Адвокатская деятельность. Учебно-практическое пособие / Под общ. ред. В.Н. Буробина. – М.: Изд-во МНЭПУ, 2001, 536 с.
3. Барцевский М.Ю. Адвокатская этика. М.: 2000.
4. Бойков А.Д., Капинус Н.И. Адвокатура России. М., 2000.
5. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. М.: Норма, 2001.
6. Гаврилов С.Н. Адвокатура в Российской Федерации. М., 2000.
7. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. М.: Русский язык, 2000.
8. Ларин А.М. Презумпция невиновности. М., 1982.
9. Леви А.А., Игнатъева М.В., Капица Е.И. Особенности предварительного расследования преступлений, осуществляемого с участием адвоката. М.: Юрлитинформ, 2003.
10. Лубшев Ю.Ф. Адвокатура в России. М., 2001.
11. Мартынич Е.Г. Адвокатское расследование в уголовном процессе. М.: Юрист, 2009.
12. Мицкевич В.В. Установление психологического контакта сотрудниками органов внутренних дел с гражданами при решении оперативно-служебных задач. Автореф. дис. ... канд. юр. наук. М..1989.
13. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. М.: Азбуковник, 1999.
14. Полянский Н.Н. Правда и ложь в уголовном процессе. М.: 1927.
15. Проблемы судебной этики. М.: 1974.
16. Словарь русских синонимов и сходных по смыслу выражений / под ред. Н. Абрамова. М.: Русские словари, 1999.
17. Стецовский Ю.И. Адвокат в уголовном судопроизводстве. М., 1972.
18. Сулейманов Д.И., Ширалиева С.Д. Ложь и обман в криминалистике. Сборник научных статей Наука и образование, №7, Баку, 2004, с. 92-103.
19. Хайдуков Н. П. Тактико-психологические основы воздействия следователя на участвующих в деле лиц. Саратов: Саратовского ун-та, 1984.

Anar Əsədov

Vəkilliyə namizəd

HASILATIN PAY BÖLGÜSÜ HAQQINDA SAZIŞ

1994-cü il sentyabrın 20-də Bakıdakı “Gülüstan” sarayında öz müstəsna əhəmiyyətinə görə “Əsrin müqaviləsi” adını almış müqavilənin bağlanması ilə ölkəmizdəki karbohidrogen ehtiyatlarının dünya bazarlarına çıxarılmasının yeni dövrü başladı. Dənizin dərinliyində yerləşən “Azəri”, “Çıraq”, “Günəşli” yataqlarının işlənilməsi və hasilatın pay bölgüsü haqqında 400 səhifəlik “Əsrin müqaviləsi”ndə 8 ölkədən (Azərbaycan, ABŞ, Böyük Britaniya, Rusiya, Türkiyə, Norveç, Yaponiya, Səudiyyə Ərəbistanı) 13 şirkət (Amoko, BP, MakDermott, Yunokal, ARDNŞ, LUKOyl, Statoyl, Ekson, Türkiyə petrolları, Penzoyl, İtoçu, Remko, Delta) iştirak edirdi. Bu müqavilə sonradan 19 ölkəni təmsil edən 41 neft şirkəti ilə daha 26 sazişin imzalanmasına yol açdı. Bu sazişlərin imzalanması ölkəmizin neft sənayesindən gələn gəlirlərini artırdı və bugünkü inkişafımızın təməlini qoydu.

Məhsulun və ya hasilatın pay bölgüsü haqqında Saziş (bundan sonra - Saziş) karbohidrogen ehtiyatlarının kəşfiyyatı, işlənməsi və inkişaf etdirilməsi məqsədilə ən çox müraciət olunan müqavilə formasıdır. Sazişə əsasən mineral faydalı qazıntıların mülkiyyətçisi kimi dövlət yataqların kəşfiyyatı, işlənməsi və inkişafı məqsədilə texnoloji və maliyyə xidmətləri göstərən xarici neft şirkətini (bundan sonra - XNŞ) cəlb edir. Belə münasibətlərdə dövlət adətən hökumətlə, yaxud öz təşkilatlarından biri ilə, məsələn milli neft şirkəti (bundan sonra - MNŞ) ilə təmsil olunur. XNŞ götürdüyü risklərin və göstərdiyi xidmətlərin əvəzi olaraq istehsal edilmiş neftin razılaşdırılmış hissəsinə mülkiyyət hüququ əldə edir, dövlət isə neftin qalan hissəsinə mülkiyyət hüququnu saxlayır. Hökumət və ya MNŞ karbohidrogen ehtiyatlarının kəşfiyyatı, işlənməsi və inkişafı prosesinin müxtəlif aspektlərində iştirak etmək seçimini saxlayır. Bundan əlavə, Sazişdə çox vaxt hər iki tərəfin təmsil olunduğu və əməliyyatlara nəzarət edən birgə komitənin yaradılması nəzərdə tutulur.

İndi isə Sazişin yaranma və inkişaf tarixinə nəzər salaq. Sazişin yaranmasına qədər mineral ehtiyatların kəşfiyyatı və işlənməsi əsasən konsessiya müqavilələri ilə tənzimlənirdi. Klassik konsessiyalara dair Orta Şərq təcrübəsi 4 əlamətlə xarakterizə olunurdu. Birincisi, xarici şirkətlərə verilmiş mineral ehtiyatların inkişaf etdirilməsi hüquqları geniş əraziləri və bəzən bütün ölkəni əhatə edirdi. İkincisi, müqavilələr daha uzun müddətə bağlanılırdı. Üçüncüsü, mineral ehtiyatların inkişaf etdirilməsi planına və cədvəlinə bütünlüklə xarici şirkətlər nəzarət edirdi. Belə olan halda istehsal etməyə tələb yox idi. Dördüncüsü, neftin qiyməti ucuz olanda xarici şirkət cəriməyə məruz qalmadan hasilatı azalda bilirdi. Hökumətin isə hasilata görə ödəniş almaq hüququndan savayı digər hüququ, demək olar ki, yox idi. [11, səh.9]

1950-ci ildən başlayaraq Orta Şərq müqavilələri yenidən razılaşdırılmağa başlandı. Bu təşəbbüs Səudiyyə Ərəbistanından və onun ARAMKO konsessiyasının şərtlərini dəyişdirmək cəhdindən irəli gəldi. Köhnə müqaviləyə görə neftin bir bareli 2 ABŞ dollarından baha satıldığı halda hökumət hər barelə görə 21 sent almalı idi. Yeni müqaviləyə görə isə mənfəət tərəflər arasında 50/50 kimi bölünməli idi və şirkət royalti ödəməli idi. İran və İraq konsessiyaları da oxşar dəyişikliklərə məruz qaldı. Həmçinin vergi məsələləri də dəyişikliyə məruz qaldı. Bundan əlavə,

OPEK 1960-cı ildə yaradıldıqdan sonra hasilata nəzarəti və sövdələşmə gücünün balansını neft istehsal edən ölkələrin xeyrinə dəyişməyə müvəffəq oldu. Danışıqların yenilənməsi ənənəvi konsessiya sistemini əhəmiyyətli dərəcədə restrukturizasiya edən alətə çevirdi. 3 əsas səbəb xarici neft şirkətlərini müqavilə şərtlərini yenidən danışmağa sövq etdi. Birincisi, əvvəlki şərtlərin əsassız olduğunu bilərək qorxdular ki, yeni şərtləri danışmaqdan imtina etmələri xarici şirkətlərə münasibətdə düşmənçiliyi artıracaq və bu da sənayenin milliləşdirilməsi və aktivlərin itirilməsi ilə nəticələnəcəkdir. İkincisi, konsessiyalar çox mənfəətli idi və az faydalı şərtlər belə yenə də hasilatın mənfəətli olacağını deyirdi. Bu səbəbdən transmilli şirkətlər onlara geniş neft mənbələrindən faydalanmağa imkan verən istənilən sövdələşməni məqbul hesab edirdilər. Üçüncüsü, böyük neft şirkətləri şaquli inteqrasiya edilmişdi, buna görə də mənbələrə çıxış məhsuldarlıq davam etdikcə gəlirlərinin bir qədər azalmasından daha önəmli idi. [11, səh.10]

Karbohidrogen ehtiyatları ilə zəngin Orta Şərq ölkələrində konsessiya müqavilələrinin tədricən restrukturizasiya edilməsinə baxmayaraq, Saziş ilk dəfə 1966-cı ildə İndoneziyada hazırlanmışdır. Müstəqillikdən sonra İndoneziyada milli hissələr yüksəlmiş və xarici şirkətlər və onların konsessiyaları artmaqda olan tənqidin və düşmənçiliyin hədəfinə çevrilmişdi. Buna cavab olaraq hökumət yeni konsessiyalar verməkdən imtina etdi. Həm hökumətin, həm də xarici şirkətlərin mənafeyinə zidd olan neft sənayesində yaranmış əhəmiyyətli durğunluğun aradan qaldırılması məqsədilə yeni karbohidrogen qanunvericiliyi meydana gəldi. Yeni hasilatın pay bölgüsü haqqında müqavilə konstruksiyasına əsasən hökumət faydalı qazıntıların mülkiyyətçisi statusunu saxlayırdı və məhz bu səbəbdən yeni müqavilə forması məqbul hesab edildi. Əsas neft şirkətləri ilkin olaraq bu yeni müqavilə formasına qarşı idilər, çünki onlar sahib olmadıqları və idarə etmədikləri müəssisələrə sərmayə yatırmaq istəmirdilər. Daha vacib isə xarici neft şirkətləri onların başqa ölkələrdəki konsessiyalarına təsir edə biləcək presedentin əsasını qoymaq istəmirdilər. Məhz bu səbəblərdən hasilatın pay bölgüsü haqqında ilk müqavilələr güzəştə getməyə və iri transmilli neft şirkətləri tərəfindən qəbul edilməyən şərtləri qəbul etməyə böyük səy göstərmiş müstəqil və nisbətən kiçik, az populyar olan XNŞ-lər tərəfindən imzalanmışdır. Həmçinin ehtimal edilir ki, müstəqil neft şirkətləri yaranmış vəziyyəti böyük neft şirkətlərinin hökmranlığını bölmək və yüksək keyfiyyətli xam neftə çıxış əldə etmək imkanı kimi görürdülər. Dövrün tələbi ilə ayaqlaşmaq məcburiyyətində qalan iri XNŞ-lər də hasilatın pay bölgüsü haqqında yeni müqavilələrə daxil olmağa məcbur oldular. Yalnız yeni müqavilələrin tərəfi olduqdan sonra iri XNŞ-lər aşkar etdilər ki, təcrübədə xarici şirkət adətən kontrakt sahəsini birbaşa idarə edir və kontrakt sahəsində fəaliyyət göstərir. Daha sonra Saziş qərbi Avropa istisna olmaqla (yalnız Malta bu növ müqavilə təklif edir) İndoneziyadan dünyanın bütün neft istehsal edən regionlarına yayıldı. [11, səh.1]

Azərbaycan Respublikası xarici neft şirkətləri ilə çoxsaylı Sazişlər bağlasa da, milli qanunvericiliyində Sazişə dair müddəaları tənzimləyən normativ-hüquqi akt qəbul etməmişdir. Lakin qonşu Rusiya Federasiyasında Sazişlə bağlı müddəaları nizamlayan "Hasilatın pay bölgüsü haqqında Sazişlər barədə" 30 dekabr 1995-ci il tarixli federal qanun qəbul edilmişdir. Həmin qanunun 2-ci maddəsində Sazişə verilmiş anlayışa görə hasilatın pay bölgüsü haqqında saziş elə bir müqavilədir ki, həmin müqavilə ilə Rusiya Federasiyası sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan subyektə müəyyən müddətə əvəzli qaydada sazişdə göstərilmiş ərazi daxilində yerin təkində mineral xammalların axtarışı, kəşfiyyatı və işlənməsi və bununla əlaqədar işlərin həyata keçirilməsinə müstəsna hüquqlar verir və investor öz hesabına və öz riski ilə göstərilmiş işləri həyata keçirməyi öhdəsinə götürür. Saziş yerin təkindən istifadəyə dair bütün lazımi şərtləri, o cümlədən əldə edilmiş hasilatın tərəflər arasında bölüşdürülməsi şərtlərini və qaydasını müəyyən edir. [10]

Sazişin mahiyyətinə nəzər salaraq. Bir çox dövlətlərin qanunvericiliyinə görə yerin təkli dövlətə məxsusdur. Dövlət karbohidrogen ehtiyatlarını axtarmaq və kommersiya kəşfi olduğu halda mənbəni inkişaf etdirmək üçün XNŞ-ləri ölkəyə gətirir. XNŞ öz sərmayəsinin, əməliyyat xərclərinin və gördüyü işlərin müqabilində mükafat olaraq hasilatdan müəyyən pay əldə edir. XNŞ adətən bütün axtarış-kəşfiyyat xərcləri riskini daşıyır və gəlir riskini hökumətlə bölüşdürür. Müqavilə adətən kəşfiyyat-axtarış işləri başlananadək bağlanır və ona görə də XNŞ sonradan müqavilənin qüvvədə

olduğu müddətdə əhəmiyyətli mükafat alacağını gözləyir. XNŞ-in gəliri məsrəf nefti (*cost oil*) və mənfəət neftindən (*profit oil*) ibarət olduğu halda, hökumətin gəlirlərinin birbaşa mənbəyi royaltidən, mənfəət neftindən, bonuslardan, vergilərdən, gömrük xərclərindən, qiymət məhdudiyətlərindən və daxili bazar və kompensasiya neftinin təhvil verilməsi öhdəliyindən irəli gələn dolaylı faydalardan ibarət ola bilər.

Saziş bazar gəlirlərindən ibarət mənfəəti bölmür, əvəzində hasilatdan öncəki və hasilat xərclərini bərpa etməsi üçün hasilatın müəyyən hissəsini XNŞ-ə verdikdən sonra yerdə qalmış fiziki hasilatı bölüşdürür. Bu onu bildirir ki, xərclərin əvəzi yalnız neft hasil edildikdən sonra qaytarıla bilər. Digər tərəfdən XNŞ bütün axtarış-kəşfiyyat risklərini daşıyır. Əgər müqavilə heç vaxt özünün hasilat mərhələsinə qədəm qoymazsa, XNŞ öz kəşfiyyat-axtarış xərclərini heç cür bərpa edə bilməz.

Bəzi Sazişlərə əsasən XNŞ ümumi hasilatdan dövlətə royalti ödəyir. Royalti çıxıldıqdan sonra XNŞ hasilatın öncədən müəyyən edilmiş hissəsinə (məsələn 40 faiz) əsaslı məsrəflərin ödənilməsi (*cost recovery*) üçün sahiblik əldə edir. Mənfəət nefti adlanan hasilatın qalan hissəsi isə daha sonra dövlət və XNŞ arasında öncədən müəyyən edilmiş paya və ya xüsusi formula ilə hesablanmaqla xərclərin ödənilmə səviyyəsinə mütənasib olaraq (məsələn 65 faiz dövlət üçün və 35 faiz XNŞ üçün) bölünür. Bundan sonra XNŞ özünün mənfəət neftindən gəlir vergisi ödəməlidir. Royalti, mənfəət neftindən müəyyən pay və gəlir vergisi almaqla bərabər dövlət həm faydalı qazıntı mənbəyinin, həm də Sazişə əsasən quraşdırılmış avadanlıqların, installasiyaların (əsas vəsaitlərin) sahibidir.

Zaman keçdikcə Saziş əhəmiyyətli dərəcədə dəyişmiş və bugün onların müxtəlif növləri tətbiq edilməkdədir. Neft-qaz əməliyyatlarının həyata keçirilməsi üçün istifadə olunan bu və ya digər müqavilə növlərinin əsas fərqləri nəzəri təbiətlidir və karbohidrogen ehtiyatlarının kəşfiyyatı, işlənməsi və inkişaf etdirilməsi prosesində XNŞ-yə verilmiş nəzarət səviyyəsindən, kompensasiya şərtlərindən və MNŞ-nin hasilatda iştirak səviyyəsindən asılıdır. Eyni məqsədə nail olmaq üçün istənilən müqavilə növündən istifadə edilə bilər.

Bu məqamda isə dənizdə və quruda zəngin karbohidrogen ehtiyatlarına malik olan ölkəmizdə tətbiq edilən Sazişlərdən danışaq. İlk öncə qeyd edilməlidir ki, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə görə yerin təki dövlətə məxsusdur. “Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında” 18 oktyabr 1991-ci il tarixli Konstitusiyaya Aktının 20-ci maddəsinə, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının 14-cü maddəsinə əsasən bütün təbii ehtiyatlar hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və mənafeələrinə xələl gətirmədən Azərbaycan Respublikasına mənsubdur. “Yerin təki haqqında” qanunun 4-cü maddəsi yerin təki üzərində mülkiyyət hüququnun Azərbaycan Respublikasına mənsub olduğunu bir daha təsbit etmişdir. Faydalı qazıntıların çıxarılması yerin təkindən istifadənin növü kimi müəyyən edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının, habelə xarici ölkələrin hüquqi və fiziki şəxsləri qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada Azərbaycan Respublikasında yer təkinin istifadəçiləri ola bilərlər. [6, maddə 7 və 8] Yerin təki istifadə üçün müəyyən müddətə və ya daimi verilir. Yerin təki geoloji öyrənilmə üçün — 5 ilədək, faydalı qazıntıların çıxarılması üçün — 25 ilədək, göstərilən istifadə növləri birləşdirildikdə — 30 ilədək müddətə verilir. [6, maddə 12] Azərbaycan Respublikası ərazisində yerin təkindən istifadə ödənişlidir. Yerin təkindən istifadəyə görə ödənişlər, onların növlərindən asılı olaraq aşağıdakı formalarda verilə bilər:

- a) pul ödənişləri;
- b) çıxarılan mineral-xammalın və ya istifadəçi tərəfindən istehsal olunan digər məhsulların bir hissəsi;
- c) xidmət göstərilməsi. [6, maddə 39 və 43]

Torpaq münasibətlərinin iştirakçıları Azərbaycan Respublikası, dövlət orqanları, bələdiyyələr, Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları və hüquqi şəxsləri, habelə əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər, xarici hüquqi şəxslər, beynəlxalq birliklər və təşkilatlar, xarici dövlətlərdir. [4, maddə 3] Torpaq Məcəlləsinin 48.3-cü maddəsinə görə əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər, xarici hüquqi şəxslər, beynəlxalq birliklər və təşkilatlar, habelə xarici dövlətlər Azərbaycan Respublikasında torpaq sahələrini yalnız icarə hüququ əsasında əldə edə bilərlər.

Az əvvəl sadalananlar xarici hüquqi şəxslərin ölkəmizdə torpaqdan və yerin təkindən istifadə etmələrinə zəmin yaradan hüquqi normalardır.

Azərbaycan Respublikası XNŞ-lər ilə Saziş bağlayarkən Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR) ilə təmsil olunur. SOCAR tərəf olaraq MNŞ kimi Sazişi imzalayır.

Azərbaycanda bağlanmış Sazişlərin özəlliklərinə gəldikdə isə onlar royalti ödənilməsinə tələb etmir, lakin XNŞ 10 və 35 faiz arasında mənfəət vergisi ödəməlidir. Royalti əməliyyatın mənfəətli olub-olmamasından asılı olmadan verildiyi halda, vergilər mənfəəti nəzərə alır. Vergi dərəcəsi XNŞ-in iştirak payından asılıdır. 30%-i ötən iştirak paylarına görə vergi 30%-dir. Əgər Saziş dağlıq ərazini əhatə edirsə, XNŞ 10 %-lə vergiyə cəlb edilir. Reinvestisiya edilmiş mənfəət vergidən azaddır. [11, səh.72]

Çəkilməmiş xərclərin ödənilməsi məqsədilə əsaslı məsrəflər (*capital costs*) və əməliyyat məsrəfləri (*operating costs*) fərqləndirilir. Hər hansı müvafiq təqvim rübündə və ya ayında əldə edilmiş gəlirdən əməliyyat məsrəflərinin əvəzi tam həcmdə 100% ödənilir, əsaslı məsrəflər yerdə qalan gəlirin 50-60 %-inə nisbətdə əvəzləşdirilə bilər. Mənfəət nefti sürüşkən şkala əsasında R-əmsalına uyğun hesablanır. Dövlətin payı bütün mənfəət neftinin 20-90 %-i arasında dəyişir. Digər müqavilələrdən fərqli olaraq ölkəmizlə bağlanmış Sazişlərdə bonus ödəmələri nəzərdə tutulmuşdur və bonus ödəmələri əhəmiyyətlidir. [11, səh.72]

Nümunə üçün Azərbaycan Respublikasında Kürəvdağ neft yatağının daxil olduğu blokun bərpası, işlənməsi və Hasilatın Pay Bölgüsü haqqında Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti, Qlobal Enerci Azərbaycan Limited (QEA) və SOCAR-ın Ortaq Neft Şirkəti (ONŞ) arasında imzalanmış 03 fevral 2009-cu il tarixli Sazişi nəzərdən keçirək. Sazişə görə QEA və ONŞ birlikdə podratçı tərəflərdir. Sazişdə aşağıdakı əsas məsələlər tənzimlənir:

- a) tərəflərin iştirak payı;
- b) neft-qaz əməliyyatlarının aparılması üçün hüquqların verilməsi və sazişin əhatə dairəsi;
- c) tərəflərin təminatları, ümumi hüquqları və öhdəlikləri;
- d) kontrakt sahəsi;
- e) bərpa və hasilat proqramı, işlənmə və hasilat dövrü;
- f) layihəni idarə edən rəhbər komitə və illik iş proqramları;
- g) əməliyyat şirkəti;
- h) hesabat və neft-qaz əməliyyatlarının yoxlanılması hüququ;
- i) torpaq sahələrindən və obyektlərdən istifadə;
- j) podratçının neft-qaz əməliyyatları məsrəflərinin ödənilməsi və hasilatın bölüşdürülməsi;
- k) vergi qoyulması, mühasibat uçotunun aparılması qaydası;
- l) idxal və ixrac, hasilatın sərəncama keçməsi;
- m) sığorta, məsuliyyət və məsuliyyətin ödənməsi təminatları;
- n) hüquq və öhdəliklərin başqasına verilməsi və təminatlar;
- o) tətbiq edilə bilən qanun, iqtisadi sabitləşmə və arbitraj;
- p) ətraf mühitin mühafizəsi və təhlükəsizlik;
- q) bonus ödənişləri;
- r) sazişin qüvvəsinə xitam verilməsi.

SOCAR podratçıya sazişin şərtlərinə uyğun olaraq və onun qüvvədə olduğu müddət ərzində kontrakt sahəsinin hüdudları daxilində və həmin sahə ilə bağlı neft-qaz əməliyyatları aparmaq üçün vahid və müstəsna hüquq verir. Saziş xüsusi göstərilən hüquqlar istisna olmaqla yerin təkisi ilə bağlı, habelə hər hansı başqa təbii ehtiyatlar ilə bağlı neft-qaz əməliyyatlarından savayı hər hansı başqa fəaliyyət növü ilə məşğul olmaq üçün hüquqlar nəzərdə tutmur. [8, maddə 2.1]

Neft-qaz əməliyyatlarının aparılması məqsədilə Podratçı əməliyyatçı kimi fəaliyyət göstərən və bütün Podratçı tərəflərə onların iştirak paylarına mütənasib olaraq məxsus olan Müştərək Əməliyyat Şirkəti yaradır. Əməliyyat şirkəti Podratçının adından neftqaz əməliyyatlarının gündəlik idarə olunmasına, əlaqələndirilməsinə, həyata keçirilməsinə və aparılmasına cavabdehdir, habelə Podratçının tapşırığı ilə vaxtaşırı digər funksiyaları yerinə yetirə bilər. Əməliyyat şirkəti illik iş

proqramlarını həyata keçirmək üçün zəruri olan hər hansı gündəlik işlərə dair subpodrat müqavilələri bağlaya bilər. Əməliyyat şirkəti neft-qaz əməliyyatlarının gündəlik aparılması üçün zəruri olan idarəetmə, texniki mütəxəssislər, əməliyyat, istismar və inzibati heyətdən ibarətdir.

Əməliyyat şirkəti Podratçı tərəflərin təlimatlarını və ya göstərişlərini yerinə yetirərək yalnız bu Saziş üzrə əməliyyatçı kimi fəaliyyət göstərir, hasil edilən karbohidrogenlərin hər hansı payına sahib olmaq hüququna malik olmamaqla mənfəətsiz və itkisiz işləyir. Əməliyyat Şirkəti kommertiya təşilatı kimi sanki mövcud deyildir və bütün məqsədlər üçün onun vergi qoyulan mənfəətinin həcmi sıfır (0) bərabərdir. [8, maddə 8.1]

SOCAR neft-qaz əməliyyatlarının aparılması üçün zəruri olan qanuni istifadəsində olan torpaq sahələrini pulsuz istifadə üçün Podratçının sərəncamına verir. Podratçı neftqaz əməliyyatlarının aparılması üçün zəruri olan yerüstü və yeraltı obyektləri inşa və istismar etmək hüququna malikdir. [8, maddə 10]

Podratçı tərəflər karbohidrogen fəaliyyəti ilə əlaqədar yalnız mənfəət vergisinin ödəyicisidirlər. Hər bir Podratçı tərəf, Əməliyyat şirkəti və onun subpodratçıları karbohidrogen fəaliyyəti ilə bağlı təchiz edildiyi və ya onların təchiz etdikləri mal, iş və xidmətlərə, karbohidrogenlərin və bu karbohidrogenlərdən emal olunan bütün məhsulların ixracına, əldə etdikləri mal (tütün, alkoqollu içkilər və ərzaqdan savayı), iş və xidmətlərin idxalına görə ƏDV-dən (sıfır (0) vergi dərəcəsi ilə) azaddırlar. [8, maddə 14.7] Kontrakt sahəsində sərbəst təbii qaz kəşf olunarsa, SOCAR ilə podratçı belə sərbəst təbii qazın kommertiya işlənməsinə dair əlavə şərtlər müəyyənləşdirirlər. [8, maddə 17]

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi 22 may 2009-cu il tarixli Qanunla Sazişi qəbul və təsdiq etmiş, həyata keçirilməsinə icazə vermiş, həmçinin Sazişin qüvvədə olduğu müddət ərzində Sazişə, Hökumət təminatına və Əlavələrə uyğun gəlməyən və ya zidd olan Azərbaycan Respublikasının hər hansı başqa mövcud və ya qəbul oluna biləcək qanunlarının, fərmanlarının, yaxud inzibati sərəncamlarının (və ya onların hissələrinin) müddəalarından üstün hüquqi qüvvə vermişdir. [9] 22 may 2009-cu il tarixli Qanunun 5-ci maddəsinə əsasən həmin Qanun qüvvəyə mindikdən sonra Sazişdə nəzərdə tutulan kontrakt sahəsinin istənilən hissəsi barəsində əvvəllər bağlanmış hər hansı saziş, kontrakt və ya bu cür başqa sənədlə verilə bilən bütün digər hüquq və vəzifələr ləğv edilir.

Saziş ilk baxışda müəyyən elementlərinə görə icarə, podrat, konsessiya kimi digər mülki-hüquqi müqavilələrə oxşayır. Sazişin müstəqil, yoxsa qarışıq müqavilə olması barədə mühakimə yürütmək üçün həmin elementləri diqqətlə nəzərdən keçirək.

İcarə müqaviləsinə görə icarəyə verən icarəçiyə icarəyə götürdüyü obyektədən və ya hüquqdan istifadə ilə yanaşı bəhərdən istifadə etmək və gəlir götürmək hüququ da verir. İcarəçi icarəyə verənə müəyyənləşdirilmiş icarə haqqı ödəməyə borcludur. [3, maddə 700] Sazişlə icarə müqaviləsi müqayisə edilərkən bəlli olur ki, icarə müqaviləsinin növü kimi torpaq icarəsi müqaviləsi ilə əsasən yerin təkindən istifadə ilə bağlı olmayan fəaliyyət növləri həyata keçirilir, icarəçi torpaq icarə müqaviləsinin müddətinin tamamlanması zamanı torpaqla əlaqədar edilmiş bütün yaxşılaşdırmaları özü ilə aparmaq, ya da bunlara görə kompensasiya almaq hüququ əldə edir, əsasən torpaq sahəsinə icarəyə aldığı formada icarəyə verənə qaytarır, icarəyə verən torpaq icarəsi ilə əlaqədar icarəçinin həyata keçirdiyi fəaliyyətdə iştirak etmir, yalnız müəyyən müddətdə icarəçidən icarə haqqı alır. Sazişə görə isə XNŞ kontrakt sahəsi hüdudlarında yerin təkindən karbohidrogen ehtiyatlarını hasil edir, hasilatın öncədən razılaşdırılmış müəyyən hissəsini dövlətə verir, Saziş müddətinin tamamlanması zamanı kontrakt sahəsində quraşdırdığı avadanlıqları, installyasiyaları (əsas vəsaitləri) heç bir kompensasiya almadan dövlətin sahibliyində buraxır.

Podrat müqaviləsinə görə podratçı sifarişçinin tapşırığı əsasında müqavilədə nəzərdə tutulan işləri görməyi və işlərin nəticəsini sifarişçiyə təhvil verməyi, sifarişçi isə podratçıya razılaşdırılmış mizd ödəməyi öhdəsinə götürür. [3, maddə 752] Lakin Sazişdə investor sifarişçinin tapşırıqları əsasında işləri görmür, investora işlərin görülməsi üçün müstəsna hüquq verilir. Belə fəaliyyətin nəticəsi hasil edilmiş məhsuldur. Hasil edilmiş məhsul sifarişçiyə podrat müqaviləsində olduğu

kimi bütünlüklə verilmir, tərəflər arasında öncədən razılaşdırılmış nisbətdə bölüşdürülür.

Xarici investora faydalı qazıntı yataqlarının kəşfiyyatı və işlənməsi, digər təbii ehtiyatların istifadəyə verilməsi hüquqları Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin onlarla bağladığı və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin təsdiq etdiyi konsessiya müqavilələri əsasında verilir. Müqavilədə başqa şərt qoyulmayıbsa, konsessiya müqaviləsi şərtlərinin birtərəfli qaydada dəyişdirilməsinə yol verilmir. [5, maddə 40] Sazişin konsessiyadan əsas fərqi mineral ehtiyatlara sahiblik məsələsindədir. Belə ki, konsessiya müqaviləsinə əsasən bütün niyyət və məqsədlərə görə quyudakı faydalı qazıntılar XNŞ-ə məxsus idi, Sazişin yaranması ilə bütün faydalı qazıntı mənbələri, installasiyalar və XNŞ tərəfindən tikilmiş zavodlar (əsas vəsaitlər) dövlətin əmlakı kimi nəzərdən keçirildi. Habelə konsessiyaya görə kontrakt sahəsindən hasil edilmiş bütün xam neft XNŞ-ə məxsusdur, Sazişə görə isə bu dövlətə məxsusdur. Sazişə görə hasilatın XNŞ-ə aid hissəsi götürülmüş riskin və göstərilmiş xidmətlərin müqabilində ona edilmiş ödəniş və ya verilmiş mükafat kimi nəzərdən keçirilə bilər.

Sazişin həmçinin ortaqlıqla (birgə fəaliyyət) oxşar əlamətləri görsənir. Ortaqlığın iştirakçıları nizamnaməyə müvafiq surətdə ortaqlıq adından sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olur və ortaqlığın öhdəlikləri üzrə onlara mənsub əmlakla məsuliyyət daşıyırlar. [3, maddə 69] Sazişə görə dövlət birgə fəaliyyət göstərmək və səyləri birləşdirmək öhdəliyi götürmür, belə ki, Sazişə görə XNŞ-ə müəyyən işlərin görülməsi üçün yerin təki sahəsindən istifadəyə müstəsna hüquq verilir. Bununla yanaşı ortaqlığın qoyduğu pulu, əmlakı, peşəkar və digər bilikləri, bacarıqları, habelə işgüzar nüfuzu onun ümumi işə töhfələri hesab olunur. Dövlət tərəfindən ümumi işə hər hansı töhfə verilmir, hətta yerin təki sahəsi ümumi işə töhfə kimi deyil, qanunvericiliyə uyğun olaraq qarşılıqlı razılaşma əsasında verilir. Habelə Sazişə ortaqların ümumi işlərinin aparılması qaydaları və məsuliyyət rejimi, xərclərin qarşılanması əsası və şərtləri tətbiq edilmir.

Müstəqil və qarışıq müqavilələrin fərqləndirilməsi zərurəti ondan irəli gəlir ki, müqavilə təsnifatının düzgün aparılmaması müqaviləyə ona aid olmayan normaların tətbiq edilməsinə səbəb ola bilər ki, buna da yol verilə bilməz. Qarışıq müqavilədə onun elementləri bir-birilə qarşılıqlı əlaqədədir, lakin onları şərti olaraq ayrı-ayrı müqavilə kimi ayırmaq olar, halbuki Sazişdə müqavilənin bütün elementləri bir predmet altında birləşdirilmişdir və ayrılmasını təsəvvür etmək olmur. Nəticə olaraq bildirilməlidir ki, karbohidrogen ehtiyatlarının hasil edilməsinə dair məsələləri müfəssəl tənzimlədiyinə görə təcrübədə Sazişə mülki qanunvericiliyinin digər növ müqavilələrə aid müddələrinin tətbiq edilməsinə ehtiyac qalmır. Sonda qeyd edilməlidir ki, Sazişin vahid predmeti, müəyyən hüquqi tənzimlənmə qaydası mövcuddur ki, bununla da o özünü müstəqil mülki-hüquqi müqavilə kimi təqdim edir.

Qeyd edilməlidir ki, 2017-ci ilin sentyabr ayının 14-də Heydər Əliyev Mərkəzində Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda Azərbaycan hökuməti və Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR), "BP", "Chevron", "INPEX", "Statoil", "ExxonMobil", "TP", "İTOCHU" və "ONGC Videsh" şirkətləri ilə "Azəri", "Çıraq" yataqları və "Günəşli" yatağının dərinisulu hissəsinin (AÇG) birgə işlənməsi və neft hasilatının pay bölgüsü haqqında düzəliş edilmiş və yenidən tərtib olunmuş sazişin imzalanması mərasimi keçirilmişdir. Bununla da ölkəmizin neft sənayesində yeni səhifə açılmışdır.

Qeyd edilənləri yekunlaşdıraraq və neft sahəsindən gələn gəlirlərin 2017-ci ilin dövlət büdcəsinin 36,4 %-ini, yəni 1/3 hissəsindən çoxunu təşkil etməsini [7, maddə 1 və 2.14] nəzərə alaraq hesab edirik ki, çoxsaylı sazişlər bağlamaqla dənizdə və quruda zəngin karbohidrogen yataqlarını xarici neft şirkətləri ilə birgə istismar edən ölkəmizdə mövcud münasibətləri vahid hüquq müstəvisinə gətirəcək hasilatın pay bölgüsü haqqında müqavilələri tənzimləyən konstitusiya qanununun qəbul edilməsi olduqca aktualdır. Hasilatın pay bölgüsü haqqında sazişlərlə 23 ildən artıq iş təcrübəsi olan ölkəmiz üçün sözügedən sahəni nizamlayacaq daxili qanunvericilik bazasının yaradılması asan və neft sferasının gələcək inkişafı üçün olduqca zəruridir.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası

2. *“Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında” 18 oktyabr 1991-ci il tarixli Konstitusiya Aktı*
3. *Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi*
4. *Azərbaycan Respublikasının Torpaq Məcəlləsi*
5. *“Xarici investisiyaların qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikasının 15 yanvar 1992-ci tarixli Qanunu*
6. *“Yerin təkisi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 13 fevral 1998-ci il tarixli Qanunu*
7. *“Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 16 dekabr 2016-cı il tarixli Qanunu*
8. *Azərbaycan Respublikasında Kürövdağ neft yatağının daxil olduğu blokun bərpası, işlənməsi və Hasilatın Pay Bölgüsü haqqında Saziş, 03 fevral 2009-cu il*
9. *“Azərbaycan Respublikasında Kürövdağ yatağının daxil olduğu blokun bərpası, işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü haqqında Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti ilə Qlobal Enerci Azərbaycan Limited və ARDNŞ-in Ortaq Neft Şirkəti arasında Sazişin qəbul və təsdiq edilməsi, həyata keçirilməsinə icazə verilməsi barədə” Azərbaycan Respublikasının 22 may 2009-cu il tarixli Qanunu*
10. *Rusiya Federasiyasının “Hasilatın pay bölgüsü haqqında Sazişlər barədə” 30 dekabr 1995-ci il tarixli Federal Qanunu*
11. *Production-Sharing Agreements: An Economic Analysis. Kirsten Bindemann. Oxford Institute for Energy Studies, WPM 25, October 1999.*

İntiqam Hacıyev

Vəkiliyə namizəd

**VƏKİLLİK FƏALİYYƏTİNİN İXTİSASLAŞDIRILMASI -
HÜQUQİ YARDIMIN KEYFİYYƏTİNİN ARTIRILMASI
ÜZRƏ İNKİŞAF KONSEPSİYASI KİMİ**

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının 07.12.2017-ci il tarixli konfransında Kollegiyanın Rəyasət Heyətinin sədri və üzvləri dəyişildikdən sonra Kollegiyanın tarixində yeni bir səhifə açılmış və kollegiyanın fəaliyyətində canlanma baş vermişdir. Belə ki, Azərbaycanda vəkilliyin daha mütərəqqi instituta çevrilməsi istiqamətində innovativ tədbirlər görülmüşdür. Vəkillərin etik davranış qaydalarına riayət etməsi istiqamətində təbliğatlar aparılmış, vəkillik institutu ilə bağlı bir çox xarici ölkə və yerli dövlət qurumları ilə əməkdaşlıqlar genişləndirilmişdir. Məhz bu uğurlu fəaliyyət vəkillər üçün stimül olmuş, üzvü olduqları quruma inamları artmış və vəkil adının nüfuzunun artırılması üçün hər biri fərdi və kollektiv olaraq səy göstərməyə başlamışlar.

Bundan başqa Mülki Prosesual, İnzibati Prosesual məcəllələrə və "Vəkillər və vəkillik fəaliyyəti haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununa edilmiş dəyişikliklərdən sonra ölkə üzrə vəkillərin sayının artırılması istiqamətində mütərəqqi addımlar atılmışdır. Bu səbəbdən də hüquqi yardımın keyfiyyəti məsələsi son dövrlərdə aktuallaşmışdır. Axı Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 61-ci maddəsinə əsasən hər kəsin yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququ vardır. Vəkilin vəzifəsi təkcə qanunun icazə verdiyi hədlərdə öz funksiyalarını vicdanla həyata keçirməyə başlamaqdan və onu sona çatdırmaqdan ibarət deyildir. Vəkil ədalət mühakiməsinin maraqlarına xidmət etməklə bərabər, ona müraciət etmiş şəxsin maraqlarını həm məhkəmədə müdafiə etməli, həm də ki, həmin şəxsin məsləhətçisi olmalıdır. Buna görə də Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi tərəfindən hüquqi yardımın keyfiyyətinin artırılması istiqamətində bir çox uğurlu işlər görülmüşdür. Xüsusilə ölkə başçısı cənab İlham Əliyev tərəfindən "Azərbaycan Respublikasında vəkilliyin inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında" Sərəncamı hüquqi yardımın keyfiyyətinin artırılması və vəkillik institutunun inkişaf etməsi üçün zəmin yaratmışdır. Gənc hüquqşünas olaraq mən də bu canlanmadan ruhlanaraq hüquqi yardımın keyfiyyətinin artırılması istiqamətində beynəlxalq təcrübədən istifadə edərək yeni bir konsepsiya hazırlamışam: Vəkillərin sayının kifayət qədər artırılması və vəkillər arasında de-facto ixtisaslaşmanın mövcudluğu hüquqi yardımın keyfiyyətinin artırılması üçün vəkillik fəaliyyətinin de-jure ixtisaslaşdırılmasını zəruri edir. İxtisaslaşma dedikdə olduqca çoxşaxəli olan hüquq sistemində vəkillərin konkret hüquq sahəsi üzrə fəaliyyət göstərməsi və həmin sahə üzrə peşəkarlaşması başa düşülür. Vəkillik fəaliyyətinin ixtisaslaşdırılması təcrübəsi Amerika Birləşmiş Ştatları, Böyük Britaniya və bir sıra Avropa ölkələri (xüsusilə Almaniya), hətta qonşu ölkə Türkiyə Cümhuriyyəti kimi bir çox ölkələrin hüquq sistemində istifadə olunur. Bu müsbət təcrübə göstərir ki, hüquqi yardımın keyfiyyətinin artırılması üçün ixtisaslaşmanın həyata keçirilməsi mütləqdir. Lakin bildiyiniz kimi son dövrlərə qədər ölkəmizdə vəkillərin sayı kifayət qədər olmadığından vəkillik fəaliyyətinin ixtisaslaşdırılması öz müsbət təsiri göstərə bilməzdi. Lakin hazırki durumda vəkillərin sayının artırılması istiqamətində uğurlu addımların atılması artıq vəkillərin ixtisaslaşması

zəruriyyətini aktuallaşdırmışdır.

Vəkillik fəaliyyətinin ixtisaslaşması zamanı vəkilin bütün ixtisaslar üzrə vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olması imkanı məhdudlaşdırılır. Məsələn bir vəkil eyni zamanda həm mülki mübahisələr, həm ailə mübahisələrinə, həm əmək mübahisələrinə, həm cinayət işlərinə, həm inzibati xətalara dair işlərə , hərbi işlərə çıxıb bilməz. Təcrübə göstərir ki, bir vəkil tərəfindən müxtəlif istiqamətli mübahisələrin icraata götürülməsi zamanı hüquqi yardımın keyfiyyəti sual altına düşür. Halbuki dövlətimiz yüksək keyfiyyətli hüquqi yardıma təminat verir. Günümüzdə də praktiki vəkillik fəaliyyətinin de-facto ixtisaslaşmasının şahidi oluruq. Məsələn vəkil Ceyhun Yusifov cinayət işləri üzrə ixtisaslaşdığından digər işlərlə məşğul olsa da onun cinayət işlərində daha peşəkar olması danılmaz faktdır. Digər bir nümunə vəkil Əziz Qənbərov vergi işlərində, vəkil Natiq Əsgərov mülki işlərdə ixtisaslaşmışdır. De-facto ixtisaslaşmanın daha bir nümunəsi Vəkillər Kollegiyasının vəkillərin reyestrini yenidən həyata keçirərkən vəkillərin doldurduqları anket məlumatlarında ixtisaslaşdıqları 4 hüquq sahəsini qeyd etmələri tələb olunur.

Vəkillərin sayının artırılması və bu cür faktiki ixtisaslaşmanın özü də göstərir ki, artıq vəkillik fəaliyyətinin ixtisaslaşmasının zamanı gəlmişdir. Dünyanın bir çox ölkələrində vəkillik fəaliyyətinin ixtisaslaşdırılmasında mövcud hüquq sistemlərinə uyğun fərqli metodlardan istifadə olunmuşdur. Təklifim bundan ibarətdir ki, vəkillik fəaliyyətinin ixtisaslaşması həyata keçirilərkən dövlətimizin mövcud hüquq sistemində uyğun olaraq vəkilliyin fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakı 4 qrupa bölünməlidir:

1. Cinayət və hərbi işlər üzrə;
2. Mülki və inzibati xətalara dair işlər üzrə;
3. İnzibati və iqtisadi işlər üzrə;
4. Vərəsəlik və ailə münasibətləri üzrə vəkillər.

Gələcəkdə zərurət yaranacağı təqdirdə fəaliyyət istiqamətlərinin daha kiçik qruplara bölünməsi ilə bağlı müvafiq əlavə tədbirlər də görülməlidir.

Vəkil Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasına üzv olduqdan (müvafiq icbari tədrisə cəlb olunub and içdikdən) sonra 1 il müddətində qeyd olunan 4 ixtisasdan birini seçməlidir (Həmin müddət ərzində hər hansı məhdudiyət tətbiq edilmədən, sərbəst surətdə, bütün ixtisaslar üzrə fəaliyyət göstərmə imkanı təmin olunmalı və bununla da vəkilin müstəqil seçiminə əsasən ixtisaslaşacağı sahə müəyyən edilməlidir). Vəkil öz ixtisas seçimini etdikdən sonra həmin ixtisasa müvafiq sertifikat əldə etmək üçün 6 ay müddətində ixtisaslaşma tədrisinə cəlb olunmalıdır (İxtisaslaşma tədrisində olan dövr ərzində vəkili seçdiyi ixtisas üzrə vəkillik fəaliyyəti göstərə bilər). Həmin tədris zamanı daha çox Konstitusiya Məhkəməsinin qərarlarının, Ali Məhkəmənin Plenum qərarlarının və müvafiq hüquq sahəsində olan kommentariyaların öyrədilməsi, nitq qabiliyyətinin və praktiki bacarıqların artırılması istiqamətində tədris keçirilməlidir. Bu tədris zamanı vəkillərin öz peşə fəaliyyətini də göstərə bilmələri üçün həftədə iki gün 2-3 saat olmaqla dərslərin keçirilməsi məqsədəuyğundur.

Bundan başqa, tədris müddətində dövlət hesabına hüquqi yardım göstərilən şəxslərin hüquqi müdafiəsinə ilk 3 ay ərzində ikinci vəkili kimi, sonrakı 3 ay ərzində isə əsas vəkili kimi cəlb olunmaları məqsədəuyğun olardı. Bu zaman ilk 3 aylıq praktik fəaliyyəti əsas vəkili tərəfindən, sonrakı 3 aylıq praktik fəaliyyəti isə vəkili qurumu və ya müdafiə olunan vətəndaş tərəfindən qiymətləndirilməlidir. Qiymətləndirilmənin tətbiqi dövlət hesabına həyata keçirilən hüquqi müdafiənin keyfiyyətində müsbət dəyişikliklər yaradacaqdır. Bu konsepsiyanın realizəsi həm dövlət hesabına hüquqi yardım alan şəxsin keyfiyyətli hüquqi yardım almasına, həm də vəkili öz fəaliyyətində daha məsuliyyətli və intizamlı yanaşmasına zəmin yaradacaqdır.

İxtisaslaşma tədrisin sonunda həm nəzəri biliklər (test imtahanının nəticələrinə əsasən), həm də praktiki vərdislər (dövlət hesabına göstərilən hüquqi yardım üzrə qiymətləndirmələrə əsasən) üzrə uğur qazanmış vəkillər müvafiq ixtisasa uyğun sertifikat alacaqlar. Bununla da həm tədrisdə olan

vəkilin dövlət hesabına çıxdığı işlərdə daha keyfiyyətli hüquqi yardım göstərilməsinə, həm də tədrisdə olan vəkillərin praktiki vərdislərə daha çox yiyələnmələrinə nail olunacaqdır. Müvafiq sertifikatı əldə etdikdən sonra vəkil yalnız əldə etdiyi sertifikata uyğun fəaliyyətlə məşğul ola bilər. Peşə qaydalarına əsasən, vəkil ixtisaslaşmadığı sahə üzrə işləri öz icraatına qəbul etməməlidir. Əgər hansısa vəkil hesab edirsə ki, cinayət və hərbi işlər ilə yanaşı vərəsəlik və ailə münasibətləri ilə bağlı işləri də peşəkar şəkildə yerinə yetirə bilər, bu zaman həmin vəkilin ailə işləri üzrə də müvafiq 6 aylıq ixtisaslaşma tədrisini bitirib həmin ixtisas üzrə sertifikatı əldə edə bilməsi hüququ təmin olunmalıdır.

Son dövrlər sürətlə inkişaf edən iqtisadi münasibətlərin və texnologiyaların, habelə daima dəyişən və yenilənən hüquq və praktikasının fonunda davamlı peşə hazırlığının əhəmiyyəti artmışdır. Davamlı peşə hazırlığının təmin olunması məqsədi ilə vəkil tərəfindən ixtisasına uyğun əldə etdiyi sertifikatın 5 illik hüquqi qüvvəsi olmalı və hər beş ildən bir sertifikat imtahanını müvəffəqiyyətlə keçdikdə sertifikatlarının müddəti uzadılmalıdır. Cəmi 3 dəfə sertifikat almış vəkillər müddətsiz sertifikat əldə etmə imkanları yaradılmalıdır. Vəkil bir neçə sertifikat əldə edibse növbəti sertifikat imtahanında hər ixtisas sertifikatı üzrə imtahan verməlidir.

Hüquqda baş verən yenilikləri mütəmadi izləmək və məlumatlı olmaq vəkilin peşə borcudur. Xüsusilə, vəkillərin öz fəaliyyət sahələrinə Avropa hüququnun artan təsiri barədə məlumatlı olmaları vacibdir. Bu baxımdan sertifikat imtahanında verilən suallar yalnız həmin 5 il ərzində həmin ixtisaslaşma üzrə qanunvericilikdə və Avropa hüququnda edilmiş dəyişikliklərlə bağlı olmalıdır. Bununla da vəkillər daim öz üzərilərində işləyəcəklər və insanlara göstərilən hüquqi yardımın keyfiyyəti konstitusiyada təmin olunan səviyyəyə çatma imkanı yaranacaqdır.

Müzəffər Ağazadə

Əməkdar hüquqşünas

**CINAYƏT MƏCƏLLƏSİNİN 264-CÜ MADDƏSİ İLƏ
BAĞLI MÜBAHİSƏLİ MƏSƏLƏLƏR**

Hazırda qüvvədə olan Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 264-cü maddəsi ilə müəyyən edilən və yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçmadan bəhs edən norma cinayət qanunvericiliyinin ən çox müzakirə edilən və mübahisə doğuran normalarındandır. Həmin maddənin dispozisiyası aşağıdakı məzmununda verilmişdir:

Bu məcəllənin 263 və ya 263-1-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş nəticələrin baş verdiyi hallarda nəqliyyat vasitəsini idarə edən və yol hərəkəti və ya nəqliyyat vasitəsinin istismarı qaydalarını pozan şəxsin yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçması.

İstintaq-məhkəmə təcrübəsində CM-nin 264-cü maddəsinin özəlliklərindən danışılarkən həmin maddə ilə müəyyən edilən normanın tətbiqi ilə bağlı çətinliklərin və anlaşılmazlıqların olmasını qeyd etməklə kifayətlənilir. Belə hallarda həmçinin ümumiyyətlə həmin maddənin cinayət qanununda yer alıb-almaması məsələsinin özü də mübahisə doğurur.

Məlum olduğu kimi Sovet dövləti süqut edənə qədər mövcud olmuş müttəfiq respublikaların qanunvericiliklərində, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində yol-nəqliyyat hadisəsi törədən sürücünün hadisə yerindən qaçması üstündə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmurdu. Belə norma ilk dəfə Rusiya Federasiyasının 1997-ci il yanvarın 1-dən qüvvəyə minmiş Cinayət Məcəlləsində özünə yer almışdır. Ölkəmizin cinayət qanunu yaradılarkən RF-nin CM-dən bir baza kimi istifadə olundugundan AR CM-nin 264-ü maddə ilə nəzərdə tutulan norma da RF CM-nin 265-ci maddəsindən əxz edilmişdir.

Lakin yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçmadan bəhs edən RF CM-nin 265-ci maddəsi ilə müəyyən edilən norma uzun müddət üçün özünə həyat vəsiqəsi qazana bilməmişdir. Yəqin ki, bu normanın mahiyyətindəki qüsurlar və tətbiqi zamanı yaranan çətinliklər və anlaşılmazlıqların yaranması səbəbindən Rusiya Federasiyasının 2003-cü il 8 dekabr tarixli Qanunu ilə həmin maddə RF cinayət qanunvericiliyindən xaric edildi. Ölkəmizin cinayət qanununun 264-cü maddəsi ilə müəyyən edilən norma istintaq-məhkəmə təcrübəsində çoxsaylı çətinliklərin yaranmasına səbəb olsa da bu günə qədər öz mövqeyini saxlamaqdadır. Yəni o, nəinki cinayət qanunundan xaric edilməmişdir, hətta bu maddənin dispozisiyası hər hansı dəyişikliyə məruz qalmamışdır.

CM-nin 264-cü maddəsi ilə müəyyən edilən normanın mövcudluğunun mübahisəli olması səbəbindəndir ki, bu normanın tətbiqi, həmçinin ümumiyyətlə cinayət qanununda özünə yer tutması məhkəmələrin sorğuları əsasında iki dəfə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun müzakirə predmeti olmuşdur. (29.01.2004 və 10.04.2012-ci illərdə). Adı çəkilən normanın müəllifi olan Rusiya Federasiyası qanunvericiləri 08.12.2003-cü il tarixli Qanunla yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçma əməlini dekriminallaşdırsa da AR Konstitusiyaya Məhkəməsi özünün 29.01.2004-cü il tarixli Plenumunun qərarı ilə hesab etmişdir ki, "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 264-cü maddəsi Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 66-cı maddəsinə uyğundur".

Konstitussiya Məhkəməsinin qərarına hörmətlə yanaşmaqla hesab edirik ki, 264-cü maddə ilə müəyyən edilən normanın ölkəmizin cinayət qanununda yer alması heç də mübahisəsiz deyildir. Fikrimizcə, yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçma adlandırılan əməl cinayət təqibinə səbəb olmamalı və 264-cü maddə CM-dən xaric edilməlidir. Aşağıda bu təkliflə əlaqədar fikrimizi əsaslandırmağa cəhd edəcəyik.

Zənnimizcə, CM-nin 264-cü maddəsi ilə müəyyən edilən normanın qanundan xaric edilməsi, yaxud maddənin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə aşağıdakı məsələlərin bir daha tədqiq edilməsi və qiymətləndirilməsinə ehtiyac vardır:

1. Hazırda AR CM-nin Xüsusi Hissəsində vətəndaşlar tərəfindən törədilən əməllərin cinayət hadisəsi kimi qiymətləndirən maddələrin sayı 311-dir. Həmin maddələrlə nəzərdə tutulan hadisələrin təxminən yarısı üzrə hadisə törədən şəxsin hadisə yerindən qaçması imkanı yaranır və onlar bir qayda olaraq hadisə yerindən yayınırlar. Lakin CM-nin 263 və 263.1-ci maddələri ilə nəzərdə tutulan cinayət hadisələri istisna olmaqla qəsdən, yaxud ehtiyatsızlıqdan törədilməsindən asılı olmayaraq başqa cinayət əməlləri törədən şəxslərin hadisə yerindən qaçması üçün qanunda cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulmamışdır. Hətta dəmir yol nəqliyyatı vasitələrinin hərəkət təhlükəsizliyi və istismarı qaydalarının pozulması zamanı müvafiq nəticələrin baş verməsi (CM-nin 262-ci maddəsi) hallarında da təqsirli şəxsin hadisə yerindən qaçması əlavə cinayət tərkibi yaratmır.

Burada bizə irad tutula bilər ki, dəmir yolu nəqliyyatı vasitəsini idarə edən şəxsiyyəti onsuz da bəlli olduğundan belə şəxslər üçün hadisə yerindən qaçma üstündə cinayət məsuliyyəti müəyyən edilməsi mənasızdır. Məsələ bundadır ki, avtomobillərlə törədilən yol-nəqliyyat hadisəsi zamanı, hadisə yerindən qaçan sürücülər barəsində cinayət məsuliyyəti müəyyən edilməsi təkcə onların şəxsiyyətlərinin müəyyən edilməsi ilə əlaqədar deyildir. Belə ki, həmin sürücülər hadisə yerindən qaçarkən şəxsiyyət sənədini hadisə yerində qoysa belə mövcud qanuna və məhkəmə təcrübəsinə əsasən CM-nin 264-cü maddəsi ilə məsuliyyətə alınırlar. Bu zaman onun şəxsiyyəti ilə əlaqədar məsələlər deyil, zərərçəkmiş yardım göstərmədən hadisə yerindən qaçması sürücüyə irad tutulur. Bu məntiqdən götürülsə dəmir yol nəqliyyatı vasitəsini idarə etmiş sürücüyə də adamların xəsarət alması hallarında onlara kömək göstərilməməsi halı irad tutula bilər və hadisə yerindən qaçma üstündə o, cinayət məsuliyyətinə alına bilər. Qeyd etdiyimiz kimi, dəmir yol nəqliyyatı vasitəsini idarə edənlər barəsində belə norma müəyyən edilməmişdir.

Yeri gəlmişkən qeyd edirik ki, nəzərdən keçirdiyimiz xarici ölkələrin cinayət qanunvericiliklərində yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçma üstündə sürücülər üçün cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutulma hallarına təsadüf etmədik.

2. CM-nin 264-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçma qismində əməli müxtəlif rakurslarda təhlil etdikdə də belə normanın müəyyən edilməsinin heç də zəruriyyətdən yaranmadığı nəticəsinə gəlmək olur. Belə ki, ictimai təhlükəli əməl törədən şəxsin hadisə yerindən qaçmaqla cinayət məsuliyyətindən yaxa qurtarmağa cəhd göstərməsi onun təbii hüququ kimi qəbul edilməlidir.

Cəmiyyət üzvləri tarix boyu belə əməllərə, yəni cinayət hadisəsi-törətmiş şəxslərin hadisə yerindən yayınmasına normal münasibət bəsləmişlər. Çünki cinayət törətmiş şəxs qorxu hissindən, psixoloji gərginlik keçirməsi üzündən, yaxud digər səbəblərdən hadisə yerindən qaçıb gizlənə bilər. Hadisə törətmiş və gərgin psixoloji durumda olan şəxsin üzərinə onun cinayət məsuliyyətinə cəlb ediləcəyi hədəsi ilə hadisə yerini tərk etməmək vəzifəsi qoymaq cəhdi çətin ki, perspektivli olsun.

Belə bir məsələni də xatırlatmaq yerinə düşər ki, digər növ cinayət hadisəsi törədilməsi hallarında təqsirkar nəinki hadisə yerini tərk etmək üstündə əlavə maddə ilə cinayət məsuliyyətinə alınmır, hətta belə əməllər heç bir halda qanunla təqsirkara cəza verilməsi zamanı cəzanı ağırlaşdıran hal kimi nəzərə alınmalı olan hallar sırasına da aid edilməmişdir (CM-nin 61-ci maddəsi).

3. "Yol hərəkəti haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 37-ci maddəsinin dördüncü hissəsi ilə yol-nəqliyyat hadisəsi törətmiş şəxsin üzərinə bir sıra vəzifələr qoyulmuşdur. Bunların sırasına nəqliyyat vasitəsini yerindən tərpətməmək, zərər çəkənlərə ilk tibbi yardım göstərilməsi üçün mümkün olan tədbirləri görmək, "Təcili tibbi yardım" maşını çağırmaq, zərərçəkmişlərin

xəsarət alması hallarında onları yaxınlıqdakı tibbi müəssisəyə çatdırmaq, hadisə barədə müvafiq icra hakimiyyəti orqanına xəbər vermək və bu kimi onlarca vəzifələr qoyulmuşdur. Bütün bu qaydalar Azərbaycan Respublikasının da qoşulduğu “Yol hərəkəti haqqında” 08.11.1968-ci il tarixli Vyana Konvensiyasından götürülmüşdür və şübhəsiz ki, həmin qaydalara mübahisəsiz surətdə əməl edilməlidir.

Lakin, fikrimizcə sürücünün həmin normativ aktlarla müəyyən edilən qaydalara əməl etməməsi bütün hallarda onun üçün cinayət məsuliyyəti yarada bilməz. AR Konstitusiya Məhkəməsinin “Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 264-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair” 10.04.2012-ci il tarixli qərarında da qeyd olunmuşdur ki, “Yol hərəkəti haqqında” Qanunda qeyd olunan vəzifələr baş vermiş hadisənin nəticələrinin ağırlaşdırılmasının qarşısının alınmasına və hadisə ilə bağlı obyektiv həqiqətin aşkar olunmasına yönəlsə də onlara riayət edilməməsi özü-özlüyündə məsuliyyətin (*burada cinayət məsuliyyətindən söhbət gedir*) yaranmasına səbəb ola bilməz. Qanunverici sürücünün Qanunla üzərinə qoyulmuş məhz hansı konkret vəzifənin yerinə yetirilməməsinin cinayət məsuliyyəti yaratmasını dəqiq müəyyən etməlidir.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi qanunverici yol-nəqliyyat hadisəsi törədən sürücünün üzərinə onlarla vəzifələr qoysa da, onlardan yalnız biri ilə bağlı, yəni qəza törədən sürücünün hadisə yerindən qacması üstündə cinayət məsuliyyəti müəyyən etmişdir. Qalan hallar üçün isə əsasən inzibati məsuliyyət müəyyən edilmişdir. Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, AR İnzibati Xətalər Məcəlləsi ilə yol hərəkəti qaydalarını pozan nəqliyyat vasitəsi sürücüsünün hadisə yerindən yayınmasına görə də inzibati tənbeh tədbiri nəzərdə tutulur. (İXM-nin 327.6-cı maddəsi).

Bəzi hüquqşünaslar sürücü üçün hadisə yerindən yayınmaq üstündə cinayət məsuliyyəti müəyyən edilməsinə bədən xəsarəti almış zərərçəkmişə tibbi yardım göstərilməsi zərurəti ilə əlaqələndirirlər. Belə arqumentlə razılaşmalı olsaq onda gərək yol-nəqliyyat hadisəsinin gedişində zərərçəkmişin həlak olması hallarında sürücünün hadisə yerindən qaçması cinayət təqibini istisna etsin. Halbuki qanunda belə qeyd-şərt müəyyən edilməmişdir. Yəni hadisənin gedişində zərərçəkmişin ölməsi hallarında da hadisə yerindən qaçmış sürücü CM-nin 264-cü maddəsi ilə məsuliyyətə alınır.

Belə bir məsələdən də yan keçmək olmaz ki, insanların xəsarət alması və ya həlak olması ilə nəticələnən yol-nəqliyyat hadisələrə zamanı sürücünün hadisə yerində dayanması digər neqativ xarakterli hadisələrin baş verməsi ilə də nəticələnə bilər. Məsələn, zərərçəkmişin hadisə yerində olan, yaxud hadisə yerinə gəlib çıxmış qohum, dost və tanışları həyəcanlı olmaları səbəbindən qəzəblənib hadisə yerində olan sürücüyə divan tuta bilərlər. Konkret situasiyada ikinci hüquqazidd hadisənin baş verməsi isə heç bir halda istisna olunmur.

4. Bəzi hüquqşünaslar hesab edirlər ki, hadisə yerindən qaçan sürücülər üçün əlavə cinayət məsuliyyəti müəyyən olunması onları belə məsuliyyətə alınmaq qorxusu altında «Yol hərəkəti haqqında» Qanunun tələblərinə, o cümlədən yaralılara yardım göstərmək barədəki tələbləri yerinə yetirməyə vadar edə bilər.

Bu arqument elə də əsaslı görünmür. Belə ki, əvvəla, onsuz da kömək göstərmək imkanı olduğu halda istənilən şəxsin sağlamlığı təhlükə altında olan başqa şəxsi bilə-bilə köməksiz qoyması CM-nin 143-cü maddəsi ilə məsuliyyətə səbəb olur. Şübhəsiz ki, üzərinə yaralıya kömək göstərmək vəzifəsi qoyulmuş şəxslər sırasına yol-nəqliyyat hadisəsi törətmiş sürücülər də aid edilir.

Digər tərəfdən həmin arqumentlə razılaşmalı olsaq, onda gərək 264-cü maddə ilə müəyyən olunan məsuliyyət zərərçəkmişin bilavasitə hadisə yerində ölməsi hallarına aid edilməsin. Çünki belə hallarda zərərçəkmişin hər hansı tibbi yardıma ehtiyacı olmayacaqdır. İstintaq – məhkəmə təcrübəsi isə göstərir ki, zərərçəkmişin hadisə yerində ölməsi hallarında hadisə yerindən qaçmış sürücülər istinasız olaraq CM-nin 263, 263-1-ci maddələri ilə yanaşı 264-cü maddə ilə də məsuliyyətə alınirlar.

5. Subyektiv cəhətlərinə görə yol hərəkəti və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulması üstündə məsuliyyətdən bəhs edən və CM-nin 263 və 263-1-ci maddələri ilə nəzərdə tutulan cinayətlər ehtiyatsızlıq üzündən, yol – nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçma cinayəti isə qəsdən

törədilən cinayətlər sırasına aiddir. Yol-nəqliyyat hadisəsi törətdikdən sonra hadisə yerindən qaçan şəxs heç bir halda tək cəza CM-nin 264-cü maddəsi ilə məsuliyyət daşıya bilməz. Hadisənin məhz hadisə yerindən qaçan sürücünün təqsiri üzündən baş verməsinin təsdiq olunduğu hallarda o, CM-nin 264-cü maddəsi ilə yanaşı 263, yaxud 263-1-ci maddəsi ilə də məsuliyyətə alınır. Qanuna görə ehtiyatsızlıq üzündən törədilən cinayətlər üstündə təqsirli bilinən şəxslərə 5 ildən artıq müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası təyin edildikdə onlar cəzalarını ümumi rejimli, 5 ildən az müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası təyin edildikdə isə məntəqə tipli cəzaçəkmə müəssisələrində çəkməlidirlər. Qəsdən ilk dəfə törədilmiş böyük ictimai təhlükə törətməyən, az ağır və ağır cinayətlər üstündə məhkum edilən məhkumlar isə bütün hallarda cəzalarını ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisələrində çəkməlidirlər. (CM-nin 56-cı maddəsi)

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun "Azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edilmiş şəxslər üçün cəzaçəkmə müəssisəsi növünün müəyyən edilməsi haqqında" 28.06.2002-ci il tarixli, habelə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 56.1.1 və 56.1.2-ci maddələrinin şərh edilməsinə dair" 18.06.2013-cü tarixli qərarlarındakı izah və şərhələrə görə cinayətlərin (hökmlərin) məcmusuna həm qəsdən, həm də ehtiyatsızlıqdan törədilmiş cinayətlər daxil olduqda və şəxsə cinayətlərin məcmusu üzrə qəti cəza olaraq beş ildən artıq olmayan müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası təyin edildikdə cəzanın ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisələrində çəkməsi müəyyən edilməlidir. Yəni, tutaq ki, şəxsə CM-nin 263.2-ci maddəsi ilə 4 il 6 ay, 264-cü maddəsi ilə 1 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə cəzası təyin edilmişdir. Hər iki maddə ilə təyin olunan cəzalar qismən toplama üsulu ilə birləşdirilərək təqsirkarın üzərində 5 il müddətinə azadlıqdan məhrumetmə cəzası saxlanmışdır. Mövcud qanunvericiliyə əsasən belə hallarda məhkum təyin edilən 5 il azadlıqdan məhrumetmə cəzasını bütünlüklə ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməlidir. Yəni CM-nin 264-cü maddəsi ilə təqsirli bilindiyi əmələ görə təqsirkarın cəzası cəmi 6 ay artırıldığı halda o, yekunda təyin olunan cəzanı, yəni 5 ili bütünlükdə ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməli olur. Bu isə o deməkdir ki, şəxs ehtiyatsızlıq üzündən törətdiyi cinayətə görə təyin olunmuş 4 il 6 ay müddətinə azadlıqdan məhrumetmə cəzasının hamısını məntəqə tipli cəzaçəkmə müəssisəsində deyil, ümumi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməlidir. Təqsirin formasına münasibət baxımından bu hal məntiqli görünür.

6. Bəzən yol - nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçma üstündə cinayət məsuliyyəti müəyyən edilməsini hadisə törədən şəxsin aşkar edilməsi, zərərçəkmişə dəyən zərərin ödənilməsinin təmini məqsədi ilə əlaqələndirirlər. Yəni hadisə törətmiş şəxs hadisə yerindən qaçdıqda şəxsiyyəti bəlli olmadığından o, tapılmaya da bilər, bununla da cinayət hadisəsi açılmamış qalar. Şübhəsiz ki, cinayət qanununa görə CM-nin 264-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan normanın daxil edilməsinin səbəbi kimi bu mülahizə həqiqətə daha yaxındır. Çünki cinayət hadisəsi törətmiş şəxsin hadisə yerini tərk etməməsi onun daha tez ifşa olunmasına, dəyən maddi ziyanın bərpa edilməsinə yardım göstərir.

Belə hallarda da məntiqi sual verilə bilər: Bəs nə üçün başqa növ cinayət hadisələri, məsələn, oğurluq, soyğunçuluq, banditizm və bu kimi cinayətlər törədilməsi hallarında hadisə yerindən qaçma əlavə cinayət məsuliyyəti yaratmır. Axı həmin növ hadisələr törədən və gizlənən şəxslərin ifşa olunmaları daha çox çətinliklər yaradır.

Ümumiyyətlə, götürüldükdə isə cinayət törədərək hadisə yerindən yayınan şəxslərin axtarılması, ifşa edilməsi hüquq-mühafizə orqanlarının, o cümlədən cinayət axtarış fəaliyyəti ilə məşğul olan orqanların vəzifəsidir. Yalnız təqsirkarın daha tez ifşa olunması məqsədi ilə dövlətin sürücü üçün əlavə olaraq ikinci cinayət məsuliyyəti müəyyən etməsi, əslində səlahiyyətli dövlət orqanlarının görməli olduğu vəzifələrin cinayət törətmiş şəxsin üzərinə qoyulması deməkdir. Hüquq baxımından cinayət hadisəsi törətmiş şəxsin üzərinə həmin məzmununda vəzifə qoyulması ilə razılaşmaq çətinidir.

Ümumiyyətlə, CM-nin 264-cü maddəsi ilə müəyyən edilən normanın mövcudluğu praktiki hüquqşünasları cavabı çətin olan, yaxud da ümumiyyətlə cavabı olmayan suallar qarşısında qoyur. Məsələn, hazırki qanunvericiliyin tətbiqi ilə bağlı bu sətirlərin müəllifi də daxil olmaqla

hüquqşünasların böyük əksəriyyəti hesab edir ki, CM-nin 264-cü maddəsi ilə şəxs o zaman məsuliyyət daşıya bilər ki, o eyni zamanda həm də CM-nin 263, yaxud 263-1-ci maddəsi ilə də məsuliyyətə alınmış olsun. Yəni yol-nəqliyyat hadisəsi törətmiş şəxsin təkcə CM-nin 264-cü maddəsi ilə məsuliyyətə alınması mümkün deyildir. Mövcud istintaq-məhkəmə təcrübəsi də bu mövqedə dayanır. Belə ki, istifadə etdiyimiz Cinayət Məcəlləsinin qüvvəyə minməsindən keçən 18 il ərzində yol-nəqliyyat hadisəsi törətmiş şəxsin yalnız CM-nin 264-cü maddəsi ilə məsuliyyətə alınması halına təsadüf edilməmişdir.

Lakin konkret situasiyada yol-nəqliyyat hadisəsinin baş verməsi hallarında belə təcrübənin dayanıqlı olması şübhəli görünə bilər.

Fikrimizi əsaslandırmaq məqsədilə bir misalə müraciət edək. Tutaq ki, qarşı-qarşıya gələn, yəni əks istiqamətdə hərəkət edən «Jiquli» və «Mercedes» markalı avtomobillər toqquşmuş və hadisə zamanı «Jiquli» markalı avtomobilin sürücüsü həlak olmuş, yaxud ağır dərəcəli bədən xəsarəti almışdır. «Mercedes» markalı avtomobilin sürücüsü qorxusundan, yaxud psixoloji sarsıntı keçirməsi səbəbindən hadisə yerindən qaçmışdır. İstintaqın gedişində müəyyən edilmişdir ki, «Jiquli» markalı avtomobilin sürücüsü qarşısındakı eyni istiqamətdə hərəkət edən başqa avtomobili ötüb keçmək istəyərkən özünün hərəkət zolağında yolun soluna çıxmış və bu zaman «Mercedes» markalı avtomobilə çırpılmışdır. Avtotexniki ekspertiza yaranmış şəraitdə «Mercedes» markalı avtomobilin sürücüsünün yol-nəqliyyat hadisəsinin qarşısını almağa texniki imkanı olmaması barədə rəy vermişdir. Şübhəsiz ki, belə hallarda «Mercedes» markalı avtomobilin sürücüsü CM-nin 263-cü maddəsi ilə məsuliyyət daşıya bilməz. Bununla yanaşı, hadisə yerindən qaçmaq, hadisə zamanı xəsarət almış şəxsə imkanı olduğu halda yardım göstərməməsi üstündə sürücünün CM-nin 264, yaxud 143-cü maddələri ilə məsuliyyətə alınması məsələsi müzakirə edilə bilər.

Belə situasiyalarda «Mercedes» markalı avtomobilin sürücüsünün əməlində cinayət tərkibi olub-olmaması, əməlinin tövsifi məsələsində hüquqşünasların fikirləri haçalanır. Onların bir qismi hesab edir ki, «Mercedes» markalı avtomobilin sürücüsü «Jiquli» markalı avtomobilin sürücüsünün ölməsi hallarında CM-nin 264-cü maddəsi ilə, xəsarət alması hallarında isə 143-cü maddəsi ilə məsuliyyətə alınmalıdır. Praktiki işçilərin digər qismi isə hesab edir ki, «Mercedes»-in sürücüsünün əməli yalnız 264-cü maddəsi ilə tövsif edilməlidir. Sağ qalmaqla hadisə yerindən qaçmış sürücünün əməlinin cinayətlərin məcmusu üzrə, yəni CM-nin həm 143, həm də 264-cü maddəsi ilə tövsif edilməli olduğunu söyləyənlər də tapıldı. Bu məsələ barədə rəyi soruşulan hüquqşünasların bir qismi hesab etdilər ki, nə qədər ki, hadisə «Jiquli» markalı avtomobilin sürücüsünün yol hərəkət qaydalarını pozması səbəbindən baş vermişdir. «Mercedes» markalı avtomobilin sürücüsü həmin hadisə ilə bağlı ümumiyyətlə cinayət təqibinə məruz qala bilməz.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun «Yol hərəkəti və nəqliyyat vasitələrinin istismarı qaydalarının pozulmasına dair cinayət işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» kifayət qədər geniş və əhatəli 15.11.2013-cü il tarixli qərarında da təəssüf ki, bu məsələyə münasibət bildirilməmişdir.

Qeyd olunduğu kimi, yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçma üstündə CM-nin 264-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan yeni norma müəyyən edilməsi cinayət qanunvericiliyinin tətbiqi sahəsindəki problemlər sırasına daha birisini əlavə etmişdir. Əməlin CM-nin 263.1 və ya 263-1.1-ci maddələri ilə məsuliyyətə səbəb olması hallarında isə bu yeni norma başqa anlaşılmazlıqlara da gətirib çıxara bilər.

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, bizim fikrimizcə CM-nin 264-cü maddəsi ilə müəyyən edilən norma heç də zərurətdən meydana çıxmamışdır. Bu normanın təcrübədə tətbiqi bir çox hallarda dolaşlıqlar və çətinliklər yarıtıldığından onun qanunvericilikdən xaric edilməsi məqsədəuyğun olardı. Həmin normanın qanundan xaric edilməsi heç bir halda cinayət qanununda boşluq yaranmasına gətirib çıxara bilməz. İctimai mənafə tələb edərsə yol-nəqliyyat hadisəsi yerindən qaçmadan ibarət əməl CM-nin 61-ci maddəsində cəzanı ağırlaşdıran hal kimi də müəyyən edilə bilər. Müzakirə xarakteri daşıyan bu yazı ilə bağlı mütəxəssislərin mülahizələri bizim üçün maraqlı olardı.

Батанова Наталья

Кандидат юридических наук, научный сотрудник отдела правовых проблем политологии Института государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОГО КОНСТИТУЦИОНАЛИЗМА: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

Эволюция демократической социально-правовой государственности в современном мире убедительно подтверждает, что к числу абсолютных ценностей конституционного уровня относится конституционализм – система конституционных идей и фундаментальных принципов, порядок организации и функционирования демократического государства, совокупность институтов, обеспечивающих реализацию и защиту прав человека, а также механизмы, традиционно используемые с целью ограничения государственной власти.

Конституционализм оценивается как исторически эволюционный и закономерный этап либерализации и демократизации общественно-политической жизни цивилизованных государств, детерминированный объективными потребностями развития социума и необходимостью институционализации и конституирования гарантов социального функционирования. Это объективно необходимый процесс существования и деятельности цивилизованных демократических государств на основе принципов верховенства права и признания человека, его прав и свобод наивысшей ценностью.

Конституционализм – одна из самых обсуждаемых и дискутируемых категорий современного конституционного права. Именно поэтому, неоднозначности возникают уже на этапе определения понятия конституционализма [1]. Специальная литература изобилует различного рода подходами, зачастую практически дублирующими друг друга, но нередко и прямо противоположными.

Зачастую конституционализм рассматривается как саморазвивающаяся система, представленная на трех уровнях: теории конституционных идей, истории становления конституционных учреждений и практики реализации конституционных норм [2]. Так, например, категория конституционализма, по мнению Д. М. Белова, несмотря на его консервативную природу, в условиях глобализации обретает определенные черты и признаки незамкнутой национальной системы конституционного феномена. Он считает, что в широком (общегражданском) понимании конституционализм – это единство трех явлений: идейно-политической доктрины, идейно-политического движения и государственно-правовой практики. Вместе с тем, он предлагает исходить из узкого определения данного термина, принимая его в соотношении с таким понятием, как «правовое государство». Ведь конституционализм возник именно тогда, когда возникла необходимость обосновать идею правового государства, наметить пути к ее достижению. То есть, конституционализм, утверждает Д. М. Белов, – это система принципов построения демократически правового государства, организации государственной власти и взаимоотношения последней с гражданами. Им предложено определение категории конституционализм как органического единства конституционной идеологии и построенной на ней национальной конституционной теории, конституционного законодательства, конституционно-правовой практики относительно основных прав и свобод человека и гражданина, разделения государственной власти, независимого судопроизводства, верховенства права, а также конституции и конституционного государства в целом [3].

Как считают другие исследователи, понятие конституционализма может включать два уровня понимания, первый из которых определяет его как правление, ограниченное конституцией, второй – как политико-правовую теорию, обосновывающую необходимость установления конституционного строя. Некоторые современные исследователи расширяют данное определение тезисом о соблюдении всемирно признанных прав человека. Так, по мнению О. А. Кудинова, конституционализм – правление, основанное на признании и соблюдении международных прав человека, ограниченное конституцией, политическая система, опирающаяся на конституцию и конституционные методы правления [4].

По мнению В. Г. Баева, главный признак конституционализма – не просто наличие конституции, а реальная связанность ее нормами всех органов государственной власти. Помимо формального соблюдения конституции в содержании конституционализма как понятия присутствует еще ряд начал, обеспечивающих реальное ограничение могущества государственной власти: разделение властей – система сдержек и противовесов, демократический политический режим, многопартийность, идеологический плюрализм, неотъемлемые права личности. Таким образом, считает он, содержание понятия конституционализма раскрывается на основе различных подходов к его определению [5].

Таким образом, во-первых, конституционализм находит отражение в реализации принципов ограничения и разделения властей, наличествует в обществе, в котором господствуют политический, идеологический и экономический плюрализм, а демократические, гражданские начала составляют фундамент конституционной и, в целом, социальной культуры. В нем выражаются важнейшие начала эволюционно-демократического развития государств европейского континента. То есть это закономерный этап эволюции демократии и конституционного строя, органическое завоевание институционального оформления практически всех конституционных прав человека и механизмов правового регулирования общественных отношений. Вектор эволюции конституционализма отражает важнейшие ценностные завоевания в политическом и социально-экономическом развитии – свобода, личность, право, собственность, что в идеале выступает гарантом стабильности и социального взаимодействия не только в общегосударственном, но и глобальном масштабах.

Во-вторых, конституционализм как теория и практика конституционного развития демократического государства и гражданского общества, относится к тем фундаментальным ценностям мировой цивилизации, которые вырабатывались человечеством на всем протяжении его развития. Теоретические истоки современного конституционализма заложены в юридико-правовых, философских, исторических, культурологических воззрениях на демократическое правление мыслителей прошлого. Со временем они обогащались, наполнялись новым содержанием, перманентно развивались, отражая реалии современности.

В-третьих, в широком понимании конституционализм охватывает теорию конституции, историю и практику конституционного развития той или иной страны, группы стран, мирового сообщества в целом. Это и идеи и знания о фундаментальных ценностях демократии: их система, процесс формирования и формы выражения, методы и степень реализации, совокупность логических представлений о таком устройстве государства и общества, которое отвечает общепризнанным началам демократического развития. По сути, конституционализм это система представлений об общецивилизационной политико-правовой ценности конституции.

В-четвертых, с позиций современного видения правового демократического государства, публичная власть уже немыслима без такой категории, как конституционализм. Именно это комплексное явление раскрывает одну из сущностных сторон демократии, как с теоретической стороны, так и в плане функционально-прикладных аспектов.

При этом, практическое воплощение режима конституционализма невозможно без соблюдения соответствующих принципов-требований, и надлежащего инструментария. Одним из ключевых элементов реализации конституционализма в системном плане, наглядным воплощением требований теории, без сомнения стал, и это подтверждает опыт развития демократии, а также её модернизации, специфическое порождение, своего рода эффект от их реализации, конституционализма и конституции – конституционные основы государства, а также эффективные формы и методы их охраны.

Это, в-пятых, означает, что рассматривать проблематику вопроса о конституционализме и конституционном строе демократического государства, практически невозможно без определения взаимосвязей в системе: конституционализм – конституция – конституционный строй – правовая охрана конституции – конституционно-правовая ответственность, поскольку последняя, собственно говоря, и является одной из важных и эффективных гарантий охраны конституции, конституционного правопорядка, прав и свобод человека и гражданина.

Следует отметить, что имеющееся в современной конституционно-правовой науке исследования как общих, так и институционных проблем конституционно-правовой ответственности указывают на несомненную необходимость ее легализации на конституционном уровне как самостоятельного вида юридической ответственности.

Наиболее дискуссионным вопросом как теории государства и права, так и отраслевых наук, в том числе и конституционного права, является существование двух аспектов юридической ответственности: положительного (проспективного) и отрицательного (ретроспективного). Соответственно ученых, исследующих проблематику конституционно-правовой ответственности можно разделить на два «лагеря»: «негативистов», т. е. тех, которые признают только существование негативной конституционно-правовой ответственности, и сторонников «двухаспектной» конституционно-правовой ответственности, которая делится на позитивную и негативную.

Сторонники концепции негативной (ретроспективной) ответственности считают, что конституционно-правовая ответственность наступает за совершение правонарушения (конституционного деликта) и проявляется в неблагоприятных последствиях для правонарушителя. Их оппоненты придерживаются широкого толкования конституционно-правовой ответственности, согласно которому в ней различают два аспекта – положительный и отрицательный. Под позитивной (проспективной) ответственностью понимают конституционно-правовую ответственность, которая существует еще до совершения правонарушения или независимо от его совершения; это ответственность за правомерную деятельность.

Некоторые ученые даже считают, что одной из специфических черт конституционной ответственности является перенесение в ней центра тяжести с ретроспективного аспекта на позитивный [6]. «Есть отрасли, – отмечают Н. А. Боброва и Т. Д. Зражевская, – которые в объективно-правовом плане имеют исключительно ретроспективную ответственность (позитивная ответственность в охранительных отраслях – сфера правосознания). И наоборот, есть отрасли преимущественно регулятивного содержания, опирающиеся преимущественно на позитивную ответственность. Полярными в этом смысле являются такие отрасли, как уголовное и государственное право» [7].

По мнению В. В. Невинского, сегодня требует дальнейшего развития идея конституционной ответственности как позитивной ответственности, что предполагает формирование у граждан, должностных лиц, выборных представителей, коллегиальных органов публичной власти чувства гражданского долга по соблюдению и защите Конституции, неукоснительному выполнению решений Конституционного Суда как высшего судебного органа конституционного контроля [8].

Необходимо отметить, что среди сторонников концепции «двухаспектной» конституционно-правовой ответственности отсутствует единый подход к пониманию ее позитивного аспекта. Исследуя проблемы юридической ответственности, Д. А. Липинский в своем монографическом труде выделил семь основных направлений в теории позитивной ответственности, а именно: 1) как осознание долга, 2) как обязанность предоставить отчет, 3) как обязанность соблюдать предписания, требования правовых норм; 4) статусная ответственность, 5) добровольная форма реализации ответственности; 6) позитивная ответственность – это реальное правомерное поведение, 7) поощрительная позитивная ответственность [9].

Положительная конституционно-правовая ответственность рассматривается как «ответственное поведение, ответственное отношение лица (органа) к своим обязанностям, подотчетность, юридическая компетентность» [10], «ответственное состояние обязанного субъекта» [11], «обязанность субъекта должным образом реализовывать законодательно установленные полномочия» [12], «ответственность органов государственной власти друг перед другом» [13], «положительное деяние субъекта конституционно-правовых отношений, последствия которого превышают требования конституционно-правовых предписаний и поощряются государством в пределах и формах, предусмотренных действующим законодательством» [14] и т.п.

Такие определения противоречат друг другу и не дают понимания содержания позитивной конституционно-правовой ответственности, поскольку «ответственное состояние обязанного субъекта определяется субъективными правами и юридическими обязанностями участника конституционно-правовых отношений; «ответственное отношение лица (органа) к своим обязанностям является правомерным поведением субъекта конституционно-правовых отношений, а неисполнение или ненадлежащее исполнение обязанностей, предусмотренных конституционными нормами влечет негативную ответственность; нравственное отношение субъекта конституционно-правовых отношений к выполнению своих обязанностей лежит за пределами конституционно-правового регулирования [15].

Некоторые ученые совершенно отвергают существование положительной юридической ответственности как феномена. Так, Б. А. Страшун подчеркивает, что конституционно-правовую ответственность следует понимать только как «негативную». По его мнению, разделение ответственности на «позитивную» и «негативную» является нонсенсом, учитывая, что фактически речь идет о совершенно разных вещах: одно дело, когда мы говорим о круге задач и полномочий, за которые отвечает должностное лицо, а другое, – когда это лицо или орган подвергается негативным последствиям [16]. Необходимо согласиться с известным ученым-конституционалистом О. Е. Кутафиним, что от понятия «позитивной ответственности» следует отказаться, поскольку его использование приводит к тому, что одно и то же явление именуется и обязанностью, и ответственностью, а также к размыванию назначения ответственности как одного из эффективных регуляторов поведения [17].

Мы понимаем стремление сторонников «двухаспектной» юридической ответственности обосновать необходимость и правомерность позитивной юридической ответственности с точки зрения выделения особой функции права – стимулирующей, которая поощряет активное правомерное поведение субъектов права, однако попытки свести содержание юридической ответственности к осознанному выполнению обязанностей, предусмотренных правовыми нормами, приводят к стиранию границ между социально-девиантным и общественно-полезным поведением субъектов права, между правонарушением и правомерным поведением. Нельзя также отождествлять с ответственностью поощрение за социально-полезное деяние, ведь таким образом смешиваются разные по правовой природе механизмы воздействия на общественные отношения.

По данному поводу правильным представляется замечание А. И. Санталова, который отмечает, что поощрение и награда, хотя и является способом регулирования поведения людей, однако они отличаются от ответственности. Если ответственность связывает, ограничивает поведение в ненужном направлении, то поощрение «решает», подталкивает в нужном направлении [18]. Н. П. Колдаева предлагает критически пересмотреть утверждение, что цель государственно-правового регулирования заключается, прежде всего в том, чтобы нормативно-правовые акты соблюдались сознательно и добровольно. Такой взгляд, отмечает она, выводит категорию юридической ответственности из правового поля. Ответственность – стержень закона, и если она подменяется принципом добровольности, то право теряет свою специфику. Юридическая ответственность является государственным принуждением к исполнению требований права. При этом к правонарушителю применяются юридические санкции. Юридическая ответственность выступает как государственное принуждение и по форме является негативной реакцией общества на противоправный поступок. С этой точки зрения теория позитивной ответственности не имеет правового содержания [19].

Показательно, что известный ученый-конституционалист Н. А. Боброва, которая стояла у истоков идеи позитивной ответственности в государственном праве, сегодня изменила свою точку зрения, назвав свое увлечение позитивной ответственностью «научным романтизмом». Как ни парадоксально, считает она, но увлечение позитивной ответственностью власти, государства, его органов и должностных лиц увело в сторону от индивидуализации их ответственности в собственно юридическом смысле и в определенной степени стало научным «обоснованием» фактической безответственности власти, якобы ответственного, прежде всего, в положительном смысле [20].

Сторонники «узкого» понимания конституционно-правовой ответственности, как правило, не отрицают возможность существования позитивной конституционной ответственности, но не в качестве юридической. По их мнению, этому препятствует, прежде всего, отсутствие в позитивной ответственности корреспонденции с санкциями [21]. Обязанность добросовестного и ответственного исполнения установленных полномочий не всегда и не в полной мере сопровождается обеспечением соответствующими юридическими санкциями, а отсутствие последних исключает ответственность.

Наоборот, конституционная ответственность наступает только в том случае и только за нарушение таких норм, закрепляющих конституционные права и обязанности, обеспеченные юридическими санкциями. Иными словами, конституционно-правовая ответственность – это установленная нормами конституционного законодательства ответственность субъектов конституционных правоотношений за нарушение конституционно-правовых норм. Поэтому, считаем, что конституционно-правовую ответственность следует понимать исключительно как негативную (ретроспективную) юридическую ответственность, которая наступает за совершение субъектом конституционного деликта.

Конституционно-правовой ответственности присущи все общие признаки юридической ответственности, которые характерны и для других видов юридической ответственности. Она основывается на общих принципах юридической ответственности и является мерой государственного (или приравненного к нему, общественного) принуждения, которое выражается в установлении для правонарушителя определенных отрицательных последствий. Однако данные признаки в конституционно-правовой ответственности имеют свои особенности, которые свидетельствуют о своеобразии ее как самостоятельного вида юридической ответственности. Также конституционно-правовая ответственность обладает специфическими признаками, которые отличают ее от других видов юридической ответственности (основание, субъектный и объектный состав, инстанция конституционно-правовой ответственности, наличие специфических конституционно-правовых санкций).

Таким образом, конституционно-правовую ответственность можно определить как конституционно-правовое отношение, основанное на государственном (или приравненном к нему общественном) принуждении, которое возникает с момента совершения конституционного деликта, одна сторона которого – правонарушитель (деликвент) обязан понести неблагоприятные последствия, предусмотренные санкцией нарушенной нормы, а другая сторона – инстанция конституционно-правовой ответственности имеет полномочия привлечь его к ответственности.

Анализ актуальных проблем теории и практики институционализации и реализации конституционно-правовой ответственности позволяет сделать вывод о динамичности процесса формирования её принципов, функций, субъектно-объектного состава, оснований, санкций и т. п. Теоретические разработки в этой области свидетельствуют о важной системообразующей роли конституционно-правовой ответственности в процессах становления современного конституционного права и конституционализма.

Симбиоз сущностных, содержательных, функциональных и системно-структурных характеристик современного конституционализма и его принципов позволяет понять философию европейской доктрины и практики конституционного права.

Конституционализм является многомерным социальным явлением: это и идея, и теория, и научное направление, и глобальная социальная и конституционная практика, и публично-властная форма существования и функционирования государственно-организованного народа, и историческое состояние определенной цивилизации и тому подобное. Конституционализм – это метатеоретическое социально-политическое явление, предтечей которого являются многочисленные попытки теоретического осмысления опыта конституционного развития в различных странах. Именно поэтому крайне важным является обобщение разноплановых исследований конституционных систем и институтов, равно как и аккумуляции различных научных традиций в рамках конституционализма, фундаментальным институтом и, одновременно, фактором существования, функционирования и охраны которого, является конституционно-правовая ответственность.

Список источников

1. Баев В. Г. Конституционализм как понятие // *Юридический мир*. – 2007. – № 12. – С. 68–72; Баев В. Г. Конституционализм как научная проблема // *Материалы межвузовской научно-теоретической конференции «Политика, власть, право» : межвуз. сб. научн. статей*. – Вып. XI. [М., 24-25 мая 2007 г.] ; под ред. С. А. Комарова. – М.–СПб.: Изд-во Юридического института (Санкт-Петербург), 2007. – С. 24–33; Баев В.Г., Ковальски Е. Понятие и становление идеи конституционализма // *Материалы межвузовской научно-теоретической конференции «Политика, власть, право» : межвуз. сб. научн. статей*. – Вып. XI. [М., 24-25 мая 2007 г.] ; под ред. С. А. Комарова. – М.–СПб.: Изд-во Юридического института (Санкт-Петербург), 2007. – С. 76–87; Георгіца А. З., Словська І. Є. Конституціоналізм як категорія науки конституційного права // *Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство : Зб. наук. праць*. – 2001. – Вип. 103. – С. 57-60; Крусян А. Р. Український конституціоналізм : до постановки питання про зміст і поняття // *Актуальні проблеми держави і права : Зб. наук. праць*. – 2004. – Вип. 22: Матер. 7-ї (59-ї) звітн. наук. конф. проф.-виклад. і аспірант. складу ОНЮА, Одеса, 2004 р. – С. 191-195; Кудинов О. А. К вопросу о понятиях конституционализм, конституция, конституционное право, конституционное государство, конституционный строй и их соотношении // *Конституционное и муниципальное право*. – 2002. – № 1. – С. 8–11; Стецюк П. Про дефініцію категорії «конституціоналізм» // *Вісник Львівського університету : Сер. юридична : [Збірник статей]*. – 2004. – Вип. 39. – С. 171-180 и др.
2. Шамба Т.М. Рецензия на монографию Мамитовой Н.В. «Теория российского конституционализма: история и современность». М.: Изд-во Российского государственного торгово-экономического университета, 2005. – 184 с. // *Конституционное и муниципальное право*. – М., 2006. – № 3. – С. 46.
3. Белов Д.М. Парадигма українського конституціоналізму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право / Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2012. – С. 13, 14.
4. Кудинов О.А. К вопросу о понятиях конституционализм, конституция, конституционное право, конституционное государство, конституционный строй и

5. Баев В. Г. Генезис и развитие германского конституционализма в начале XIX – первой трети XX вв. : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук : специальность 12. 00. 01 – теория и история права и государства; история учений о праве и государстве. – М., 2008. – С. 16–17.
6. Зражевская Т. Д. Ответственность по советскому государственному праву. – Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1980. – С. 24.
7. Боброва Н. А., Зражевская Т. Д. Ответственность в системе гарантий конституционных норм (государственно-правовые аспекты). – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. – С. 17.
8. Невинский В. В. Конституционная ответственность и решения Конституционного Суда Российской Федерации // Проблемы исполнения федеральными органами государственной власти и органами государственной власти субъектов Российской Федерации решений Конституционного Суда РФ и конституционных (уставных) судов субъектов РФ : материалы Всероссийского совещания (Москва, 22 марта 2001 г.). – М., 2001. – С. 102
9. Липинский Д. А. Проблемы юридической ответственности. – СПб. : Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2003. – С. 15-42.
10. Мелашенко В. Ф. Основы конституційного права України. – К. : Вентури, 1995. – С. 20.
11. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: Питання теорії та практики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право». – К., 2000. – С. 7.
12. Умнова И. А. Современная конституционная модель российского федерализма: проблемы совершенствования и тенденции эволюции // Государство и право. – 1999. – № 11. – С. 10.
13. Колюшин Е. И. Конституционное (государственное) право России : Курс лекций. – М.: Изд-во МГУ, 1999.– С.22.
14. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Академічний курс: підруч. : У 2 т.: Т. 1.; [за ред. В. Ф. Погорілка]. – К. : ТОВ “Видавництво “Юридична думка”, 2006. – С. 518.
15. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Академічний курс: підруч. : У 2 т.: Т. 1.; [за ред. В. Ф. Погорілка]. – К. : ТОВ “Видавництво “Юридична думка”, 2006. – С. 517.
16. Сивицкий В. А. Актуальные проблемы конституционно-правовой ответственности: обзор научной конференции // Государство и право. – 2002. – № 2. – С. 117.
17. Кутафин О. Е. Предмет конституционного права. – М. : Юристъ, 2001. – С. 400.
18. Санталов А. И. Теоретические вопросы уголовной ответственности: Монография. – Л. : Издат. Ленингр. ун-та, 1982. – С. 7.
19. Проблемы правовой ответственности государства, его органов и служащих: “Круглый стол” журнала “Государства и право” // Государство и право. – 2000. – № 3. – С. 30–31.
20. Боброва Н. А. Конституционный строй и конституционализм в России : монография. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. – С. 244.
21. Проблемы правовой ответственности государства, его органов и служащих: “Круглый стол” журнала “Государства и право” // Государство и право. – 2000. – № 3. – С. 30–31.

Aygün Məmmədova

Hüquqşünas

PUBLİK HÜQUQİ ŞƏXS - İNZİBATİ VƏ MÜLKİ HÜQUQ MÜNASİBƏTLƏRİNİ ÖZÜNDƏ BİRLƏŞDİRMƏK SƏLAHIYYƏTİ OLAN UNİKAL SUBYEKTDİR

Malik olduğu mülkiyyət formasına görə hüquqi şəxslər dövlət və xüsusi olur. Fəaliyyət məqsədinə görə isə kommersiya və qeyri-kommersiya hüquqi şəxsləri fərqləndirilir. Baxmayaraq ki, qeyri-kommersiya hüquqi şəxslərinin yaradılmasında məqsəd gəlirin əldə edilməsi deyil, qeyri-kommersiya hüquqi şəxslər də gəlir əldə etmək üçün fəaliyyət göstərə bilər, yəni göstərdiyi fəaliyyəti pul vasitəsi ilə mübadilə edə bilər, bu zaman qeyri-kommersiya hüquqi şəxsinin kommersiya hüquqi şəxsinə əsas fərqi meydana çıxır, kommersiya hüquqi şəxsi əldə etdiyi gəliri öz iştirakçıları arasında bölüşdürür, qeyri-kommersiya hüquqi şəxsi isə həmin gəliri iştirakçıları arasında bölüşdürmür. Təsis edənlərin tərkibinə görə – təsisçi kimi yalnız hüquqi şəxslər, yalnız dövlət və mülki hüquq münasibətlərinin istənilən subyekti ola bilən hüquqi şəxslər mövcuddur. Hüquqi şəxslərin malik olduğu mülkiyyətlə bağlı iştirakçılara mülkiyyət və ya digər əmlak hüququ, öhdəlik hüququ və heç bir hüquq verilməyə bilər.

Hüquqi şəxs müəyyən əlamətlərə malik hər hansı təşkilat deyil, hüquqi şəxs bir neçə fiziki şəxsin mülki münasibətlərdə eyni zamanda və eyni şəxs adında çıxış etməsidir. Hüquqi şəxsin adından çıxış edərkən fiziki şəxslər ayrı-ayrılıqda fiziki şəxs olma qabiliyyətini itirirlər, belə ki, onlar mülki hüquqi münasibətlərdə hüquqi şəxsin adından çıxış edərkən digər şəxslər onlara həmin hüquqi şəxsin bir orqanı kimi müraciət edir və əgər hər hansı fiziki şəxs öz varlığını hüquqi şəxsin varlığından üstün tutarsa, bu həm digər orqanlara təsir edə, həm də ümumilikdə hüquqi şəxsin mülki hüquq münasibətlərində varlığına təsir edə bilər. Ona görə də, hüquqi şəxsin işinin təşkil olunması üçün onu təşkil edən fiziki şəxslərin işinin səmərəli idarə edilməsinə zərurət yaranır. Belə ki, iki-üç nəfər deyil, ümumilikdə cəmiyyətin maraqların xidmət edən hüquqi şəxslərin varlığının stabilliyi, etibarlılığı xüsusilə önəmlidir.

1991-ci ildə Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyinin bərpa edilməsi Ümummilli lider H.Əliyevin rəhbərliyi ilə hüquq islahatlarının həyata keçirilməsini labüd etmişdir. Hüquq islahatlarının içerisində ölkə əhalisinin gələcək iqtisadi rifahını stabilləşdirən əsaslardan biri 2000-ci il tarixli AR-nın Mülki Məcəlləsi olmuşdur. Buna baxmayaraq, dəyişən zamanın tələblərinə uyğun olaraq Mülki Məcəlləyə qüvvəyə mindiyi andan mütəmadi olaraq dəyişikliklər edilir.

Həmin dəyişikliklərdən biri 2015-ci il tarixli “Publik hüquqi şəxs haqqında” Qanuna əsasən “publik hüquqi şəxslər” anlayışının nəinki Mülki Məcəllədə, milli hüquq sistemində yaranmasıdır. Belə ki, Mülki Məcəllənin 5, 43-cü maddələrinə əsasən fiziki və ya hüquqi şəxslər mülki hüquq münasibətlərinin subyektləridirlər, lakin dövlət hakimiyyəti orqanları, yerli özünüidarə orqanları “orqan” hüquqi statusuna malik olduğundan, fiziki və hüquqi şəxslərə münasibətdə mülki deyil, inzibati hüququn subyektləri olması ilə yanaşı, mülkiyyətçi (Konstitusiyanın 13-cü maddəsi) olduğundan mülki hüquq münasibətlərinin iştirakçılarıdır. Bu halda isə Mülki Məcəllənin 43.3, 43.4-cü maddələrinə əsasən həmin orqanların səlahiyyətlərini onların hüquqi şəxs olmayan orqanları həyata keçirirlər. Bununla yanaşı, Mülki Məcəllənin 64.6-cı maddəsinə əsasən Dövlət orqanları və yerli özünüidarə orqanları təsərrüfat ortaqlıqlarının və cəmiyyətlərinin iştirakçıları

kimi çıxış edə bilməzlər. Bu isə o deməkdir ki, Dövlət orqanları və yerli özünüidarə orqanları kommərsiya hüquqi şəxsi, başqa sözlə “orqan” qeyri-kommərsiya hüquqi şəxsin iştirakçısı ola bilər, lakin kommərsiya hüquqi şəxsin iştirakçısı ola bilməz.

Mülki Məcəllənin yuxarıda qeyd olunan normalarına baxmayaraq, hüquqi şəxslər anlayışına kommərsiya, qeyri-kommərsiya ilə yanaşı üçüncü, nə kommərsiya, nə də qeyri-kommərsiya olan hüquqi şəxs – publik hüquqi şəxs daxil edildi. Bundan əlavə, 2015-ci il tarixli “Publik hüquqi şəxslər” haqqında Qanun qəbul olundu. Həmin Qanunun 2-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan hüquq sisteminə ilk baxışdan yeni hüquq sahəsi, yeni anlayış- “publik hüquq” daxil edildi. Həmin anlayışa 2005-ci il tarixli İnzibati İcraat haqqında Qanunun 2.0.2-ci maddəsinə rast gəlmək olar. Qeyd edilən hər iki Qanunda göstərilən anlayışlarda (“...Publik hüquq – ümumdövlət və ya ictimai maraqların təmin edilməsi ilə bağlı olan münasibətləri tənzimləyən hüquq normalarının məcmusudur...”; “... inzibati orqan - Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, onların yerli (struktur) və digər qurumları, bələdiyyələr, habelə qanuna əsasən inzibati akt qəbul etmək səlahiyyəti verilmiş hər hansı fiziki və ya hüquqi şəxs.”; “... inzibati akt - inzibati orqan tərəfindən ümumi (publik) hüquq sahəsinə aid olan müəyyən (konkret) məsələni nizama salmaq və ya həll etmək məqsədilə qəbul edilmiş və ünvanlandığı hüquqi və ya fiziki şəxs (şəxslər) üçün müəyyən hüquqi nəticələr yaradan qərar, sərəncam və ya digər növ hakimiyyət tədbiridir) hüquqi mənasına diqqət yetirdikdə, məlum olur ki, Azərbaycan hüquq sisteminə yeni daxil edilən “publik hüquq” “inzibati hüquq”un özüdür.

Publik hüquqi şəxs anlayışı hüquq sisteminə daxil edilənədək təcrübədə inzibati orqanın qeyri-kommərsiya hüquqi şəxsinin təsisçisi səlahiyyəti tanınırdı, buna misal olaraq, rayon (şəhər) məktəblərini, tibb müəssisələrini və s. göstərmək olar. Həmin müəssisələr Dövlət orqanı tərəfindən yaradılır, lakin dövlət orqanı deyil, ictimai maraqların təmin edilməsi ilə bağlı olan münasibətləri tənzimləyən qeyri-kommərsiya hüquqi şəxslərdir. Yeni Qanunların qəbul olunması ilə bağlı Mülki Məcəllədə olan əsas dəyişiklik “orqan”lara (daha dəqiq deyilsə, icra hakimiyyəti orqanına) öz vəzifələrinin icra edilməsi üçün kommərsiya hüquqi şəxsinin yaratmaq səlahiyyətinin verilməsidir (“Publik hüquqi şəxslər haqqında” Qanunun 3.2-ci bəndinə əsasən Publik hüquqi şəxs nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş halda təsərrüfat cəmiyyətləri yarada və ya onlarda iştirak edə bilər.). Bu cür yenilik dəyişən, operativ zamanın tələbidir, əsas məqsəd isə vətəndaşlara layiqli həyat şəraitinin təmin edilməsidir. “Orqan” tərəfindən yaradılan Qeyri-kommərsiya hüquqi şəxsi Dövlət Büdcəsindən maliyyələşir, müvafiq olaraq, həmin müəssisələrdə çalışan vətəndaş-ışçilərin əmək haqqı və digər sosial müavinətləri aşağı olduğundan işə maraq və işgörmə surəti və qabiliyyəti aşağı olur, baxmayaraq ki, həmin müəssisələr cəmiyyətə faydalı olan əmək fəaliyyəti ilə məşğul olurlar, kommərsiya hüquqi şəxslərdə çalışan vətəndaşlarla müqayisədə özlərini “hüquqları pozulmuş” vəziyyətdə görürlər. Başqa sözlə, həmin müəssisələrdə çalışanlara tələb yüksəkdi, təklif isə aşağıdır. Bu səbəbdən “orqan”ın öz vəzifələrinin icra edilməsi üçün kommərsiya hüquqi şəxsinin yarada bilməsi səlahiyyətinin əmələ gəlməsi olduqca əhəmiyyətli və ədalətlidir.

Bundan başqa, bəzi normativ-hüquqi aktlarda “dövlət qurumu”, “dövlət müəssisəsi” kimi anlayışlara rast gəlinir. Həmin anlayışların da “publik hüquqi şəxslər” anlayışı ilə üst-üstə düşüb-düşməməsi, habelə oxşar və fərqli cəhətlərinin müəyyən edilməsi xüsusilə əhəmiyyətlidir. Belə ki, mülki hüquq nəzəriyyədə “qurum” idarəetmə, sosial-mədəni və digər funksiyalarının yerinə yetirilməsi üçün təsis edilən qeyri-kommərsiya hüquqi şəxsdir, yəni qurum orqan deyil, onun hüquq və vəzifələrini daşımır, lakin orqan öz hüquq və vəzifələrinin icrasını həmin quruma tapşırır. Xüsusi və Dövlət və ya bələdiyyə Qurumları fərqləndirilir. Dövlət və ya bələdiyyə qurumu Dövlət büdcəsindən maliyyələşən və ya öz hesabına maliyyələşən ola bilər. Xüsusi və Dövlət büdcəsindən maliyyələşən qurumlar mülkiyyətçiləri tərəfindən maliyyələşirlər və öz öhdəliklərini sərəncamlarında olan pul məbləğləri vasitəsilə icra edirlər, həmin öhdəlikləri icra etmək üçün hesablarında kifayət qədər vəsait olmadıqda belə vəziyyətdə öhdəliklərin icrasına görə subsidiar məsuliyyəti həmin qurumun mülkiyyətçisi daşıyır. Öz hesabına maliyyələşən dövlət qurumları isə öz hesabına maliyyələşirlər və öhdəliklərini sərəncamlarında olan həm pul məbləğləri, həm də mülkiyyətçisinin ona verdiyi daşınmaz əmlak və xüsusilə dəyərli daşınar əmlak istisna olmaqla,

digər əmlak vasitəsilə icra edir, öhdəliklərini icra edə bilmədikdə, mülkiyyətçisi onun öhdəliklərinə görə cavabdeh olmur.

Yuxarıda göstərilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, “inzibati hüquq”un subyekti olan “inzibati orqan”ın mülki münasibətlərin subyekti olması zəruridir, lakin mülki hüquq Mülki Məcəllənin 43.2-ci bəndinə əsasən mülki münasibətlərin subyekti kimi yalnız bir fiziki və ya hüquqi şəxs tərəfindən, yaxud fiziki və hüquqi şəxslərin toplusu tərəfindən yaradılan hüquqi şəxsləri tanıyır. Bu səbəbdən inzibati orqanlara kommersiya hüquqi şəxsi yaratmaq səlahiyyəti verilmişdir.

Bununla əlaqədar olaraq, Mülki Məcəllənin 43.2-ci bəndində hüquqi şəxsin yaradıcısı kimi inzibati orqanlar da göstərməli, habelə 43.5-ci bənddə publik hüquqi şəxs kommersiya və qeyri-kommersiya hüquqi şəxsinə fərqli üçüncü hüquqi şəxs hesab olunmamalıdır. Belə ki, publik hüquqi şəxs (və ya milli hüquqi dili ilə - inzibati hüquqi şəxs) hüquqi şəxs statusunu aldığı andan “publik” (inzibati) lik aidiyyətini, inzibati hüququn subyekti mənsubiyyətini itirir, mülki hüququn subyekti statusunu əldə edir.

Publik hüquqi şəxsin mürəkkəb quruluşu, mülki hüquq münasibətlərinin subyektləri olan digər hüquqi şəxslərdən fərqi ondan ibarətdir ki, publik hüquqi şəxs dövlət və onun orqanları ilə bağlı münasibətdə inzibati hüququn subyekti olmaqla inzibati orqanın ona verdiyi hüquq və vəzifələr daşıyır, fiziki və hüquqi şəxslərlə münasibətdə isə mülki hüququn subyekti kimi hüquq və vəzifələr daşıyır.

Beləliklə, Publik hüquqi şəxs onu təsis edən inzibati orqanın vəzifələrini icra etməklə həmin “orqan” qarşısında müvafiq məsuliyyət daşıyır, mülki hüquq subyektinin hüquqlarını həyata keçirməklə, vətəndaşlarla mülki hüquq münasibətlərinə daxil olmaqla öz fəaliyyətini iqtisadi cəhətdən təmin edir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı

Normativ-hüquqi aktlar:

- 1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası.*
- 2. Azərbaycan Respublikasının Mülki Məcəlləsi.*
- 3. “Publik hüquqi şəxslər haqqında” Qanun.*
- 4. “İnzibati İcraat haqqında” Qanun.*

Dərslilər:

- 1. Карасева М.В. Юридические лица как субъекты гражданских прав. Учебное пособие. М., 1999.*
- 2. Кунгурцева Н.А. Юридические лица. Особенности организационно-правовых форм. Н., 2003.*
- 3. Суханов Е.А. Гражданское право. М., 2005.*
- 4. Сергеев А.П. Гражданское право. М., 2000.*
- 5. Садилов О.Н. Гражданское право. М., 2001.*

Məhkəmə aktları

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ADINDAN

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsi Plenumunun

QƏRARI

Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 157 və 158-ci maddələrinin bəzi müddələrinə dair

14 mart 2018-ci il

Bakı şəhəri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumu Fərhad Abdullayev (sədr), Sona Salmanova, Südabə Həsənova, Rövşən İsmayılov, Rafael Qvaladze (məruzəçi-hakim), İsa Nəcəfov və Kamran Şəfiyevdən ibarət tərkibdə,

məhkəmə katibi Fəraid Əliyevin,

maraqlı subyektlərin nümayəndələri Azərbaycan Respublikası İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) Aparatının Elmi-Analitik sektorunun müdiri Mahir Məmmədovun, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Aparatının İnzibati və hərbi qanunvericilik şöbəsinin məsləhətçisi Kəmalə Paşayevanın,

ekspert Bakı Dövlət Universitetinin Konstitusiyə hüququ kafedrasının baş müəllimi Elşad Nəsirovun,

mütəxəssislər Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin hakimi İkrəm Şirinovun, Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin üzvü, vəkil Muxtar Mustafayevin iştirakı ilə,

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VII hissəsinə müvafiq olaraq xüsusi konstitusiyə icraatı üzrə açıq məhkəmə iclasında Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 157 və 158-ci maddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 13-cü maddəsinin I hissəsinə, 25-ci maddəsinin I, III və V hissələrinə, 28-ci maddəsinin I və III hissələrinə, 29-cu maddəsinin II hissəsinə, 59-cu maddəsinə, 71-ci maddəsinin I və II hissələrinə, 149-cu maddəsinin I və III hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılması ilə bağlı Azərbaycan Respublikası İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) sorğusu əsasında konstitusiyə işinə baxdı.

İş üzrə hakim R.Qvaladzenin məruzəsini, maraqlı subyektlərin nümayəndələrinin və mütəxəssislərin çıxışlarını, ekspertin rəyini dinləyib, iş materiallarını araşdırıb müzakirə edərək, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumu

MÜƏYYƏN ETDİ:

Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkili (ombudsman) Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyə Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyə Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin (bundan sonra – Mülki Prosesual Məcəllə) 157 və 158-ci maddələrinin Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra – Konstitusiyə) 13-cü maddəsinin I hissəsinə, 25-ci maddəsinin I, III və V hissələrinə

28-ci maddəsinin I və III hissələrinə, 29-cu maddəsinin II hissəsinə, 59-cu maddəsinə, 71-ci maddəsinin I və II hissələrinə, 149-cu maddəsinin I və III hissələrinə uyğunluğunun yoxlanılmasını xahiş etmişdir.

Sorğuda Mülki Prosesual Məcəllənin 157 və 158-ci maddələri, iddianı təmin etmənin ləğv olunmasını nəzərdə tutan 162-ci maddəsi, iddianı təmin etmək haqqındakı qərardaddan şikayət verilməsi qaydasını nəzərdə tutan 163-cü maddəsi barədə ətraflı məlumat verilmiş və qeyd edilmişdir ki, həmin maddələrin bəzən təcürbədə düzgün tətbiq edilməməsi fiziki və hüquqi şəxslərin bir sıra konstitusiya hüquqlarının pozulmasına səbəb olur. Sorğuverənin qənaətinə görə, yaranan ziddiyyətləri aradan qaldırmaq, onlara aydınlıq gətirmək, vahid məhkəmə təcürbəsini formalaşdırmaq, beləliklə də fiziki və hüquqi şəxslərin hüquqlarının və qanuni mənafələrinin daha səmərəli təmin edilməsi üçün məsələyə Konstitusiya Məhkəməsi tərəfindən hüquqi qiymət verilməsi zərurəti yaranmışdır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu qeyd etməyi zəruri hesab edir ki, Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) sorğusunda qaldırılan məsələlər vahid məhkəmə təcürbəsinin formalaşdırılması üçün əhəmiyyət kəsb edərək insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsinə yönəlmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu sorğunun mahiyyətindən çıxış edərək, iddianın təmin edilməsi ilə bağlı mülki prosesual qanunvericiliyin bir sıra normalarının şərh edilməsini zəruri hesab edir.

Konstitusiyanın 60-cı maddəsinin I hissəsinə əsasən, hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verilir.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun formalaşdırdığı hüquqi mövqeyə görə, məhkəmə müdafiəsi hüququ əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqları sırasında olmaqla yanaşı, Konstitusiyada təsbit edilmiş digər hüquq və azadlıqların təminatı qismində çıxış edir (M.Hüseynovun şikayəti üzrə 2015-ci il 4 mart tarixli Qərar).

Məhkəmə müdafiəsi hüququnun məzmununa gəldikdə isə o, bir tərəfdən hər kəsin pozulmuş hüquqlarının və azadlıqlarının bərpası məqsədilə məhkəməyə müraciət etmək hüququnu, digər tərəfdən isə məhkəmələrin həmin müraciətlərə ağılabatan müddətdə baxmaq və onlara dair ədalətli qərar qəbul edərək, onların vaxtında icra edilməsi vəzifəsini müəyyən edir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun V.Ozerovun şikayəti üzrə 2011-ci il 15 aprel tarixli, C.İsmayılzadənin şikayəti üzrə 2014-cü il 6 iyun tarixli və "Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 231.4-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair" 2014-cü il 4 iyul tarixli Qərarları).

Qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə qərarının icrası məhkəməyə müraciət etmək hüququnun tərkib hissəsi olmaqla xüsusi önəm daşıyır. Belə ki, məhkəmə qərarının vaxtında və düzgün icra olunmaması bütövlükdə məhkəmə müdafiəsi hüququnun həyata keçirilməsini səmərəsiz və qəbul olunmuş qərarı əhəmiyyətsiz edir. Konstitusiya və beynəlxalq hüquq aktlarının tələblərinə görə ədalət mühakiməsi məhkəmə qərarlarının effektiv icrası nəticəsində hüquqların səmərəli şəkildə bərpa olunmasını təmin etməlidir (Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun "İcra haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 7, 10, 24 və 26-cı maddələrinin Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin bəzi müddəaları baxımından şərh edilməsinə dair" 2015-ci il 2 sentyabr tarixli Qərarı).

Konstitusiyanın tələblərinə əsaslanan Mülki Prosesual Məcəllənin 2.1-ci maddəsində qeyd edilmişdir ki, mülki işlər və iqtisadi mübahisələr üzrə məhkəmə icraatının vəzifələri hər bir fiziki və yaxud hüquqi şəxsin Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasından, qanunlarından və digər normativ hüquqi aktlarından irəli gələn hüquq və mənafələrinin məhkəmədə təsdiq olunmasıdır.

Mülki prosesual qanunvericilik qanuni qüvvəyə minmiş məhkəmə aktlarının icrasının məcburiliyini müəyyən etməklə yanaşı, bəzi hallarda qəbul ediləcək məhkəmə aktlarının gələcəkdə icrasını təmin edən müvafiq tədbirlərin görülməsinin mümkünlüyünü də nəzərdə tutur. Belə tədbirlər sırasında iddianı təmin etmə tədbirləri xüsusi yer tutur.

İddianın təmin edilməsi institutu ədalət mühakiməsinin həyata keçirilməsinin mühüm elementlərindən biri olmaqla, məhkəmə qətnaməsinin gələcəkdə icrasının təminatı kimi çıxış edir.

İddia tələblərinin təmin edilməsinə olan tələbat mübahisələrin prosessual qaydada həll edilməyə başladığı dövrdən yaranmışdır. İddianın təmin edilməsi məqsədilə Roma hüququ cavabdehdən mübahisənin mahiyyəti üzrə hakim qərar qəbul etməsinə qədər məhkəməyə gəlməsi və iştirak etməsinə zəminlik edəcək şəxsi təqdim etməsinə tələb edirdi. Bu cür zəmanətin olmaması cavabdehin şəxsən saxlanmasına gətirib çıxara bilərdi.

Sovet dövrünə qədər qüvvədə olan mülki qanunvericiliyə görə, iddianın təmin edilməsi üçün daşınar əmlak üzərində həbsqoyma, daşınmaz əmlak üzərinə qadağa tətbiq edilməsi, ölkəni tərk etməmək barədə iltizam, zəminlik və s. təminat növləri tətbiq edilə bilərdi.

Sosialist quruluşu bazar iqtisadiyyatının mövcudluğunu faktiki olaraq heçə endirdi və bu mülki məhkəmə icraatı üçün iddianın təmin edilməsi qaydalarının əhəmiyyətinin azaldılmasına gətirib çıxardı. Qeyd edilməlidir ki, 2000-ci ilə qədər qüvvədə olmuş Mülki Prosessual Məcəllənin tələblərinə görə, məhkəmə öz təşəbbüsü ilə iddianı təmin etmək üçün tədbirlər görə bilərdi.

Qüvvədə olan Mülki Prosessual Məcəllənin 157.1-ci maddəsinə əsasən, hakim işdə iştirak edən şəxsin ərizəsi ilə iddianı (bankın öhdəliklərinin könüllü restrukturizasiyası zamanı bank və (və ya) onun aktivləri ilə bağlı verilmiş iddia istisna olmaqla) təmin etmək üçün tədbirlər görə bilər. İddianın təmin edilməsinə prosesin istənilən mərhələsində yol verilir.

İddianın təmin edilməsi üzrə tədbirlər yalnız iddiaçının təşəbbüsü ilə və yalnız cavabdehə münasibətdə tətbiq edilmir. Buna görə də Mülki Prosessual Məcəllənin 157-ci maddəsində iddianın təmin edilməsi üçün tədbirlər görülməsinə dair ərizə ilə məhkəməyə müraciət etmək hüququna malik olan subyektlərin dairəsi "işdə iştirak edən şəxs" ifadəsi ilə müəyyən edilmişdir. İddianı təmin etmə tədbirinin mahiyyəti və prosessual təyinatı nəzərə alınmaqla buraya tərəflər, üçüncü şəxslər, ərizəçilər, maraqlı şəxslər, pozulmuş və ya barəsində mübahisə edilən hüquqlarının müdafiəsi üçün məhkəməyə müraciət etmək hüququ olan ictimai təşkilatlar, dövlət orqanları və digər orqanlar daxildir (Mülki Prosessual Məcəllənin 46-cı maddəsi).

İddianı təmin etmək haqqında ərizə ayrıca yazılı sənəd kimi işi icraata qəbul etmiş məhkəməyə verilməlidir. Mülki Prosessual Məcəllənin 149.4-cü maddəsinə uyğun olaraq iddianı təmin etmə tədbirlərinin görülməsi haqqında vəsatət iddia ərizəsində də göstərilə bilər.

İddia ərizəsi məhkəmənin icraatına qəbul olunana qədər və işin mahiyyəti üzrə qətnamənin çıxarılmasından sonra iddianı təmin etmək üçün tədbirlərin görülməsinə yol verilmir. Bu qayda birinci instansiya məhkəməsinin qətnaməsindən apellyasiya şikayəti verildiyi hallara şamil olunmur.

Mülki Prosessual Məcəllənin 159.1-ci maddəsinə əsasən, iddianı təmin etmək haqqında ərizəyə mübahisəni həll edən hakim tərəfindən, daxil olduğu gündən sonra təxirə salınmadan baxılır. Maddənin mənasına görə, iddianı təmin etmək haqqında ərizəyə onun daxil olduğu gündən sonrakı iş günündən gec olmayaraq baxılır.

İşdə iştirak edən şəxslərə məlumat verilmədən ərizəyə baxılması (ex parte) iddianın təmin edilməsi üzrə tədbirin qarşı tərəf üçün "gözlənilməzlik effekti" yaratması kimi vacib xüsusiyyətə əsaslanır.

Konstitusiyanın 127-ci maddəsinin II hissəsinə görə, hakimlər işlərə qərəzsiz, ədalətlə, tərəflərin hüquq bərabərliyinə, faktlara əsasən və qanuna müvafiq baxırlar.

İddianı təmin etmək üçün istənilən növ tədbir, tətbiq edildiyi şəxsə münasibətdə həmin şəxsin və digər şəxslərin hüquqlarını məhdudlaşdırır və bəzən onlara əsaslı dərəcədə zərər dəyməsinə səbəb olur. Buna görə Konstitusiyada təsbit olunmuş prosessual hüquq bərabərliyi prinsipindən çıxış edərək, işdə iştirak edən şəxs ərizədə iddianı təmin etmək üçün tədbirlərin görülməsi zərurətini kifayət qədər əsaslandırmalıdır. Lakin iddianı təmin etmək haqqında ərizə ilə müraciət edən şəxsin üzərinə sübutların təqdim edilməsi ilə bağlı həddindən artıq vəzifə də qoyulmamalıdır. Sadəcə olaraq, hakim belə bir qənaətə gəlməlidir ki, işdə iştirak edən şəxsin ərizəsində göstərilən dəlillər belə tədbirlərin görülməsi üçün əsasların olmamasını deyil, daha çox mövcudluğunu sübut edir. Belə sübutlara cavabdehin vicdansızlığına dəlalət edən istənilən məlumatları, məsələn

tərəflərin yazışmalarını, cavabdehin prosesi aşkar surətdə uzatmağa yönəlmiş hərəkətlərini, əmlak və maliyyə vəsaitlərini digər şəxslərin üzərinə rəsmiləşdirməyə yönəlmiş hərəkətlərini, əmlakın satışı barədə elanların verilməsini və s. aid etmək olar.

Mülki Prosesual Məcəllənin 157.2-ci maddəsinə görə, qətnamənin gələcəkdə icrasını təmin etmək məqsədi ilə iddianı təmin etmək barədə hakimin qəbul etdiyi qərardad müvəqqəti xarakter daşıyır və işi qabaqcadan mahiyyəti üzrə həll etmir.

Maddənin məzmunundan görüldüyü kimi, iddianın təmin edilməsi mülki iş üzrə çıxarılacaq məhkəmə qətnaməsinin gələcəkdə icrasını təmin etmək məqsədilə tətbiq olunan prosesual tədbirdir. Buna görə də məhkəmə iddianın təmin edilməsinə dair ərizəyə baxarkən əmin olmalıdır ki, bu və ya digər iddia tədbirinin tətbiq edilməməsi gələcəkdə qətnamənin icrasını çətinləşdirə və ya qeyri-mümkün edə bilər.

Mülki Prosesual Məcəllənin 157.2-ci maddəsinin “müvəqqəti xarakter daşıyır” müddəası onu nəzərdə tutur ki, iddia rədd edildikdə məhkəmənin qəbul etdiyi iddianı təmin etmə tədbirləri qətnamə qanuni qüvvəyə minənə qədər saxlanılır. Lakin məhkəmə, qətnamə ilə eyni zamanda və ya qətnamə çıxarıldıqdan sonra iddianın təmin olunmasını ləğv etmək haqqında qərardad çıxara bilər (Mülki Prosesual Məcəllənin 162.3-cü maddəsi). İddia təmin edildikdə onun təmin edilməsi üçün görülmüş tədbirlər məhkəmə aktının icrasına qədər öz qüvvəsini saxlayır (Mülki Prosesual Məcəllənin 162.4-cü maddəsi).

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun qənaətinə görə, iddianın təmin edilməsi mülki iş üzrə çıxarılacaq məhkəmə qətnaməsinin gələcəkdə icrasını təmin etmək məqsədilə tətbiq olunan prosesual tədbir olmaqla, üç əsas meyara cavab verməlidir:

- bu tədbirlər, onların tətbiqi üçün əsaslar olduğu halda kifayət qədər qısa zaman ərzində tətbiq edilməlidir;
- bu tədbirlər müvəqqəti xarakter daşmalıdır;
- tətbiq olunan tədbirlər verilmiş iddia tələblərinə mütənasib olmalıdır.

Konstitusiyanın 71-ci maddəsinin II hissəsində mütənasiblik prinsipi “hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması dövlət tərəfindən gözlənilən nəticəyə mütənasib olmalıdır” kimi ifadə olunmuşdur.

Mütənasiblik prinsipinin yaranması roman-german konstitusionalizminin ənənələri ilə əlaqələndirilir.

Əvvəllər, 1950-1960-cı illərdə, mütənasiblik konsepsiyası Avropa İttifaqının Ədalət Məhkəməsi tərəfindən baxılan bir sıra işlərdə öz əksini tapmışdır. Bu konsepsiya Avropa hüququ və praktikasını tərəfindən müharibədən sonrakı Almaniyanın konstitusiya hüququna əsaslanaraq qəbul olunmuşdur. Prinsip olaraq isə XVIII əsrin sonu – XIX əsrin birinci yarısında Prussiya inzibati hüququnda meydana çıxmışdır.

Ümumi şəkildə Almaniya ictimai hüququnda işlənilib hazırlanmış və Avropa hüququnda öz təkamülünü davam etdirən mütənasiblik testi aşağıdakı məsələlərin ardıcıl surətdə həll olunmasını nəzərdə tutur:

- 1) dövlət orqanlarının fərdi hüquqların (azadlıqların) həyata keçirilməsinə müdaxiləsi yer almışdırmı;
- 2) bu cür müdaxilə dövlətdaxili qanunla nəzərdə tutulmuşdurmu;
- 3) müdaxilənin məqsədi legitimdirmi (qanunidirdimi);
- 4) arzuolunan məqsədə bu cür müdaxilə vasitəsinin tətbiqi ilə nail olmaq olarmı, başqa sözlə desək, istifadə olunan vasitə məqsədə nail olmaq üçün yararlıdırmı;
- 5) hansısa başqa, eyni dərəcədə yararlı, lakin daha az yorucu vasitə varmı, başqa sözlə, istifadə olunan vasitə legitim məqsədə nail olmaq üçün zəruridirdimi;
- 6) istifadə olunan vasitə uyğundurmu (dar mənada proporsionaldırmı).

Ən ümumi mənada isə mütənasiblik prinsipi mütləq olaraq özündə 3 əsas elementi nəzərdə tutur:

- bu prinsip insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılması məsələlərini tənzimləyir;

- hüquq ancaq qanunla məhdudlaşdırıla bilər;
- məqsədə çatma vasitəsi kimi hüququn məhdudlaşdırılma dərəcəsi həmin məqsədə uyğun olmalı və hədsiz olmamalıdır.

Mütənasiblik prinsipi İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin (bundan sonra – Avropa Məhkəməsi) təcrübəsində möhkəmlənmiş və sonuncu tərəfindən “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiya ilə nəzərdə tutulmuş hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılmasının mümkünlüyünün müəyyən edilməsi üçün aktiv şəkildə istifadə olunur.

Avropa Məhkəməsi “Hakansson və Sturesson İsveçə qarşı” iş üzrə 1990-cı il 21 fevral tarixli Qərarında qeyd etmişdir ki, Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsi tətbiq olunan vasitələrlə qarşıya qoyulan məqsədin əqlabatan mütənasibliyini tələb edir. Əgər müvafiq şəxs xüsusi və həddən artıq məhrumiyyətə məruz qalıbsa, mütənasibliyin müəyyən edilməsindən söhbət gedə bilməz.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu tərəfindən mütənasiblik prinsipindən aktiv istifadə edilərək bu prinsipin anlayışına və mahiyyətinə yüksək diqqət yetirilir. Plenumun qərarlarında mütənasiblik prinsipinin mahiyyəti Konstitusiyanın və qanunların bilavasitə şərh, həmçinin Avropa Məhkəməsinin qərarlarında ifadə olunan hüquq tətbiq etmə təcrübəsi əsasında açıqlanır.

Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun Klark Qordon Morrisin şikayəti üzrə 2017-ci il 26 may tarixli Qərarında mütənasiblik prinsipinə kifayət qədər aydınlıq gətirilmiş, məhdudiyyətlər tətbiq edilərkən nəzərə alınmalı olan qanunvericilik normaları açıqlanmış və belə məhdudiyyətlərin tətbiq edilməsi zamanı mütənasiblik, qanuni məqsədə uyğunluq prinsiplərinə riayət edilməsinin vacibliyi vurğulanmışdır. Qərar da göstərilmişdir ki, mütənasiblik prinsipinə riayət olunmasını təmin etmək üçün məhkəmə qanunvericiliyə uyğun olaraq işə baxarkən, hər bir konkret halda məhdudiyyətin müəyyən olunmasının əsaslarını, borclunun buna qarşı etirazlarını öz daxili inamına görə qiymətləndirməli, işi hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırmalı, məsələ ilə bağlı öz nəticələrini müvafiq məhkəmə aktında əsaslandırmalıdır.

Göstərilən prinsipin əhəmiyyəti onun yalnız konstitusiya nəzarəti orqanı tərəfindən deyil, ümumi yurisdiksiya məhkəmələri tərəfindən daha geniş istifadəsi ilə əlaqədar artmışdır. Bu tendensiya qərarın Konstitusiya və qanunun normaları ilə əsaslandırılması zamanı məhkəmələrin eyni zamanda beynəlxalq hüququn qəbul olunmuş prinsip və normalarına, Konstitusiya Məhkəməsinin hüquqi mövqelərinə istinad etməsində, bununla da tətbiq edilən hüquq normalarının vahid hüquq məkanına inteqrasiya etməsində ifadə olunur.

Qüvvədə olan Mülki Prosesual Məcəllənin şübhəsiz üstünlüklərindən biri məhz iddianı təmin etmə tədbirlərinin iddiaçı tərəfindən irəli sürülmüş tələbə mütənasibliyi prinsipinin tətbiq edilməsidir.

Mülki Prosesual Məcəllənin 158-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hansı təmin etmə tədbirlərinin iddiaçı tərəfindən irəli sürülmüş tələbə mütənasib olması göstərilmişdir. Lakin həmin maddənin mənasından aydın olur ki, məhkəmə, təmin etmə tədbirlərinin tətbiq edilməsinə dair ərizələrə baxarkən ərizəçinin tələb etdiyi konkret təmin etmə tədbirinin irəli sürülmüş iddia tələbi ilə nə qədər bağlı olduğunu, ona müvafiq olub-olmadığını araşdırmalıdır. Buna görə məhkəmə, irəli sürülmüş iddia tələbindən və həmin iddia ilə bağlı mümkün məhkəmə qərarından çıxış edərək əmin olmalıdır ki, iddia tələbinin təmin olunması halında Mülki Prosesual Məcəllənin 158-ci maddəsində göstərilən tədbirlərdən hər hansı birinin qəbul olunmaması məhkəmə qərarının icrasını çətinləşdirə və yaxud qeyri-mümkün edə bilər.

Təmin etmə tədbirlərinin iddiaçı tərəfindən irəli sürülmüş əsas tələbə mütənasibliyi prinsipinin mahiyyəti bundan ibarətdir ki, hakim cavabdehin əmlakına iddia məbləğindən çox olmayan ölçüdə həbs qoya və yaxud cavabdehə və ya digər şəxslərə müstəsna olaraq irəli sürülmüş tələb həddində müəyyən hərəkətləri icra etməyi qadağan edə bilər.

Qüvvədə olan Mülki Prosesual Məcəllənin 158-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş iddianı təmin etmə tədbirlərindən başqa məhkəmə iddianın təmin olunması üçün digər tədbirləri də görə bilər.

Digər tədbir kimi əmlakın həbsdən azad edilməsi barədə iddia irəli sürülməsi halında həbs edilmiş əmlakın satışının dayandırılması, cavabdehin üzərinə əmlakın qorunub saxlanması ilə əlaqədar

müəyyən vəzifələrin qoyulması və s. göstərmək olar. Digər tədbirlər də, hər bir halda Mülki Prosesual Məcəllənin 157-ci maddəsində göstərilmiş məqsədlərə uyğun olmalıdır. Bu maddədə nəzərdə tutulmamış məqsədlər üçün məhkəmə tərəfindən iddianı təmin etmə tədbirlərinin qəbul olunmasına yol verilmir.

Qanunverici cavabdehə və başqa şəxslərə müəyyən hərəkətləri etməyi qadağan etmək növündə iddianı təmin etmə tədbirlərinin görülməsi zamanı (Mülki Prosesual Məcəllənin 158.1.2 və 158.1.3-cü maddələri) həmin qadağanı pozan fiziki və hüquqi şəxslərdən dövlətin xeyrinə cərimənin tutulmasını nəzərdə tutmuşdur (Mülki Prosesual Məcəllənin 158.5.1 və 158.5.2-ci maddələri).

Bundan əlavə, iddiaçı iddianın təmin edilməsi barədə qərardadın icra edilməməsi nəticəsində dəymiş ziyanın ödənilməsinə həmin şəxslərdən məhkəmə qaydasında tələb etməyə haqlıdır (Mülki Prosesual Məcəllənin 158.6-cı maddəsi).

Mülki Prosesual Məcəllə təmin etmə tədbirlərinin qəbul olunması haqqında qərardadın yerinə yetirilməməsi nəticəsində vurulmuş ziyan anlayışını açıqlamır.

Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu hesab edir ki, bu halda Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 21.2-ci maddəsinin norması istifadə oluna bilər, çünki bu maddədə nəzərdə tutulmuş qaydada zərərin əvəzinin ödənilməsi mülki hüquqların universal müdafiə üsuludur. Həmin maddəyə görə zərər dedikdə, hüququ pozulmuş şəxsin pozulmuş hüququnu bərpa etmək üçün çəkdiyi və ya çəkməli olduğu xərclər, əmlakından məhrum olması və ya əmlakının zədələnməsi (real zərər), habelə hüququ pozulmasaydı, həmin şəxsin adı mülki dövriyyə şəraitində əldə edəcəyi gəlirlər (əldən çıxmış fayda) başa düşülür.

Göstərilənləri nəzərə alaraq Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu aşağıdakıların qeyd edilməsini zəruri hesab edir:

- Konstitusiyanın 127-ci maddəsinin II hissəsinin, Mülki Prosesual Məcəllənin 157 və 158-ci maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq məhkəmələr işdə iştirak edən şəxs tərəfindən ərizədə iddianı təmin etmə tədbirlərinin tətbiq edilməsinin kifayət qədər əsaslandırılmasına xüsusi diqqət yetirməli, ərizədə irəli sürülən dəlillərin əsaslı olub-olmamasına hərtərəfli qiymət verməli, iddia tələbi ilə bu tədbirlər arasında əlaqənin mövcud olmasını yoxlamalı, tətbiq olunan tədbirin irəli sürülmüş tələbə mütənasib olmasını və işdə iştirak edən bütün şəxslərin qanuni mənafelərini təmin etməklə əsaslandırılmış məhkəmə aktı qəbul etməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 130-cu maddəsinin VII hissəsinə, "Konstitusiya Məhkəməsi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 52, 60, 62, 63, 65-67 və 69-cu maddələrini rəhbər tutaraq, Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALDI:

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 127-ci maddəsinin II hissəsinin, Azərbaycan Respublikası Mülki Prosesual Məcəlləsinin 157 və 158-ci maddələrinin tələblərinə uyğun olaraq məhkəmələr işdə iştirak edən şəxs tərəfindən ərizədə iddianı təmin etmə tədbirlərinin tətbiq edilməsinin kifayət qədər əsaslandırılmasına xüsusi diqqət yetirməli, ərizədə irəli sürülən dəlillərin əsaslı olub-olmamasına hərtərəfli qiymət verməli, iddia tələbi ilə bu tədbirlər arasında əlaqənin mövcud olmasını yoxlamalı, tətbiq olunan tədbirin irəli sürülmüş tələbə mütənasib olmasını və işdə iştirak edən bütün şəxslərin qanuni mənafelərini təmin etməklə əsaslandırılmış məhkəmə aktı qəbul etməlidir.

2. Qərar dərc edildiyi gündən qüvvəyə minir.

3. Qərar "Azərbaycan", "Respublika", "Xalq qəzeti", "Bakinski raboçi" qəzetlərində və "Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Məhkəməsinin Məlumatı"nda dərc edilsin.

4. Qərar qətidir, heç bir orqan və ya şəxs tərəfindən ləğv edilə, dəyişdirilə və ya rəsmi təfsir edilə bilməz.

Sədr

Fərhad Abdullayev

**Qaçaqmalçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun**

Q Ə R A R I

02/06/2016-cı il

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin 2016-cı ilin birinci yarımilliyinin iş planına əsasən respublika məhkəmələri tərəfindən qaçaqmalçılıqla bağlı baxılmış cinayət işləri üzrə ümumiləşdirmənin aparılması nəticəsində bir sıra nöqsanlara və qanun pozuntularına yol verilməsi aşkar edilmişdir.

Öyrənilmiş işlərdən görünür ki, bəzən cinayət təqibi ilə bağlı bütün halların hərtərəfli, tam və obyektiv araşdırılması təmin edilməmiş, qaçaqmalçılıq cinayəti törətmiş şəxslərin cinayət işi başlananadək tutulmaları barədə təhqiqat orqanları tərəfindən müvafiq prosessual sənəd (tutulma protokolu) tərtib edilmədən onların azadlıqlarının qanunsuz olaraq məhdudlaşdırılmasına baxmayaraq, məhkəmələr bu kobud qanun pozuntusuna münasibət bildirməmiş, qaçaqmalçılığın predmetini təşkil edən malların və digər əşyaların qaçaqmalçılıq yolu ilə keçirilməsində bilavasitə iştirak etməmiş şəxslər buna kifayət qədər əsaslar olmadan həmin cinayətin icraçısı kimi cinayət məsuliyyətinə cəlb edilərək məhkum olunmuş, döviyyəsi qadağan olunmayan və qanuni yolla əldə edilmiş əşyalar bir sıra hallarda məhkəmələr tərəfindən qaçaqmalçılığın predmeti kimi İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedentlərinə zidd olaraq dövlət nəfinə müsadirə edilmiş, bununla da Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının (bundan sonra mətndə Konstitusiyanın) 13 və 29-cu maddələrində və "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Konvensiyanın (bundan sonra mətndə Konvensiyanın) 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş mülkiyyətin toxunulmazlığı hüququ pozulmuşdur.

Məhkəmələrin fəaliyyətində qeyd olunan nöqsanlara və qanun pozuntularına yol verilməsinin qarşısının alınması və bu işlər üzrə vahid məhkəmə təcrübəsinin formalaşdırılması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumu Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 131-ci maddəsini və "Məhkəmələr və hakimlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 79 və 80-ci maddələrini rəhbər tutaraq

Q Ə R A R A A L I R:

1. Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, Azərbaycan Respublikasının İnzibati Xətalər Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş gömrük qaydaları əleyhinə olan inzibati xətalardan fərqli olaraq, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra mətndə CM-nin) 206-cı maddəsi ilə məsuliyyət Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli, yaxud sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, yaxud bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə malların və ya digər əşyaların yalnız külli miqdarda (CM-nin 206-cı maddəsinin "Qeyd"inin 1-ci bəndində göstərilən məbləğdə), yaxud dəyəri və ya miqdarından asılı olmayaraq, CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan predmetlərin qeyri-qanuni keçirilməsi hallarında yaranır.

Nəzərə alınmalıdır ki, malların və digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsi qaydaları Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsi (bundan sonra mətndə GM) və bu sahəyə aid digər normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənir. Buna görə, şəxs tərəfindən malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsi əməlləri o halda qaçaqmalçılıq cinayəti hesab edilir ki, təqsirkar CM-nin 206.1-ci maddəsində sadalanan, cinayətin obyektiv cəhətini təşkil edən və GM-də nəzərdə tutulmuş qaydalara zidd olan hərəkətlərdən hər hansı birini və ya bir neçəsini törətmiş olsun.

Bu baxımdan qaçaqmalçılıq cinayətinin obyektini hər hansı malların və digər əşyaların döviyyəsi yox, Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsi qaydaları ilə tənzimlənən dövlətin normal xarici iqtisadi fəaliyyəti sahəsində yaranan ictimai münasibətlər təşkil edir.

2. İzah edilsin ki, GM-nin 3-cü maddəsinə əsasən gömrük ərazisinə Azərbaycan Respublikasının quru ərazisi, daxili suları, Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsi (o cümlədən orada yerləşən adalar, süni adalar, qurğular və tikililər) və onların üzərindəki hava məkanı daxildir. Gömrük ərazisində qanunvericilikdə müəyyən edilmiş qaydada sərbəst zonalar yaradıla bilər. Gömrük ərazisinin hüdudları, həmçinin sərbəst zonaların perimetrləri gömrük sərhədidir. Sərbəst zonaların perimetrləri istisna olmaqla, gömrük sərhədi Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhədi ilə üst-üstə düşür.

3. GM-nin 1.0.14-cü maddəsinə müvafiq olaraq gömrük nəzarəti dedikdə, gömrük qanunvericiliyinə riayət olunmasını təmin etmək məqsədi ilə gömrük orqanlarının həyata keçirdiyi tədbirlər başa düşülür.

Həmin Məcəllənin 1.0.22-ci maddəsinin tələbinə görə, gömrük sərhədindən keçirmə malların və nəqliyyat vasitələrinin Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş üsullarla, o cümlədən beynəlxalq poçt göndərişləri, boru kəmərləri və elektrikötürücü xətlər vasitəsilə gömrük ərazisinə gətirilməsi və ya bu ərazidən aparılması ilə bağlı hərəkətlərin edilməsindən ibarətdir.

4. Məhkəmələrin nəzərinə çatdırılsın ki, CM-nin 206-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətin predmetinə gömrük sərhədindən keçirilən, Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsinin 135-ci maddəsinin və GM-nin 1.0.34 və 1.0.42-ci maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq daşınar əşyalara aid edilmiş nəqliyyat vasitələri də daxil olmaqla mal hesab edilən istənilən əmlak, eləcə də qanunvericilikdə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsinin müəyyən qaydası və şərtləri müəyyən edilmiş, mal olmayan digər əşyalar (məsələn, beynəlxalq daşımalar üçün istifadə olunan, mal əlamətlərinə malik olmayan nəqliyyat vasitələri, elmi məqalənin əlyazması və ya mal dəyəri olmayan, material daşıyıcıda olan digər əqli mülkiyyət obyektı, xüsusi olaraq faydalı model, sənaye nümunəsi və sair), habelə nağd xarici valyuta, Azərbaycan Respublikasının milli valyutası, yol çekləri, sənədli formada xarici və (və ya) daxili qiymətli kağızlar, qızıl-zinət əşyaları və CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanmış əşyalar aiddirlər.

5. Şəxsin əməllərində CM-nin 206.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayət tərkibinin əlamətlərinin olması məsələsini həll edərkən məhkəmələr qeyri-qanuni keçirilmiş mallar və ya digər əşyaların bu maddədə sadalanan qaçaqmalçılıq əşyalarına mənsubiyyətinin düzgün müəyyən edilməsini yoxlamalıdırlar.

Bu zaman gömrük sərhədindən keçirilməsi dövlət nəzarəti altında olan vasitələrin, maddələrin və əşyaların siyahısını müəyyən edən normativ-hüquqi aktların müddəaları nəzərə alınmalıdır (məsələn, "Azərbaycan Respublikasının ərazisində dövriyyəsi qadağan edilmiş, məhdudlaşdırılmış və nəzarət edilən narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisində idxalına, ixracına, tranzit nəql edilməsinə və istehsalına lisenziya (xüsusi razılıq) tələb olunan prekursorların siyahılarının təsdiq edilməsi haqqında", "Xidməti və mülki silah haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunları, GM-nin 82.5-ci maddəsi və sair).

Qaçaqmalçılığın predmetinin narkotik vasitələrə, psixotrop maddələrə, güclü təsir edən, zəhərli, zəhərləyici, partlayıcı, radioaktiv maddələrə aid edilməsi, eləcə də qeyd olunmuş vasitələr və maddələrin növünün müəyyən edilməsi üçün xüsusi biliklər tələb olduğundan məhkəmələr bu kateqoriyadan olan işlərə baxan zaman müvafiq ekspert rəylərinə əsaslanmalıdırlar. Qaçaqmalçılığın predmetinin odlu silah, partlayıcı qurğular, döyüş sursatı, kütləvi qırğın silahı, onun çatdırılması vasitələri, digər silah olub-olmaması məsələsinin həlli zamanı da xüsusi biliklərin tələb olduğu hallarda iş üzrə müvafiq ekspertizalar keçirilməlidir.

6. Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsi üçün xüsusi qaydaların müəyyən edildiyi mədəni, tarixi və ya arxeoloji sərvət olan əşyalar dedikdə "Mədəniyyət haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda daşınar mədəni irs kimi müəyyən edilmiş tarixi, təbii, arxeoloji, sənədli, etnoqrafik, kulinar, bədii, elmi-tədqiqat, rəsm, incəsənət, kinematoqrafiya, numizmat, filatelist, heraldik, bibliografya, epigrafya, estetik, etnoloji və antropoloji daşınar sərvətlər başa düşülür. Bu əşyaların qaçaqmalçılığına dair işlərə baxarkən məhkəmələr onların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsinə (o cümlədən, müvəqqəti) dövlət nəzarətini həyata keçirən orqanların qərarı əsasında mədəni sərvətin mühafizə şəhadətnaməsinin verilib-verilməməsini yoxlamalıdırlar.

Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən qeyri-qanuni keçirilmiş malların və ya digər əşyaların mədəni sərvətlər kateqoriyasına mənsub olması məsələsi “Mədəniyyət haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 30.4-cü maddəsinə, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 29 avqust 2014-cü il tarixli 294 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Mədəni sərvətlərin idxalı, ixracı və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən tranzitlə keçirilməsi Qaydası”na və Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 27 may 2016-cı il tarixli 208 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Mədəni sərvətlərin Azərbaycan Respublikasının milli mədəniyyət əmlakının Dövlət Siyahısına və mədəni sərvətlərin mühafizə siyahısına daxil edilməsi Qaydası”na uyğun olaraq həyata keçirilən ekspertiza yolu ilə müəyyən edilir.

Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, mədəni, tarixi və ya arxeoloji sərvətlərin qaçaqmalçılığına dair işlərə baxarkən Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin mütəxəssisləri tərəfindən rəyin verilməsindən asılı olmayaraq iş üzrə müvafiq məhkəmə ekspertizalarının (məhkəmə-sənətsünaslıq, məhkəmə-arxeoloji və sair) keçirilməsini təmin etsinlər.

“Mədəni sərvətlərin idxalı, ixracı və Azərbaycan Respublikasının ərazisindən tranzitlə keçirilməsi Qaydası”nın 4-cü bəndinə əsasən Azərbaycan Respublikasının milli mədəniyyət əmlakının Dövlət Siyahısına daxil olan daşınar mədəni sərvətlər Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 29 avqust 2014-cü il tarixli 293 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Sərgi, qastrol səfərləri, bərpa işləri, təqdimat, beynəlxalq mədəniyyət tədbirlərinin keçirilməsi ilə əlaqədar mədəni sərvətlərin müvəqqəti ixracı Qaydası”na əsasən müvəqqəti ixrac oluna bilər.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq qaytarılması məcburi olan Azərbaycan Respublikasının hüduddlarından kənara çıxarılmış Azərbaycan Respublikasının və xarici ölkələrin incəsənət, tarixi və arxeoloji sərvəti olan əşyaların müəyyən edilmiş müddətdə Azərbaycan Respublikasına qaytarılmaması CM-nin 207-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş cinayətin tərkibini yaradır.

7. Şəxsin CM-nin 206.2-ci maddəsində göstərilən əşyalar istisna olmaqla malların və digər əşyaların, o cümlədən Azərbaycan manatının, xarici valyutanın və valyuta sərvətlərinin qaçaqmalçılığında təqsirli olması məsələsini həll edərkən, məhkəmələrə GM-nin 146 və 304-cü maddələrinin, “Valyuta tənzihi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 14 oktyabr 2013-cü il tarixli 305 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Fiziki şəxslər tərəfindən istehsal, yaxud kommersiya məqsədləri üçün nəzərdə tutulmayan malların gömrük sərhədindən keçirilməsinin güzəştli və sadələşdirilmiş Qaydaları”nın və Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankın İdarə Heyətinin 03 mart 2016-cı il tarixli 16/1 sayılı Qərarı ilə təsdiq edilmiş “Rezidentlər və qeyri-rezidentlər tərəfindən xarici valyutanın Azərbaycan Respublikasına gətirilməsi və Azərbaycan Respublikasından çıxarılması Qaydaları”nın tələblərini nəzərə almaları tövsiyə edilir.

İzah edilsin ki, şəxs malların və digər əşyaların qaçaqmalçılığında yalnız o halda təqsirli hesab edilə bilər ki, şifahi, yazılı şəkildə və ya elektron formada bəyan edilməli olan, lakin bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə, gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli, habelə sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilən malların dəyəri CM-nin 206-cı maddəsinin “Qeyd”inin 1-ci bəndinə əsasən külli miqdar təşkil etmiş olsun.

Nəzərə alınmalıdır ki, düzgün bəyan etməməklə malların və ya digər əşyaların qaçaqmalçılıq yolu ilə keçirilməsi zamanı onların tam həcmi və ya dəyəri deyil, yalnız bəyan edilməmiş hissəsi ittihamın əsası kimi qəbul edilməlidir.

Malların və ya digər əşyaların dəyəri CM-nin 206-cı maddəsinin “Qeyd”inin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş məbləğdən az məbləğ təşkil etdikdə şəxsin qaçaqmalçılıq cinayətinin törədilməsində təqsirli bilinməsi istisna olunur və belə hallarda onun Azərbaycan Respublikası İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 479-482-ci maddələri ilə inzibati məsuliyyətə cəlb edilməsi məsələsi həll edilir.

8. Qaçaqmalçılıq yolu ilə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilən malların və digər əşyaların dəyəri müəyyən edilərkən onların dövlət tərəfindən tənzimlənən qiymətləri, bu qiymətlər olmadıqda isə - cinayətin törədildiyi vaxt faktiki (bazar) qiymətləri əsas götürülməlidir.

Xarici ölkədən Azərbaycana gətirilən malların və digər əşyaların dəyəri təqdim olunmuş qaimə-fakturalara və digər sənədlərə müvafiq olaraq onların həmin ölkədə alındığı qiymətlər əsasında müəyyən edilir.

Cinayət təqibi zamanı malların və digər əşyaların dəyərində dair mübahisə yarandıqda və ya buna qədər müəyyən edilmiş qiymətlər şübhə doğurduqda, habelə Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gətirilən malların xarici ölkədən alınmasına dair qaimə-fakturalar, invoys sənədləri təqdim edilmədikdə və ya saxtalaşdırıldıqda qiymətlərin düzgün müəyyən edilməsi üçün cinayət təqibi zamanı məhkəmə-əmtəəşünaslıq ekspertizasının keçirilməsi zəruridir.

Gömrük sərhədindən qeyri-qanuni yolla keçirilmiş xarici valyutanın dəyəri həmin valyutanın cinayətin törədildiyi vaxt Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının müəyyən etdiyi Azərbaycan Manatına münasibətdə məzənnəsi əsasında tənzimlənir.

Nəzərə alınmalıdır ki, həm GM-nin 1.0.34-cü maddəsinin tələbinə əsasən, həm də CM-nin 206.1-ci maddəsinin mənasına uyğun olaraq saxta valyuta mallara və digər əşyalara aid edilmədiyinə və buna görə də qaçaqmalçılıq cinayətinin predmeti hesab olunmadığına görə saxta valyutanı qaçaqmalçılıq yolu ilə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirən şəxsin əməli buna müvafiq əsaslar olduqda yalnız CM-nin 204-cü maddəsi ilə tövsif edilir.

9. Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə və ölkə qanunvericiliyində nəzərdə tutulan hallar istisna olmaqla malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən gömrük nəzarətindən kənar, yəni Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq müəyyən edilmiş gömrük orqanlarının yerləşdiyi yerlərdən (gömrük məntəqələrindən) kənar və ya iş vaxtından sonra, yaxud da gömrük orqanlarının icazəsi olmadan gətirilməsi və ya aparılması ilə bağlı istənilən qəsdən törədilmiş hərəkətlər qaçaqmalçılıq cinayətinin tərkibini yaradır. Belə əməlləri törətmiş şəxsin eyni zamanda Azərbaycan Respublikasının mühafizə olunan dövlət sərhədini müəyyən edilmiş sənədlər olmadan və ya dövlət sərhədinin nəzarət-buraxılış məntəqəsindən kənarında keçməsi də müəyyən edildikdə təqsirkarın əməlləri CM-nin 206-cı maddəsi ilə yanaşı, həm də CM-nin 318-ci maddəsi ilə tövsif edilir.

10. Malların və ya digər əşyaların gömrük sərhədindən gömrük nəzarətindən gizli keçirilməsi dedikdə, həmin malların aşkarlanmasının çətinləşdirilməsi və ya onların həqiqi xassə və ya miqdarının gizlədilməsinə yönəldilmiş istənilən hərəkətlər etməklə (məsələn, bəzi mallara digər mal görüntüsünün verilməsi, həmin malların xüsusi hazırlanmış və ya quraşdırılmış gizli yerlərdə, insan bədəninin boşluqlarında gizlədilməklə keçirilməsi və sair) keçirilməsi başa düşülür.

11. Qaçaqmalçılıq zamanı sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etmə dedikdə, gömrük orqanlarına CM-nin 206-cı maddəsində göstərilmiş malların və ya digər əşyaların keçirilməsi üçün saxtalaşdırılmış və ya qeyri-qanuni yolla əldə olunmuş, yaxud başqa mallara aid olan, habelə hüquqi qüvvəsi olmayan sənədlərdən, eləcə də saxta gömrük plomblarından, möhürlərdən, markalardan, ştamplardan və digər eyniləşdirmə vasitələrindən (GM-nin 87.2-ci maddəsində göstərilmiş) istifadə olunması başa düşülür. Belə hallarda sənədləri saxtalaşdırmış, yaxud da saxta sənədlərdən istifadə etmiş şəxsin əməlinin CM-nin 206-cı maddəsi ilə yanaşı, həm də CM-nin 320.1 və 320.2-ci maddələri ilə tövsif edilməsinə ehtiyac yoxdur.

Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, GM-nin 146.3-cü maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 22 iyul 2014-cü il tarixli 263 sayılı Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Gömrük sərhədindən keçirilən malların və nəqliyyat vasitələrinin bəyan edilməsi Qaydaları"nda malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsi ilə bağlı hər bir prosedur üçün gömrük orqanına təqdim edilməli olan sənədlərin və məlumatların tam dairəsi müəyyən edilmişdir. Bunu nəzərə alaraq, malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilməsini həyata keçirən şəxsin gömrük orqanlarına əlavə, normativ-hüquqi aktlarda nəzərdə tutulmamış sənədləri və məlumatları təqdim etməməsi qeyri-qanuni hesab edilə bilməz.

12. Məhkəmələrə izah edilsin ki, qaçaqmalçılıq cinayətinin obyektiv cəhətinə aid olan hərəkətlərdən biri kimi bəyan etməmə dedikdə, gömrük bəyannaməsində və ya GM-də nəzərdə tutulmuş malların digər üsulla bəyan edilməsi zamanı malların və bəyan edilməli olan nəqliyyat vasitələrinin buraxılması, onların seçilmiş gömrük proseduruna salınması, gömrük ödənişlərinin hesablanması və tutulması haqqında qərarın qəbul edilməsi üçün zəruri olan məlumatların bilərəkdən göstərilməməsi başa düşülür.

Düzgün bəyan etməmə gömrük bəyannaməsində və ya digər müəyyən edilmiş bəyan etmə formasında mallar və nəqliyyat vasitələri, onların gömrük proseduru haqqında məlumatların və yuxarıda göstərilmiş gömrük məqsədləri üçün zəruri olan digər məlumatların bilərəkdən yanlış göstərilməsindən ibarətdir.

13. Şəxs Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan əşyaların qeyri-qanuni yolla keçirilməsi ilə yanaşı narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin, güclü təsir edən, zəhərli, zəhərləyici, partlayıcı maddələr və qurğular, radioaktiv maddələr, odlu silah, döyüş sursatı (yivsiz ov silahı və həmin silah üçün döyüş sursatı istisna olmaqla), nüvə, kimyəvi, bioloji və digər kütləvi qırğın silahlarının, onların hazırlanmasında istifadə oluna bilən materialların və avadanlıqların qeyri-qanuni dövriyyəsi ilə bağlı cinayət əməlləri törətdiyi halda, bunun üçün əsasların olması şərti ilə təqsirkar şəxsin hərəkətləri cinayətlərin məcmusu ilə - CM-nin 206-cı maddəsi və həmin Məcəllədə qeyd olunmuş əşyaların qanunsuz dövriyyəsinə görə məsuliyyət nəzərdə tutan müvafiq maddələri ilə (məsələn, CM-nin 228, 234, 240-cı və sair) tövsif olunmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli, yaxud sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, yaxud bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə keçirilmiş narkotik vasitələrin və psixotrop maddələrin miqdarı şəxsi istehlak miqdarından az miqdarda olduqda da təqsirkarın əməli CM-nin 206.2-ci maddəsi ilə tövsif edilməlidir ona görə ki, ümumiyyətlə gömrük sərhədindən qanunsuz keçirilən, CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan əşyaların həcmi, miqdarı və dəyəri bu cinayət tərkibinin mütləq əlaməti deyil.

14. Məhkəmələrə izah edilsin ki, dövriyyəsi qadağan olunmuş və ya məhdudlaşdırılmış narkotik vasitə və ya psixotrop maddə mənşəli dərman vasitələri həqiqətən tibbi resept əsasında əldə edilmiş olsa belə, həmin dərman vasitələrini Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirən şəxs bilə-bilə onları düzgün bəyan etmədikdə (məsələn, dövriyyəsi məhdudlaşdırılmamış başqa dərman vasitəsi kimi təqdim etdikdə və sair), müxtəlif üsullardan istifadə etməklə gizlətdikdə, onun əməli qaçaqmalçılıq cinayəti kimi qiymətləndirilərək CM-nin 206.2-ci maddəsi ilə, buna kifayət qədər əsaslar olduqda, həm də CM-nin 234-cü maddəsi ilə tövsif edilir.

Digər hallarda, yəni şəxs qeyd olunan dərman vasitələrini bəyan etməməklə, gömrük nəzarətindən kənar, yaxud tibbi sənədlərdən, o cümlədən reseptdən aldatma yolu istifadə etməklə gömrük sərhədindən keçirdikdə, onun əməllərinə işin faktiki hallarından (məsələn, dərman vasitələrinin miqdarının tibbi reseptə uyğun olub-olmamasından, xəstəliyin xarakterindən və ağırlıq dərəcəsiindən və sair hallardan) asılı olaraq hüquqi qiymət verilməlidir.

15. Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, konkret işlərə baxarkən qaçaqmalçılıq cinayətinin başa çatma anını malların keçirilmə forması və üsulundan (ölkəyə gətirilməsi, ölkədən çıxarılması, göndərilməsi, boru kəməri ilə nəqli və ya elektrik ötürücüsü xətləri ilə daşınması), qaçaqmalçılığın törədilməsi üsulundan (gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli, sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə) asılı olaraq, eləcə də GM-si ilə müəyyən edilmiş daşınma mərhələlərini (prosedurlarını), məsələn, bəyan etmə (146-156-cı maddələr), buraxılış (162 və 163-cü maddələr), tranzit (174 və 175-ci maddələr) nəzərə almaqla müəyyən etsinlər.

16. Nəzərə almaq lazımdır ki, malların və digər əşyaların gömrük ərazisinə gətirilməsi dedikdə onların gömrük sərhədindən keçirilməsi, bu mallar və digər əşyalarla bağlı onların buraxılmasınadək və maraqlı şəxslərə həmin mallara və digər əşyalara dair sərəncam vermək (onlardan istifadə etmək) icazəsi verilənədək gömrük orqanları tərəfindən GM-də nəzərdə tutulmuş müvafiq hərəkətlərin edilməsi başa düşülür.

Buna görə, malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisinə gətirilməsi zamanı sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə törədilmiş qaçaqmalçılıq bu cinayətin qeyd olunan qeyri-qanuni üsullardan biri ilə törədilməsinin, o cümlədən, gömrük orqanına qeyd olunmuş sənədlərin daxili gömrük tranziti, malların gömrük proseduruna salınması və ya malların və digər əşyaların buraxılması ilə bağlı gömrük prosedurunun həyata keçirilməsi prosesində təqdim edilməsi zamanı bu faktın aşkarlandığı və bunun qarşısının alındığı andan başa çatmış hesab edilir.

Malların və ya digər əşyaların daşınması prosesində sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə edilməsi, eləcə də bəyan etməmə, düzgün bəyan etməmə və ya gömrük nəzarətindən gizlətmə faktları aşkar olunmadığı halda CM-nin 206-cı maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş cinayət gömrük orqanları tərəfindən mallar və ya digər əşyaların buraxılmasına icazə verildiyi andan, şəxsin gömrük prosedurunun başa çatdırılmasından yayındığı halda isə, mallar və ya digər əşyaların gömrük nəzarətindən faktiki çıxarılmasında ifadə olunan cinayət xarakterli hərəkətlərin törədildiyi andan başa çatmış hesab edilir.

Malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gömrük nəzarətindən kənar və ya ondan gizli gətirilməsi zamanı törədilmiş qaçaqmalçılıq bu cinayətin predmeti olan əşyaların gömrük sərhədindən keçirildiyi andan bitmiş hesab edilir.

17. Nəzərə alınmalıdır ki, malların və ya digər əşyaların ölkədən çıxarılmasına bilavasitə yönəldilmiş hərəkətlərə gömrük bəyannaməsinin verilməsindən başqa, qeyd olunmuş malların və ya digər əşyaların gömrük sərhədini faktiki olaraq keçirilənədək onlarla bağlı edilən, GM-də nəzərdə tutulmuş digər hərəkətlər (Azərbaycan Respublikasından çıxan fiziki şəxsin gömrük nəzarəti zonasına girişi və ya daxil olması, nəqliyyat vasitəsinin Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisindən çıxmaq üçün nəzarət-buraxılış məntəqəsinə daxil olması, Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisindən kənara göndərmək üçün nəqliyyat təşkilatlarına malların və ya poçt rabitəsi təşkilatlarına beynəlxalq poçt göndərişlərinin təhvil verilməsi, şəxs tərəfindən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq olaraq müəyyən edilmiş yerlərdən kənar mallar və nəqliyyat vasitələrinin gömrük sərhədindən faktiki keçirilməsi) aiddir.

Buna görə, qaçaqmalçılıq malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük ərazisindən çıxarılması zamanı gömrük nəzarətindən gizli, yaxud sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə, bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə törədildikdə gömrük sərhəd buraxılış məntəqəsində gömrük nəzarəti başa çatdığı andan, malların və ya digər əşyaların gömrük nəzarətindən kənar Azərbaycan Respublikasının ərazisindən çıxarılması zamanı isə bu cinayətin predmetlərinin gömrük sərhədindən keçirildiyi andan bitmiş hesab edilir.

18. Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, təqsirkarın hərəkətləri qaçaqmalçılığa hazırlıq və ya bu cinayəti törətməyə cəhd etmə kimi qiymətləndirilərkən CM-nin 28 və 29-cu maddələrinin tələbləri ilə yanaşı həmçinin malların və ya digər əşyaların gömrük ərazisinə gətirilib-gətirilməməsi və burada gömrük prosedurlarının başlanılıb-başlanılmaması, habelə qaçaqmalçılığın törədilməsi üçün əvvəlcədən müəyyən hərəkətlərin edilib-edilməməsi nəzərə alınmalıdır.

Şəxs CM-nin 206.3 və 206.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş tövsifedici əlamətlərlə qaçaqmalçılığın törədilməsi üçün gömrük ərazisinə daxil olana qədər və ya gömrük sərhədini qanunsuz keçənədək qaçaq malın keçirilməsi üçün nəqliyyat vasitələrini gizli saxlanma yerləri ilə təchiz etdikdə, yaxud da xarici ölkəyə aparmaq niyyəti ilə dövriyyəsi məhdudlaşdırılmış və ya qadağan olunmuş malları və digər əşyaları əldə etdikdə, habelə sair bu kimi hazırlıq tədbirləri gördükdə, lakin iradəsindən asılı olmayaraq cinayəti başa çatdırma bilmədikdə onun əməlləri qaçaqmalçılığa hazırlıq kimi qiymətləndirilir.

Şəxsin gömrük sərhədini keçənədək qaçaqmalçılıq cinayətinin törədilməsinə bilavasitə yönəldilmiş hərəkətlər (məsələn, qaçaqmalçılığın törədilməsi məqsədilə gömrük sərhəd buraxılış məntəqəsində gömrük orqanının əməkdaşı ilə sövdələşməsi, yaxud ona qarşı zor tətbiq etməsi, yaxud da cinayətin predmeti olan mal və ya digər əşya ilə birlikdə dövlət sərhədini nəzarət-buraxılış məntəqələrindən kənar keçməyə cəhd etməsi və sair) törətməsi, lakin iradəsindən asılı olmayaraq cinayəti başa çatdırmaması həmin cinayəti etməyə cəhd hesab edilir.

19. Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, əməli qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş qaçaqmalçılıq (CM-nin 206.3.2-ci maddəsi) kimi qiymətləndirərkən bu tövsifedici əlamətin anlayışı verilmiş CM-nin 34.2-ci maddəsinin tələblərinə əsaslanınlar. Bu zaman nəzərə alınmalıdır ki, iki və ya daha çox şəxsin qabaqcadan razılaşmaqla qaçaqmalçılıq cinayətinin obyektiv cəhətini təşkil edən, CM-nin 206.1-ci maddəsinin dispozisiyasında nəzərdə tutulmuş hərəkətlərdən hər hansı birinin və ya bir neçəsinin edilməsi qabaqcadan əlbir olmuş bir qrup şəxs tərəfindən törədilmiş qaçaqmalçılıq hesab edilir.

Bununla yanaşı, qaçaqmalçılığın törədilməsi barədə qabaqcadan razılaşmış şəxslərdən biri (bir neçəsi) bu cinayətin bilavasitə icrası ilə bağlı əlverişli şəraitin yaradılması istiqamətində müəyyən hərəkətlər etdikdə (məsələn, qaçaqmalçılığın predmeti olan mal və ya digər əşyaları gömrük sərhədində müşayiət etdikdə, malların və ya digər əşyaların gömrük sərhədindən qanunsuz, o cümlədən gizli keçirilməsinin təmin edilməsi məqsədilə bilavasitə icracını xüsusi avadanlıqla və ya nəqliyyat vasitələri ilə təmin etdikdə, yaxud gömrük nəzarətindən kənar yerlərdə gömrük sərhədini maneəsiz keçmək üçün şərait yaratdıqda, yaxud qeyd olunan əşyaların bilavasitə keçirildiyi yerlərdə onları qəbul etdikdə və sair), digəri (digərləri) isə mal və ya digər əşyaları bilavasitə ölkəyə gətirdikdə və ya ölkədən apardıqda da təqsirkarların hamısının əməlləri CM-nin 206.3.2-ci maddəsi ilə tövsif edilir.

Bu cinayətin törədilməsində iştirak edən şəxslərdən yalnız biri (bir neçəsi) malları və ya digər əşyaları Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən qeyri-qanuni üsullarla bilavasitə keçirdikdə və ya qaçaqmalçılığın bilavasitə icrası ilə bağlı əlverişli şəraitin yaradılması üçün başqa hərəkətlər etdikdə, digəri (digərləri) isə bu əməllərin törədilməsini təşkil etdikdə və ya həmin əməllərin törədilməsinə icracını təhrik etdikdə, yaxud da CM-nin 32.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hərəkətləri etməklə cinayətin törədilməsinə köməklik göstərdikdə, icracının (icracıların) əməlləri qaçaqmalçılıq predmetinin mənsubiyyətindən və başqa tövsifedici əlamətlərdən asılı olaraq CM-nin 206.1 və ya 206.2, yaxud 206.3.1, 206.3.2 və ya 206.3.3-cü maddələri ilə, digər iştirakçıların əməlləri isə (onların eyni vaxtda birgə icraçı kimi cinayətin törədilməsində iştirak etdikləri hallar istisna olunmaqla) iştirakçılığın növündən asılı olaraq CM-nin 32.3, 32.4 və ya 32.5-ci maddələrinə istinad edilməklə icracının (icracıların) əməllərinə uyğun olaraq CM-nin 206.1, 206.2, 206.3.1, 206.3.2 və ya 206.3.3-cü maddələri ilə tövsif edilir.

Həmçinin nəzərə alınmalıdır ki, iki və ya daha çox icraçı tərəfindən qabaqcadan razılaşmadan qrup şəklində qaçaqmalçılığın törədilməsi müəyyən edildikdə, qrup üzvlərinin hər birisinin belə əməlləri cinayətin predmetinə və CM-nin 206.3.1, 206.3.3 və ya 206.3.4-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş tövsifedici əlamətlərin olub-olmamasına uyğun olaraq müstəqil şəkildə tövsif edilir.

Mal və ya digər əşyalar qaçaqmalçılıq yolu ilə gömrük sərhədindən keçirildikdən sonra bu barədə məlumat alaraq onları qəbul etmiş şəxsin bu cinayətin törədilməsində iştirakı müəyyən edilmədikdə, onun qaçaqmalçılıq cinayətini törətməsinə görə məsuliyyəti istisna edilir.

20. Qaçaqmalçılığın mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilmiş hesab edilməsi üçün məhkəmələr CM-nin 34.3-cü maddəsinə müvafiq olaraq cinayət işləri üzrə belə dəstənin əlamətlərinin mövcudluğuna dair kifayət qədər sübutların olub-olmamasına diqqət yetirməlidirlər.

Məhkəmə iclasında tam və hərtərəfli araşdırılmış sübutlarla qaçaqmalçılığın mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi təsdiq olunduqda CM-nin 34.6-cı maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq malları və ya digər əşyaları bilavasitə Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirən şəxslərlə yanaşı dəstənin digər üzvlərinin də (cinayətin təşkilatçısının, təhrikçisinin və ya köməkçisinin) əməlləri CM-nin 206.4-cü maddəsi ilə tövsif edilir.

21. CM-nin 206.3.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş vəzifəli şəxs dedikdə CM-nin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində göstərilən şəxslər başa düşülür.

Hər hansı vəzifəli şəxs xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar malların və ya digər əşyaların gömrük sərhədindən keçirilməsi zamanı qulluq mövqeyindən istifadə etməklə qaçaqmalçılıq cinayətinin tərkibini yaradan əməllər törətdikdə onun bu əməlləri CM-nin 206.3.3-cü maddəsi ilə tövsif edilir. İzah edilsin ki, bu halda vəzifəli şəxsin öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törətdiyi qaçaqmalçılığın əlavə olaraq CM-nin 308-ci maddəsi ilə tövsif edilməsi tələb olunmur.

Vəzifəli şəxsin qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törətdiyi qaçaqmalçılıq cinayətinin təşkilatçılarının, təhrikçilərinin və köməkçilərinin hərəkətləri müvafiq olaraq CM-nin 32.3, 32.4 və 32.5-ci və CM-nin 206.3.3-cü maddəsi ilə tövsif edilir.

Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, qaçaqmalçılığın icracısı olmayan vəzifəli şəxs CM-nin XXXIII fəslində nəzərdə tutulmuş hər hansı cinayət əməllərini törətməklə (məsələn, rüşvət almaqla, vəzifəsindən sui-istifadə etməklə və sair) digər şəxslər tərəfindən qaçaqmalçılığın törədilməsində

İştirak etdikdə, onların əməlləri CM-nin 32 və 206-cı maddələri (iştirakçılığın növündən, qaçaqmalçılığın predmetindən və tövsifedici əlamətlərin mövcudluğundan asılı olaraq) və korrupsiya cinayətlərinə və qulluq mənafeyi əleyhinə digər cinayətlərə görə məsuliyyət nəzərdə tutan CM-nin müvafiq maddəsi ilə tövsif edilir.

22. Məhkəmələrə izah edilsin ki, GM-nin 22.1-ci maddəsinə, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 1 may 1998-ci il tarixli 101 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Gömrük brokeri haqqında" Əsasnaməyə və 23 yanvar 2014-cü il tarixli Qərarı ilə təsdiq edilmiş "Gömrük təmsilçiliyi, o cümlədən gömrük brokerinin fəaliyyətini tənzimləyən Qaydalara" əsasən, gömrük brokeri malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük ərazisinə gətirilməsi, bu ərazidən aparılması, yaxud tranziti ilə əlaqədar olaraq dolayı gömrük təmsilçiliyini həyata keçirən, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Gömrük Komitəsinin strukturunda olmayan kommersiya xarakterli hüquqi şəxsdir və onun fəaliyyəti təmsil etdiyi şəxsin tapşırığı ilə mülki-hüquqi müqavilə əsasında sonuncunun hesabına onun və ya öz adından malların və nəqliyyat vasitələrinin gömrük rəsmiləşdirilməsi əməliyyatlarını həyata keçirməkdən və digər vasitəçilik funksiyalarını yerinə yetirməkdən ibarətdir.

Buna görə, gömrük brokerinin mütəxəssisi qaçaqmalçılıq cinayətini törətdikdə onun əməli CM-nin 206.3.3-cü maddəsi ilə deyil, gömrük sərhədindən keçirilən malların və ya digər əşyaların CM-nin 206.1, yaxud 206.2-ci maddələrində göstərilən predmetlərə aid edilməsindən və digər tövsifedici əlamətlərin mövcudluğundan asılı olaraq CM-nin 206.1, 206.2, 206.3.1, 206.3.2 və ya 206.4-cü maddəsi ilə, gömrük orqanının vəzifəli şəxsinin törətdiyi qaçaqmalçılıq cinayətində iştirak etdikdə isə CM-nin 32.5-ci maddəsinə istinad olunmaqla, CM-nin 206.3.3-cü maddəsi ilə tövsif edilməlidir.

23. Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, qaçaqmalçılıq cinayətini törədən şəxsin eyni zamanda gömrük nəzarətini həyata keçirən şəxsə qarşı malların və ya digər əşyaların Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən qeyri-qanuni keçirilməsinə mane olmamağa məcbur etmək məqsədi ilə istənilən zor və ya psixi təsir tətbiq etməsi (məsələn, zərbə vurmaları, əl-qolunu bağlaması və sair), habelə zərər çəkmiş şəxsin sağlamlığına yüngül və ya az ağır zərər vurmaları CM-nin 206.3.4-cü maddəsi ilə tövsif edilməlidir.

Qaçaqmalçılığın məqsədləri üçün zorun tətbiq edilməsi nəticəsində gömrük nəzarətini həyata keçirən vəzifəli şəxsin sağlamlığına ağır zərər vurulduqda və ya o, qəsdən öldürüldükdə, bu əməlləri törətmiş təqsirkar şəxsin əməlləri CM-nin 206.3.4-cü maddəsi ilə yanaşı həmçinin CM-nin həyat və sağlamlıq əleyhinə olan cinayətlərə dair on səkkizinci fəslinin müvafiq maddələri ilə nəzərdə tutulmuş cinayət kimi qiymətləndirilir.

24. Nəzərə alınmalıdır ki, gömrük orqanı tərəfindən malların sərbəst dövriyyəyə buraxılması haqqında qərar qəbul edildikdən sonra şəxsin xeyli və ya külli miqdarda gömrük ödənişlərinin ödənilməsindən yayınması ilə bağlı əməlləri qaçaqmalçılıq cinayətinin tərkibini yaratmır və belə əməllər yalnız CM-nin 209-cu maddəsi ilə tövsif edilir.

25. Məhkəmələrə izah edilsin ki, şəxsin CM-nin 206-cı maddəsinin "Qeyd"inin 1-ci bəndində nəzərdə tutulmuş külli miqdarda bilə-bilə pis keyfiyyətli məhsulları, keyfiyyətsiz, normativ-texniki sənədlərin tələblərinə cavab verməyən, mənşəyi məlum olmayan, yararlılıq müddəti bitmiş, qanunla dövlət qeydiyyatı tələb olunan, lakin dövlət qeydiyyatından keçməyən dərman vasitələrini qaçaqmalçılıq yolu ilə Azərbaycan Respublikasının ərazisinə gətirməsi və satması qeyd olunan məhsulların növündən və dəyərindən asılı olaraq CM-nin 206-cı maddəsi ilə yanaşı həm də müvafiq olaraq CM-nin 200 və ya 200-1-ci maddələri ilə tövsif edilir.

26. Məhkəmələrin diqqətinə çatdırılsın ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsinin (bundan sonra mətndə CPM-nin) 132 və 346.1.19-cü maddələrinin tələblərinə müvafiq olaraq qaçaqmalçılığa dair işlər üzrə hökm çıxarılarəkən, yaxud digər yekun məhkəmə qərarı, o cümlədən cinayət təqibinə xitam verilməsi haqqında qərar qəbul edilərkən qaçaqmalçılığın predmeti, aləti və ya vasitəsi olan maddi sübutlar barədə məsələ həll edilməlidir.

İzah edilsin ki, bu zaman həmçinin mülkiyyətin toxunulmazlığı haqqında Konstitusiyanın 29-cü maddəsinin, Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin tələbləri, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququ, xüsusi müsadirənin əsasları və qaydaları təsbit edilmiş CM-nin 99-1-ci maddəsinin və GM-nin tələbləri nəzərə alınmalıdır.

Nəzərə alınsın ki, təqsirkar şəxsə məxsus nəqliyyat vasitəsi Azərbaycan Respublikasının gömrük sərhədindən keçirilərkən onun malların və ya digər əşyaların gizlədilməsi üçün xüsusi saxlanma yerləri (malların gizlədilməsi üçün hazırlanmış, eləcə də nəqliyyat vasitələrində eyni məqsədlər üçün əvvəlcədən sökülmə və yığılmaya məruz qalmış konstruktiv tutum və əşyalarla təchiz olunmuş və düzəldilmiş gizli yerlər) ilə təchiz olunması müəyyən edildikdə, həmin nəqliyyat vasitəsi cinayətin törədilməsində istifadə olunmuş alət kimi qiymətləndirilərkən CPM-nin 132.0.1-ci maddəsinə və CM-nin 99-1.1-ci maddəsinə əsasən müsadirə olunur. Qaçaqmalçılıq cinayətinin predmetinin xüsusi olaraq gizlədilməsi üçün alət kimi istifadə olunmuş və maddi sübut kimi tanınmış mallara və ya digər əşyalara münasibətdə də məsələ bu qaydada həll edilir.

CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan dövriyyəsi qadağan olunmuş əşyalar (narkotik vasitələr, psixotrop maddələr, odlu silah, döyüş sursatı və sair), CPM-nin 132.0.1-ci maddəsinin tələblərinə müvafiq olaraq müsadirə olunmalı və müvafiq təşkilatlara verilməli, yaxud da məhv edilməlidir.

Qaçaqmalçılıq cinayətinə dair işlər üzrə cinayət təqibi zamanı həmin cinayətin predmeti hesab edilərək maddi sübut kimi tanınmış dəyəri olmayan əşyalar CPM-nin 132.0.2-ci maddəsinə uyğun olaraq məhv edilməli, maraqlı şəxslərin vəsatəti olduqda isə onlara verilə bilər.

Cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş digər əməllərin (məsələn, talama cinayətlərinin) törədilməsi nəticəsində qanuni sahiblikdən çıxarılmış pul, qiymətli kağızlar və digər əmlak (dövriyyəsi qadağan olunmuş əşyalar istisna olmaqla) eyni zamanda qaçaqmalçılığın predmeti hesab edildikdə həmin əmlak CPM-nin 132.0.3 və 132.0.4-cü maddələrinə əsasən sahiblərinə, mülkiyyətçilərinə və hüquqi varislərinə qaytarılmalı, belə şəxslər müəyyən edilmədikdə isə dövlət nəfəsinə müsadirə edilməlidir.

27. Məhkəmələrə tövsiyə edilsin ki, qaçaqmalçılığa dair işlərə baxarkən iş üzrə maddi sübut hesab edilmiş qaçaqmalçılığın predmeti olan pul, qiymətli kağızlar, qızıl-zinət əşyaları və başqa əmlakın (CM-nin 206.2-ci maddəsində sadalanan dövriyyəsi qadağan olunmuş əşyalar istisna olmaqla) təqsirkarın mülkiyyətində olmasına dair kifayət qədər sübutların olmasını müəyyən etdikdə, digər tərəfdən isə bu əmlakın xüsusi müsadirəsi üçün CM-nin 99-1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əsaslar aşkar edilmədikdə Konstitusiyanın 29-cu maddəsinin və Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin tələbləri ilə yanaşı bu xarakterli işlərdə müsadirənin mülkiyyət hüququna müdaxiləyə uyğun olmamasına və şəxsin cinayət cəzasına məruz qalması ilə yanaşı mülkiyyətdən məhrum edilə bilinməməsinə dair İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin presedent hüququna ("İsmaylov Rusiyaya qarşı" iş üzrə 06 noybr 2008-ci il tarixli, "Adjiqoviç Rusiya Federasiyasına qarşı" iş üzrə 08 oktyabr 2009-cü il tarixli Qərarlar) əsaslanınlar.

Eyni zamanda nəzərə alınmalıdır ki, CM-nin və digər normativ-hüquqi aktların tələblərinə görə, ölkəyə gətirilən malların, nəqliyyat vasitələrinin və digər əşyaların bütün hallarda, o cümlədən gömrük nəzarətindən kənar və ondan gizli keçirilmiş və cinayət işlərinə maddi sübut kimi əlavə edilmiş əmlakın sonradan məhkəmələrin hökmlərinə (qərarlarına) əsasən mülkiyyətçilərinə qaytarılması zamanı gömrük rəsmiləşdirilməsinin aparılması (buna həmçinin gömrük ödənişlərinin tutulması da aiddir) tələb olunur, belə rəsmiləşdirilmə aparılmadıqda isə qeyd olunan əmlakdan istifadə edilməsi, habelə bu əmlak barəsində sərəncam verilməsi qadağan edilir.

Qanunvericiliyin bu tələblərinə əməl edilməsi üçün CM-nin 206-cı maddəsi ilə cinayət işlərinə baxılarkən gömrük nəzarətindən gizli və ya ondan kənar, bəyan etməməklə və ya düzgün bəyan etməməklə, habelə sənədlərdən və ya gömrük eyniləşdirilməsi vasitələrindən aldatma yolu ilə istifadə etməklə qanunsuz keçirilmiş və maddi sübut hesab edilmiş əmlakın mülkiyyətçilərinə qaytarılmalı olması haqqında nəticəyə gəldikdə məhkəmələrə belə işlər üzrə çıxarılmış hökmlərdə (qəbul edilmiş qərarlarda) göstərilən əmlakın yalnız gömrük rəsmiləşdirilməsindən keçirildikdən və gömrük ödənişləri tutulduqdan sonra qaytarılması haqqında müddəaların əlavə edilməsi tövsiyə olunur.

28. Məhkəmələrin nəzərinə çatdırılsın ki, qaçaqmalçılıq cinayətinə dair işlərə baxarkən bu cinayətin aşkar edilməsindən sonra onun törədilməsində şübhəli bilinən şəxs gömrük zonasında və ondan kənar saxlanılarkən təhqiqat və ibtidai araşdırma orqanları tərəfindən bununla bağlı CPM-nin 148-ci maddəsinin tələblərinə əməl edilib-edilməməsini yoxlasınlar. Bu zaman cinayətin törədilməsində şübhəli bilinən şəxsin hüquqlarının, o cümlədən azadlıq hüququnun pozulması müəyyən edildikdə məhkəmələrə xüsusi qərarlar qəbul etməklə belə pozuntulara münasibət bildirmələri, təqsirləndirilən şəxslərə təqsirli bilindikləri əməllərə görə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza təyin edilərkən isə cəza çəkmə müddətinin onların azadlığının faktiki məhdudlaşdırıldığı vaxtdan hesablamaları tövsiyə edilir.

29. Bu qərarın qəbul edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun "Qaçaqmalçılıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında" 03 may 1993-cü il tarixli 1 sayılı Qərarı qüvvədən düşmüş hesab edilsin.

Azərbaycan Respublikası
Ali Məhkəməsinin Sədri

Ramiz Rzayev

Yerli mətbuat səhifələrindən

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının sabiq sədri Azər Tağıyevin vəfatı ilə bağlı nekroloq

Azərbaycan hüquq ictimaiyyətinə ağır itki üz vermişdir. Görkəmli vəkil, Azərbaycanın “Əməkdar hüquqşünas”ı, Mərkəzi Seçki Komissiyasının üzvü, Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının sabiq sədri Tağıyev Azər Cabir oğlu uzun sürən xəstəlikdən sonra, 2018-ci il aprelin 30-da, ömrünün 71-ci ilində vəfat etmişdir.

Azər Tağıyev 1948-ci il aprel ayının 25-də Şəki şəhərində anadan olmuşdur. Orta məktəbi bitirdikdən sonra o, 1967–1973-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsində ali təhsil almışdır.

1974-cü ildə Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası üzvlüyünə qəbul olunaraq, vəkillik fəaliyyətinə Bakı şəhəri 14 saylı hüquq məsləhətxanasında başlayan Azər Tağıyev öz ömrünü bütünlüklə Azərbaycan vəkilliyinə həsr etmişdir.

Onun fəaliyyəti daim yüksək qiymətləndirilmiş, keçən əsrin 80-ci illərinin əvvəlində Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin üzvü, 80-ci illərin sonunda Rəyasət Heyətinin sədr müavini, 1995-ci ildə isə Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin sədri seçilmişdir.

2004-cü ilin 3-4 noyabr tarixində Bakı şəhərində Təsis Yığıncağı keçirilərək, Azərbaycan Respublikasının yeni Vəkillər Kollegiyası yaradılmış və 2017-ci ilin sonuna qədər səriştəli təşkilatçı kimi Kollegiyaya rəhbərlik etmişdir.

Eyni zamanda, Azər Tağıyevin hüquqşünas kimi peşəkarlığı, təşkilatçılıq qabiliyyəti və ictimai nüfuzu nəzərə alınaraq, o, 26 iyun 1998-ci ildə Mərkəzi Seçki Komissiyasına üzv təyin edilmiş və vəfat edənə qədər Komissiyanın işində fəal iştirak etmişdir.

Azər Tağıyevin məhsuldar fəaliyyəti daim yüksək qiymətləndirilib. Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev cənablarının 24 aprel 2008-ci il tarixli Sərəncamı ilə Azər Tağıyevə “Əməkdar hüquqşünas” fəxri adı verilib. O, Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının “Fəxri Fərmanı”, “Fəxri Diplomu” ilə təltif edilib, ona Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının “Fəxri Hüquq Doktoru” və “Fəxri Vəkil”i adları verilib, Azər Tağıyevin adı “Vəkillərin Şərəf Kitabı”na daxil edilib.

Görkəmli hüquqşünas, peşəkar vəkil, bacarıqlı təşkilatçı və səmimi insan Azər Cabir oğlu Tağıyevin əziz xatirəsi onu tanıyanların qəlbində həmişə yaşayacaqdır.

**Azərbaycan Respublikası
Vəkillər Kollegiyasının
Rəyasət Heyəti**

“Bu, Azərbaycan üçün yetərli deyil” - Vəkillər Kollegiyasının yeni sədrindən İLK MÜSAHİBƏ - REPORTAJ

Vəkillər Kollegiyasına yeni sədr seçildikdən bəri onunla görüşməyə çalışırıq. Araya o qədər iş girdi ki... Yeni binaya köçdülər, imtahan keçirdilər, bölgələrə yollandılar və daha nələr. Bu az vaxta o qədər iş sığışdırdılar ki... Bəzən düşünürdüm ki, deyəsən, Kollegiyanı söküb yenidən qururlar. Nəhayət, bu qədər iş-güc arasında bizə də vaxt çatdı.

Budur, Vəkillər Kollegiyasının yeni binasının qarşısında. Fotoqrafımız Ramil "əntiqə binadır, elə bil parıldayır" deyib, artıq özü işinə başlayır. Doğurdan, hər şeyin təzəsi cazibədar olur. Hə, yeni binada yeni sədrə görüşməyin də öz yeri var. Binaya daxil olan kimi, adamı şirin bir jest qarşılayır. Özü də sözün əsl mənasında şirin - böyük şüşə qabda rəngarəng konfetlər. Yəni şirin yeyək, şirin danışaq... Amma sədrə söhbətimizin duzlu hissələri də oldu.

Vəkillər Kollegiyasının yeni binasından ilk reportaj hazırlamaq da Lent.az-ın qismətinə düşdü. Birinci ən üst qatdan - sədrin otağından başladım. Binanı gəzməzdən öncə Vəkillər Kollegiyasının yeni sədri Anar Bağirovla maraqlı söhbətə də fürsət tapdıq.

- Vəkillər Kollegiyasının yeni binası və yeni sədri Azərbaycandakı vəkillik institutunda nələri dəyişə bildi?

- Əvvəlcə göstərdiyiniz bu diqqət üçün sizə təşəkkür edirik. Vəkillər Kollegiyası çox önəmli qeyri-dövlət qurumu olmaqla yanaşı, bu gün ədalət mühakiməsinin səmərəli həyata keçirilməsində müstəsna rol oynayır. Ölkədəki güclü vəkillik institutunun olması o ölkənin ədalət mühakiməsinin qiymətləndirmə meyarlarından biridir. Hazırda Vəkillər Kollegiyası işini bütün beynəlxalq standartlara uyğun olaraq, yenidən təşkil edir. Ötən ilin dekabr ayının 7-də yeni tərkibdə Rəyasət Heyəti və rəhbərliyi seçildi. Hesab edirəm ki, ötən bu 4 ay müddətində xeyli işlər görülüb. Bütün fəaliyyətimiz sistemli xarakter daşıyır. Amma qarşımızda çox önəmli vəzifələr durur. Məlum olduğu kimi, vəkillərin sayına görə, ölkəmizdə vəziyyət heç də ürəkaçan deyil. Bu barədə prezident də öz tövsiyəsini bizə ünvanlayıb. Ona görə də seçkidən dərhal sonra ilk işimiz Vəkillər Kollegiyasına qəbulu bərpa etmək oldu. Bir ay ərzində qəbul prosesi getdi. 2 minə yaxın namizəd sənəd verdi. Yanvarın sonunda test imtahanı keçirdik və nəticədə 607 nəfər namizəd imtahandan uğurla keçdi. Hazırda bu bizim üçün çox böyük bir rəqəmdir. Çünki bizdə vəkillərin sayı 900-dən bir az çoxdu. Demək olar ki, bu qədər vəkil Azərbaycana yetərli deyil. Ümid edirəm ki, bu 607 nəfər namizədin əksəriyyəti imtahanın növbəti mərhələsindən uğurla keçdikdən sonra kollegiyaya üzv qəbul ediləcək. Nəticə etibarilə ölkə tarixində ilk dəfə olaraq vəkillərin sayı 1000 nəfəri ötəcək. Vəkillik institutu hal-hazırda inkişaf dövrünü yaşayır. Ən böyük uğur isə cənab prezidentin Vəkillik institutu ilə bağlı 22 fevral tarixli sərəncamıdır.

- Belə bir Sərəncam ilk dəfə idi verilirdi?

- 2005-ci ildə də Vəkillər Kollegiyasının maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılması ilə bağlı bir sərəncam olmuşdu. Amma bu miqyasda ilk dəfə idi. Son sərəncam əslində proqram xarakterli bir sənəddir. Bu həm vəkilliyə dövlətin qayğısının təzahürüdür, eyni zamanda vəkillik institutunun inkişafı ilə bağlı bir çox tövsiyələr var. Burada əsas məsələlərdən biri də bölgələrdə vəkillik fəaliyyətinin yaxşılaşdırılmasıdır.

Cənab prezidentimizin göstərdiyi bu xüsusi diqqət bizim üçün çox dəyərlidir. Tam səmimiyyətimlə deyirəm ki, bu sərəncamdan sonra vəkillər çox ruhlanıblar. Bunu regionlarda keçirdiyimiz görüşlərdə də hiss edirik. Artıq əmindilər ki, vəkillik institutu getdikcə daha da güclü olacaq. İnanın ki, vəkillərimiz bu sərəncamı uzun müddət xatırlayacaqlar. Bu vəkilliyin inkişafı üçün xüsusi bir təkan oldu.

- Hazırda ölkədə neçə nəfərə bir vəkil düşür?

- Orta hesabla 10 min nəfərə bir vəkil düşür. Bu, xoşagəlməz vəziyyətdir və bizi çox narahat edir. Amma məsələ ondadır ki, artıq Azərbaycanda vəkillərin sayı hər ay yüz nəfərə kimi artacaq. Yaxın günlərdə Vəkillər Kollegiyasının sayı mini ötəcək. Rəyasət Heyətinin qərarı ilə aprel ayının 16-dan etibarən vəkilliyə qəbulu müddətsiz bərpa edirik. Bu nə deməkdir? Yəni ilk dəfə sənəd qəbul etdik ki, vəkilliyə qəbul müddətsiz aparılsın, yəni bu proses dayanmayacaq. Tələblərə cavab verən istənilən namizəd sənədlərini təqdim edəcək, müəyyən sayda müraciətlər olduqdan sonra biz onları test imtahanından keçirəcəyik. İndinin özündə bir çox namizədlər bu prosesi gözləyirlər. Biz də qəbul üçün tam hazırıq. Bununla da vəkillərin sayını artırıcağıq.

- Vəkilliyə qəbulla bağlı mövcud şərtləri ağır hesab etmirsiniz ki?

- Çalışırıq ki, bu şərtlər daha da əlverişli olsun. Bunun üçün artıq təkliflər də hazırlamışıq. Hal hazırda arzu edirik ki, vəkilliyə qəbulda şərt kimi qoyulan 3 illik staj azaldılsın. Çünki bu gün vəkilliyə gənclərin qəbulu ilə bağlı müəyyən problemlər var. Universiteti yeni bitirən gənc hüquqşünasın 3 illik stajı haradan olsun? Bu adam gedib haradasa 3 il işlədikdən sonra vəkilliyə müraciət etməlidir.

Beləliklə də biz gəncləri itiririk. İstəyirik ki, bu müddət 1 il olsun. Bəzi iradlar var ki, stajı olmayan hüquqşünas necə vəkil olacaq?

- Mümkündürmü yeni məzunlar ilk stajlarını elə Vəkillər Kollegiyasında keçsinlər?

- Bəli. Mən də stajçı vəkillərin olmasının tərəfdarıyam. Universiteti bitirən gənc bütün imtahanları verdikdən sonra gəlib bizdə stajçı ola bilər. Yəni bir il vəkilin yanında təcrübə keçdikdən sonra biz onu avtomatik vəkilliyə qəbul edə bilərik. O qədər də çətin olmayan məhkəmə proseslərinə çıxıb təcrübə toplaya bilər. Niyə də olmasın? Biz bu kadrları yetişdirməliyik. Bu gün dövlət başçısı da qarşımıza belə bir məsələ qoyub ki, əsasən, gəncləri cəlb edin. Hazırda bizim namizədlər arasında 80 faizi 40 yaşına kimi olanlardır. Bu o deməkdir ki, artıq gənc nəsil vəkilliyə maraq göstərir.*

- Azərbaycanda belə bir fikir formalaşmışdı ki, müstəntiq, prokuror ola bilməyənlər, əsasən təqaüdə çıxanlar vəkil olmaq istəyir. Amma Avropada vəkil olmaq müstəntiq olmaqdan daha çox prestij hesab edilir...

- Bu gün diqqət yetirsək, görürük ki, 60 yaşlı vəkillərin sayı artıq azlıq təşkil edir. Orta yaşda olanların sayı daha çoxdur. Getdikcə gənclərin sayı artacaq. Sovet dövründə vəkile olan münasibət ürəkaçan deyildi. O vaxt Vəkillər Kollegiyası Ədliyyə Nazirliyinin bir şöbəsi idi və dövlət tərəfindən idarə olunurdu. Çox vaxt əsasən təqaüdə çıxan və ya hüquq fakültəsində qiyabi oxuyanlar vəkil olurdu. Çox nadir hallarda yaxşı oxuyan hansısa bir hüquqşünas öz əqidəsinə görə vəkil ola bilərdi. Hətta öz istəyi ilə vəkil olanları bir çoxları qınayırdı ki, niyə gedib müstəntiq olursan? Hətta onlara ailələrindən belə təzyiqlər olurdu. Bizdə övladı hüquqşünas təhsili alan əksər valideyn istəyir ki, onun uşağı məhz müstəntiq, prokuror, hakim olsun. Az halda valideyn istəyər ki, övladı məhz vəkil olsun. Amma çox xoşbəxtəm ki, valideynlərim vəkillik fəaliyyətimdə məni dəstəkləyiblər. Həmişə fikirləşmişəm ki, insan o işlə məşğul olmalıdır ki, ətrafdakılara fayda versin. Uşaqlıqdan beləyəm. Həmişə çalışırdım ki, zəif komandanın oyunçusu olum. Güclü komandada qələbə qazanmaq çox asandı. Vəkil insanlara kömək edən ən müqəddəs peşələrdən biridir. Prokuror insanları ittiham etdiyi halda, vəkillər onları düşdükləri pis vəziyyətdən çıxarır. Vəkilliyin cəmiyyətdəki nüfuzu artdıqca, insanlar bu peşənin mahiyyətini daha da yaxşı anlayacaqlar. İnanın ki, bu zaman valideynlər özləri övladlarına vəkil olmağı tövsiyə edəcəklər.

- Sovetlərin vaxtından belə bir ənənə qalmışdı ki, insanlar vəkil tutmaqdan, hakimə "çıxan yollar" axtarırdılar. Bəzən də aradakı vasitəçi elə vəkilin özü olurdu...

- Biz formal vəkillik fəaliyyəti ilə bağlı çox ciddi iş aparırıq. Formal vəkilliyə birmənalı son qoyulmalıdır. Keyfiyyətli hüquqi yardım göstərməyən vəkillər də var. Bu cürləri adımıza xələl gətirir. Bu peşəyə əvvəlcə vəkillərin özü hörmət qoymalıdır ki, kənardakıların da hörmətini qazana bilsən. Hazırkı məhkəmə sistemində vəkillərin normal fəaliyyət göstərməsi ilə bağlı bütün lazımı şərait yaradılıb. Bunu əminliklə deyirəm. Bu gün vəkillər özləri hakimlərin seçkisində iştirak edirlər. Mən özüm də Hakimlərin Seçki Komitəsinin üzvüyəm. Hazırda Məhkəmə Hüquq Şurasının tərkibində də Vəkillər Kollegiyasının üzvü fəaliyyət göstərir. Məncə bundan böyük münasibət ola bilməz. Vəkillər çalışmalıdır ki, hakim və prokurorla münasibəti prosessual xarakter daşsın və qanundan kənar olmasın. Bir çox yerlərdə olduğu kimi vəkillərin də, hakimlərin də arasında qanun pozuntuları olub. Bu dünyanın bir çox yerində belədir. Məsələn, Avropada belə bir deyim var . Onlar deyirlər ki, ağıllı vəkil odur ki, qanunları oxuyur, amma yaxşı vəkil odur ki, o, həm qanunları oxuyur, həm də hakimi nahara dəvət edə bilər. Mən demirəm ki, hakimlə vəkil düşmən olmalıdır. Hər iki tərəf ən birinci etik qaydalara hörmət etməlidir. Lakin onların bu münasibətləri başqalarında hər hansı bir şübhə yaratmamalıdır. Səhəri prosesə çıxıb, axşamı hansısa məclisdə görüşürlərsə, bu barədə insanlarda müəyyən şübhələr yarana bilər. Vəkillərin peşə ilə bağlı etik qaydalara riayət etməsinə xüsusi diqqət veririk. Yeri gəlmişkən ötən il 7 dekabrda biz Etik Davranış Qaydaları haqqında əsasnaməni yenidən qəbul etdik. Bu sənəd beynəlxalq standartları özündə ehtiva edir.

- Dövlət tərəfindən təyin edilən vəkillərə hazırda nə qədər vəsait ayrılır?

- Bu vəsait əvvəl vəkilin işlədiyi saat üçün 2 manat təşkil edirdi. İndi cənab prezidentin sərəncamı ilə bu məbləğ 3 dəfə artırılıb. Hələ ki, vəkillər bu artırılan məbləği əldə edə bilmirlər, amma məndə olan məlumatlara görə, artıq Maliyyə Nazirliyinə göstəriş verilib. Bu vəsait 6 manat olacaq. Hesab edirəm ki, bu məbləğ elə də az deyil. Təsəvvür edin ki, əgər bölgədə vəkil 8 saat dövlət hesabına işə çıxarsa, bu 1 gün üçün 48 manat vəsait edir. Onu 24 iş gününə vuranda, 1150 manatdan çox pul deməkdi. Bölgə yerində bu heç də az məbləğ deyil. Bundan başqa, həmin vəkillərin əlavə işləri də olur. Düzdür, bəzən vəsaitin verilməsində gecikmə hallarını müşahidə edirik. İndi bu mexanizmin təkmilləşdirilməsi barədə hökumətimizə təklif verəcəyik.

- Hazırkı hüquq məsləhətxanalarının vəziyyəti heç də ürəkaçan deyil. Bu məsələ ilə bağlı nələrsə planlaşdırılır?

- Bu yaxınlarda bütün Respublika üzrə vəkil qurumlarının rəhbərləri ilə iclas keçirdik. Orada belə bir təklif irəli sürdüm. Belə ki, təklif etdim ki, hüquq məsləhətxanalarının adını dəyişək. Çünki vəkillik fəaliyyəti yalnız məsləhət verməkdən ibarət deyil. Məsləhət, bu fəaliyyətin çox kiçik bir dairəsidir. Hesab edirəm ki, bu adları dəyişməliyik. Ad "Vəkil bürosu" olsa daha yaxşı olar. Məndə olan məlumatlara görə, vəkil qurumları bu tövsiyəni bəyənərək artıq adlarını dəyişməyə başlayırlar. Eyni zamanda, onların işinin təkmilləşdirilməsi üzrə də bütün lazımı tədbirlər görülür.

Bu söhbətlərin hamısı A.Bağirovun sədr olaraq oturduğu iş masasının arxasında gedirdi. Onun sədr kimi fikirləri, yeni təklifləri maraqlı gəlsə də, eyni zamanda yeni rəhbəri bir adi insan, kiminsə dostu, övladı, atası kimi də tanımaq istədik. Mənə nəşə elə gəldi ki, bu söhbətləri sədr stolunun arxasında etmək doğru olmaz. Necə olsa da bu masanın zəhmi, məsuliyyəti var. Toplantı masasının arxasına keçirik. Və bu masanın üzərini fiqurlarına möhtəşəm şəkil verilmiş bir şahmat taxtası bəzəyirdi. Əsl sənət əsərində oxşayırdı. Hə bu masanın arxasında ağır söhbətlərdən qaçmağa çalışacağıq, amma bacardığımız qədər. Çünki vəkillik sahəsində illərlə toplanıb qalmış problemlər rəsmən bu insanın şəxsi həyatına elə müdaxilə edib ki... Bunlardan ha qaçırıdığsa bir yerdə gəlib bizi yaxalaya bilirdi.

- Siz əslində kimsiniz? Özünüzü bizə necə tanıdardınız?

- Mən bir Azərbaycan vəkiliyəm, 20 yaşından hüquqşünas kimi əmək fəaliyyəti ilə məşğul oluram. Amma heç vaxt dövlət qulluğunda olmamışam. Uzun müddətdir ki, Vəkillər Kollegiyasının üzvü kimi fəaliyyət göstərirəm. Tanınmış hüquq şirkətlərinin birinin idarəedici partnyoru olmuşam. Bu şirkət də Azərbaycanda reytingə görə, uzun müddət ilk beşliyə daxil olub.

Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsini bitirmişəm, elə oradaca magistr pilləsinə yüksəldim. Hazırda hüquq elmləri üzrə fəlsəfə doktoruyam. Eyni zamanda hüquq elmləri doktoru dissertasiyası üzərində işləyirəm. Elə hesab edirəm ki, insanın əldə etdiyi praktiki biliklərin elmlə bir sintezi olmalıdır. Onları birgə tətbiq edəndə bu daha səmərəli olur. Gəncədə böyümüşəm, orada ən yaxşı məktəblərdən birini, 4 saylı bitirmişəm. Mənim böyüdüyüm şəhərdə Nizami Gəncəvinin sözləri qeyd edilən böyük plakatlar asılırdı. Uşaqlıqdan gördüyüm bu misralar beynimdə həkk olunurdu. Bunlardan biri də Leyli və Məcnun poeməsindəki "Oğlum Məhəmmədə nəsihət" dəndir:

Səadət kamalla yetişir başa,
Xalqa hörmət elə, ədəblə yaşa.

Digəri isə "Yeddi Gözəl" dəndir:

Çalış öz xalqının işinə yara,
Geysin əməlinlə dünya zərxara.

Bunlar çox müdrik kəlmələrdir. Möhtərəm prezident də həmişə deyir ki, məmurlar xalqın xidmətçisidir. Əgər cənab prezident bunu deyirsə, bütün məmurlar da buna əməl etməlidirlər. Mən məmur deyiləm. Çoxsaylı vəkillərdən biriyəm, sadəcə onlar tərəfindən sədr seçilmişəm. İndi bu gün hər bir vəkilin problemi mənim şəxsi məsələmə çevrilir. Seçiləndən sonra açıq qapı siyasətinə keçmişəm. Bütün vəkillər üçün qapım həmişə açıqdır.

- Yenə işdən danışırsız... Dünyada ən çox bəyəndiyiniz hüquqşünas kimdir?

- Kimisə xüsusi vurğulamaq istəmirəm. Amma bu yaxınlarda Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə fəaliyyət göstərən İsmayıl Xan Ziyadxanovun barəsində araşdırma apararkən bir sənəd aşkar etdik. Bu vəkilin andı adlanır. Həmin insanın Rusiya Dövlət Dumasındakı çıxışlarına da baxdıq. Hələ o vaxtdan nə qədər mərd, cəsarətli insanlarımız olub və onlar xalqımızın maraqlarını yüksək səviyyədə təmsil ediblər. İmperiyanın ən pis vaxtlarında belə milli maraqları hər şeydən üstün tutublar və mən sevinirəm ki, bunların çoxu məhz hüquqşünas olub. Bu gün də Azərbaycanda kifayət qədər peşəkar hüquqşünaslar var.

- Şahmatı sevirsiniz?

Gülümsəyərək:

- Belə demək olarsa, hörmətlə yanaşıram.

- Uduzduğunuz hallar çox olur, yoxsa udduğunuz?

- Udduğum da, uduzduğum da olub. Hansının daha çox olduğunu hesablamamışam.

- Bəs vəkil kimi hansısa prosesi uduzanda hansı hisləri keçirirsiniz?

- Əgər bir vəkil prosesi udmaq istəyirsə, işlə ürəkdən məşğul olmalıdır. İşə həvəsi qəlbindən gəlmirsə, canını qoymursa, heç vaxt uğur əldə etməyəcək. Həmişə çalışıram ki, mənə müraciət edən şəxslərin işinə ürəklə yanaşam. Yəni, canımı qoymuşam bu işlərdə. Təbii ki, uğur əldə etməyəndə çox kədərlənirəm. Bəzən haqlı olduğun yerdə qalib olursansa, bu iki qat çətindir. İllər keçdikcə insanlar bu cür duyğuları itirir və çox həssas yanaşmır, vəziyyətlə, tez barışıq. Amma mən hələ də bununla barışa bilmirəm. Mübariz, ədalətli hüquqşünas haqlı olduğunu bildiyi işdə, axıracan mücadilə aparmalıdır. İnsan son ümidləri ilə gəlir vəkilə. Bizim haqqımız yoxdur ki, o ümidləri doğrultmayaq.

- Tələbəlik, gəncliyinizin ilkin dövrlərində əsasən nə ilə məşğul olurdunuz?

- İmkan daxilində idmanla məşğul olurdum. Məsələn, tennisi həddən artıq çox sevirdim. Eyni ilə də futbolu. Təəssüflər ki, son illərdə idmanla məşğul olmağa çox vaxtım olmur. Bizim binada da artıq tennis stolumuz var. İş saatlarından sonra bəzən tennis oynayırıq. Bitkilərə qulluq etməkdən də çox zövq alıram.

- Sizin üçün "bu olmazsa, olmaz" deyər hər hansı prinsip varmı? Ümumiyyətlə, həyatınızda məhdudiyətləriniz olurmu?

- İnsan bəzən seçim qarşısında qalır. Bir çox şeydən könüllü olaraq vaz keçirsən. Bəzən də məhdudiyətlər olur ki, bu da normaldır. Bunu da dəf etməyi bacarmalısan. Bunu edə bilməzsənsə, heç vaxt uğur qazana bilməyəcəksən. Mən şəxsən bir çox məsələlərdə, özüm-özümə məhdudiyətlər qoyuram. Bəzən bu məhdudiyətlər problem yaradıq. Hamının olduğu kimi mənim də, ailəm, övladlarım var. İstədiyim qədər onlara vaxt ayıra bilmirəm.

- Neçə övladınız var?

- 3 övladım var. 1 oğlan, 2-si qızıdır.

- Yəqin əksər qız ataları kimi siz də qızları çox sevirsiniz... Sizcə, qız atası olmağın bir özəlliyi varmı?

- Mənim böyük övladım oğlandı. Artıq 13 yaşı olacaq. Müqayisə etmək imkanım olub və görürəm ki, qız övladı ataya daha çox qayğı göstərir. Kiçik qızımın cəmi 2 yaşı var. Amma indinin özündə də evə gələndə hamıdan birinci məni o qarşılayır. Qarşıma çıxıb, gəlişimə çox sevinir. Öz aləmində çalışır ki, kömək etsin. Hətta o yaşda qayğı belə göstərir. Təbii ki, bu mənim üçün həddindən çox dəyərlidir. Və bilirəm ki, bu məhz qızlara xas olan bir davranışdır. Çox şadam ki, həm oğul, həm də qız övladlarına sahibəm.

- Bəs qadınlarımızın vəkillikdə iştirakı sizi qane edirmi?

- Həmişə onun tərəfdarıyam ki, qadınlar ictimai həyatda daha da fəal olsunlar. Universitetdə təhsil aldığımız zaman xanım tələbələrin sayı oğlanlardan heç də az deyildi. Amma təəssüf olsun ki, sonradan onların çoxunu aramızda görmürük. Onların bir çoxu ailə qurduqdan sonra işləməməyə üstünlük verirlər. Bu gün vəkillikdə qadınların sayı 20 faizdən çoxdur. Bu o qədər də pis göstərici deyil. Hazırda namizədlər arasında da 20 faiz qadınlar var. Amma çox istəyərdim ki, bunların sayı artsın. Bir çox müştərilər var ki, vəkilin məhz qadın olmasını tələb edir. Bu ən çox xanım müştərilər arasında olur. Tutaq ki, o boşanırsa, hesab edir ki, bir xanım onu daha yaxşı anlaya bilər.

- Qızlarınız vəkil olmaq istəsə razılaşırsınız?

- Sevinərəm.

- Evdə qərarları birlikdə verirsiniz, yoxsa tək başına?

- Mən fikir plüralizmin tərəfdarıyam. Amma elə məqam gəlir ki, orada sözünü qəti deməlisən. Birdən də elə məsələ olur ki, onunla bağlı xahiş edirəm ki, qərarı həyat yoldaşım versin.

- Bəzən insanları aldadan vəkillərlə də rastlaşırıq. Bunlarla bağlı fikriniz nədir?

- İnanırsınız, onların çoxu heç vəkil deyil. Bizə daxil olan şikayətləri araşdırarkən məlum olur ki, onların vəkil deyil. Bəziləri hətta televiziya kanalında özünü vəkil kimi təqdim edir. Sonra araşdırırıq ki, o, ümumiyyətlə, kollegiyanın üzvü deyil. Sosial şəbəkələrdə də eyni halla rastlaşırıq. Vəkil adından qanunsuz istifadə etməyə görə isə qanunvericilikdə məsuliyyət nəzərdə tutulub. Hazırda bu məsələ barədə çox ciddi mübarizə aparırıq. Bu bizim üçün prioritet məsələdir. Araşdırma apardıq və məlum oldu ki, Kollegiyaya daxil olan şikayətlərin 80 faizi vəkil olmayan hüquqşünaslardandır. Bəzi hallarda hətta dövlət orqanları belə aldanır. Bu yaxınlarda Badamdar tərəfdən keçəndə gördüm ki, yolun kənarında bir neçə obyekt var, pitixana, dönərxana, çayçı filan və bunların arasında da birin üzərinə vəkil yazılıb. Bu vəziyyət mənə çox pis təsir etdi. Oradan gündə minlərlə insan keçir. Bunu oxuyub vəkilə nə hörmət qoya bilərlər? Ora getdik və bu balaca yerdə yerləşən obyektin qarısı bağlı idi. Yaxınlıqda yerləşən obyektəkilərə bildirdik ki, buranın sahibi təcili mənimlə əlaqə saxlasın. Məlum oldu ki, burada insanları vəkil adı ilə aldadırlarmış. Həmin hüquqşünasa ciddi xəbərdarlıq etdik ki, təcili bu adı yığışdırsın. 2 saat sonra mənə şəkil göndərdilər ki, artıq o ad yığışdırılıb. Bəzən görürsən ki, vəkil həmkarı ilə KİV-də və ya sosial şəbəkələrdə çox çirkin mübarizə aparır. Bunların da qarşısını almağa çalışırıq. Vəkillərimiz arasında elələri də var ki, onlarla fəxr edirik. Bəraət hökmü çox alan və işinə məsuliyyətlə yanaşan vəkilləri təltif edirik. Məsələn Eleonora Rəcəbova adlı vəkilimiz var. 63 illik təcrübəsi var. Yeri gəlmişkən, o məşhur şahmatçı Teymur Rəcəbovun nənəsidir. 85 yaş var, amma bu gün də çox fəal şəkildə məhkəmələrdə iştirak edir.

- Fiziki durumları buna imkan verir?

- Bəli. 5 sayılı hüquq məsləhətxanasının müdürüdür. Biz onu da sevərək təltif etmişik. 55- ci ildən bu insan qüsursuz fəaliyyət göstərir.

- İmtahanların nəticələri sizi qane edir?

- Bəzən insanlarda belə fikir formalaşır ki, keçid balı aşağı düşməlidir, 60 bal yüksəkdir. Əgər hakimlərin keçid balı 60, prokurorların keçid balı 90-dan 70-dirsə, vəkillərin 60-dan aşağı olması doğru ola bilməz. Vəkil hakimdən və prokurordan heç də az biliyə malik olmamalıdır. Biz fəaliyyətdə olan vəkillərlə bağlı da ciddi işlər görəcəyik. Onların bəziləri öz üzərində işləmir. Onların bilik səviyyəsini yoxlamaq, ixtisasartırma kurslarına cəlb etmək kimi fikirlərimiz var.

- Bütün bunlar sizi yormur ki? Ümumiyyətlə, işdən yorulanda necə dincəlisiniz, əyləncəyə vaxt tapa bilərsiniz?

- Əgər vaxtım varsa, bunu ən çox ailəm və dostlarımla keçirməyə üstünlük verirəm. Şəhərdə piyada gəzməyi sevirəm.

- Gəncəni daha çox sevirsiniz, yoxsa Bakını?

- İnanın, seçim etmək çətindir. Gəncə mənim üçün doğma, doğulduğum şəhərdir. Amma Bakıda Gəncədən daha çox yaşamışam. 17 yaşımından Gəncəni tərk etmişəm. Azərbaycanın hər bir bölgəsini sevirəm, çünki hər yerin özünə görə, özəlliyi var. Mən heç vaxt ayrı-seçkilik etmərəm, yerlibazlıqdan isə heç xoşum gəlmir. Bütün bölgələrdən olan insanlar mənim dostumdur. Heç vaxt insanın haradan olmasını heç soruşmuram. Əsas odur ki, insan peşəkar və mədəni olsun. Mənim üçün ən yaxşı əyləncə səyahətdir. Azərbaycanın gəzməli yerləri o qədər çoxdur ki. Və mən buralarda gəzməkdən heç vaxt yorulmuram. İstirahətimi əsasən Azərbaycan bölgələrində keçirirəm. Mən sosial cəhətdən çox fəalam, əyləncələrimi də belə heç kimdən gizlətmirəm. Bütün istirahətlərimdən fotolar belə paylaşmışam. Son illər əsasən Daşkəsən rayonunun Xoşbulaq yaylağında dincəlirəm. Orada evim var və oraları çox sevirəm. Ən çox təbiətdə istirahət edə bilirəm. Səs-küylü yerlərdən qaçmağa çalışıram. Xaricdəki, hansısa dəbdəbəli kurort məni o qədər cəlb etmir.

Bayaqdan otaqdakı bir neçə plaket diqqətimi cəlb edib. Birində isə Prezident İlham Əliyevin imzası var. Həmsöhbətimiz bu plaketin yanında çox vüqarlı dayanır: "Möhtərəm prezidentimiz tərəfindən 2015-ci ildə "Tərəqqi" medalı ilə təltif olunmuşam və bu, mənim üçün həyatda ən yüksək nailiyyətdir". Məbelin üzərindəki nar fiquru da diqqətimizdən yayınmır. Anar müəllim deyir ki, bu onun ən çox xoşladığı meyvədir, gülərək isə bunları əlavə edir: "Axı nar həm də mənim adımda var. Bu taclı meyvə mənim üçün rəmzidir".

Fotoda da gördüyünüz kimi, mebelin üzərini çox gözəl əşyalar bəzəyir və bunlardan biri də təbii ki, Femidadır. Otaq çox sadə olduğu qədər də gözəl görsənirdi. Bundan sonra isə sədrdən xahiş etdik ki, bizi binanı gəzdirsin. Onu da qeyd edək ki, Vəkillər Kollegiyanın yeni binasından ilk reportaj hazırlayan da biz olduq.

Kollegiyanın iclas zalı çox işıqlı görsənir. Bu otaq son texniki vəsaitlərlə təmin edilib. Sədr deyir ki, yaxın zamanlarda bütün vəkillərin ayrıca elektron kabinetləri də olacaq. Gəzdiyimiz 4 qatlı binada 24 nəfər işləyir, 12 böyük otaq var. Sədr də deyir ki, biz sübut edirik ki, az güclə belə çətin işlərin altından qalxmaq olur. Bu otaqlardan başqa da imtahan otağı da çox diqqət çəkəndir. İnsanlar Kollegiyanın binasına daxil olan kimi, sədrin və müavinlərin hansı vaxtlar onu qəbul edə biləcəklərini görə bilirlər. Bunlar elektron qaydada nümayiş etdirilir. Sədrin sözünə görə, iş elə qurulub ki, heç vaxt qapının önünə insanlar, şikayətçilər yığılıb qala bilməz. Yemək otağı, tennis otağı isə xüsusi zövqlə hazırlanıb. Xüsusi texniki avadanlıqlarla qorunan arxiv otağı daha çox diqqətimizi çəkdi.

Kollegiyanın yeni binasından xoş təəssüratlarla ayrıldıq. İnanırıq ki, bu işıqlı binanın nuru ölkəmizdə vəkillik peşəsinin daha da ucalmasına yardımçı olacaq.

*Mövcud qanunvericiliyə gözlənilən dəyişikliklərdən sonra gənc hüquqşünaslara sözügedən şəraitin yaradılması planlaşdırılıb.

İstinad: <http://news.lent.az/news/299793>

AXC-nin 100 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim və vəkilliyə namizədlərin andiçməsi keçirilmişdir

2018-ci il may ayının 28-də Şərqdə ilk parlamentli Respublikanın – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 100 illiyi tamam olur. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 may 2017-ci il tarixli Sərəncamı ilə milli dövlətçilik salnaməsini müstəsna dərəcədə zənginləşdirmiş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illiyinin layiqincə keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılmasının 100 illik yubileyinin respublikamızda dövlət səviyyəsində geniş qeyd edilməsi, yubileyə həsr olunmuş tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bundan əlavə, 2018-ci il Azərbaycan Respublikasında “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti İli” elan edilmişdir.

Bugün – mayın ayının 23-də Pullman Bakı mehmanxanasında Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin üzvləri, yerli və beynəlxalq təşkilatların, həmçinin KİV nümayəndələrinin iştirakı ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasının 100-cü ildönümünə həsr olunmuş təntənəli mərasim keçirilmişdir. Tədbir BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığının dəstəyi ilə təşkil olunmuşdur.

Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirov tədbirdə açılış nitqi ilə çıxış edərək qeyd etmişdir ki, 1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan xalqının həyatında misilsiz hadisə baş vermiş, Müsəlman Şərqində ilk parlamentli respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti qurulmuşdur. Cəmi iki ilə yaxın yaşamış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti zəngin dövlət quruculuğu təcrübəsi ilə milli dövlətçilik tarixində silinməz izlər qoymuşdur. Kollegiyanın sədri öz çıxışında bildirmişdir ki, bu günlərdə Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin qərarı ilə AXC dövründə vəkillik fəaliyyətini araşdırılması ilə bağlı Komissiya təşkil olunmuş və Milli Arxiv İdarəsində aparılmış tədqiqatın nəticəsində Əlimərdan bəy Topçubaşov, İsmayılخان Ziyadxanov, Xəlil bəy Xasrəmmədovun, Fətəlixan Xoyskinin adları həmin dövrdə tərtib olunmuş vəkillərin reyestrində aşkar olunmuşdur. Bu işə öz növbəsində Cümhuriyyətin yaranmasında və fəaliyyətində o zamanlı vəkillərin böyük rolunun olması barədə fikir söyləməyə əsas verir. Eyni zamanda tədbirdə İsmayılخان Ziyadxanov nəvəsi Valid Ziyadxanov da iştirak etmiş və tədbir iştirakçılarında İsmayılخان Ziyadxanovun imzası ilə vəkil andı təqdim olunmuşdur.

Həmçinin tədbirdə Rəyasət Heyətinin qərarı ilə İsmayılخان Ziyadxanovun adına xatirə döş nişanı, Əlimərdan bəy Topçubaşovun adına hüquq fakültəsinin təhsildə fərqlənən tələbələri üçün təqaüd təsis edilmişdir.

Tədbirdə Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin sədr müavini Aydın Axundov AXC-nin görkəmli xadimləri və liderləri, Naxçıvan MR Vəkillər Kollegiyasının sədri Tural Hüseynov AXC dövründə məhkəmə-hüquq islahatları, Vəkillər Kollegiyasının üzvü Anar Qasımlı isə AXC-nin yaranması və fəaliyyətinin hüquqi əsasları ilə bağlı çıxış etmiş, daha sonra isə Vəkillər Kollegiyasının üzvü Nazlı Əhmədova tərəfindən AXC-yə həsr olunmuş açıqcaların təqdimatı keçirilmişdir.

Bugün, həmçinin, ixtisas imtahanlarını və icbari təlimi uğurla başa vurmuş 87 nəfər vəkilliyə namizədin təntənəli andiçmə mərasimi keçirilmişdir.

Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirov bildirmişdir ki, ölkəmizdə məhkəmə-hüquq sisteminin təkmilləşdirilməsi və müasirləşdirilməsi sahəsində görülən işlər çərçivəsində vəkillik institutunun inkişaf etdirilməsi istiqamətində aparılan tədbirlər davam etməkdədir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 fevral 2018-ci il tarixli “Azərbaycan Respublikasında vəkilliyin inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Sərəncamı ilə Vəkillər Kollegiyasına ixtisas imtahanlarının müntəzəm keçirilməsini təşkil etməklə, Kollegiyaya yeni üzvlərin, xüsusən gənc hüquqşünasların qəbul edilməsi üçün şərait yaradılması tövsiyə olunmuşdur. Bu məqsədlə hazırda vəkilliyə qəbul üzrə namizədlərin sənəd qəbulu, habelə 28.01.2018-ci il tarixdə keçirilmiş yazılı test imtahanlarını uğurla keçmiş namizədlərlə şifahi müsahibələr aparılmaqdadır.

Daha sonra, peşəyə buraxılan 87 nəfər vəkilliyə namizəd qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada vəkil andı içmiş, onlara yeni nəsil Vəkillər Kollegiyası üzvünün vəsiqəsi təqdim edilmişdir. Tədbirin sonunda Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Bakı Media Mərkəzinin hazırladığı “Əbədi ezamiyyət” sənədli filmi nümayiş etdirilmişdir.

Naxçıvan vəklləri üçün vəkil etikası mövzusunda seminar keçirilmişdir

Aprəlin 26-da Naxçıvan şəhərində “Vəkillik etikası: müasir çağırışlar” mövzusunda regional seminar təşkil olunmuşdur. Tədbir BMT-nin Miqrasiya Təşkilatının maliyyə dəstəyi və Azərbaycan Respublikası Vəklləri Kollegiyası və Naxçıvan Muxtar Respublikası Vəkllər Kollegiyasının təşkilati dəstəyi ilə keçirilmişdir.

Tədbirdən əvvəl Azərbaycan Respublikası Vəkllər Kollegiyasının sədri Anar Bağirovun rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti Ulu öndər Heydər Əliyevin Naxçıvan şəhərində yerləşən abidəsini ziyarət etmiş, dahi liderin heykəli qarşısına güllər düzərək Ümummilli liderin əziz xatirəsini yad etmişdir. Eyni zamanda Vəkllər Kollegiyasının rəhbərliyi Heydər Əliyevin xatirə muzeyinə səfər etmiş, Ulu öndərin həyat yolu ilə yaxından tanış olmuşdur.

Daha sonra vəkllərin, habelə ali təhsil müəssisələrinin hüquq fakültələrinin tələbələrinin iştirakı ilə seminar öz işinə başlamışdır.

Seminarı giriş sözü ilə açan Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri Qasım Əliyev tədbir iştirakçılarını salamlayaraq bu kimi tədbirlərin Naxçıvan vəklləri üçün əhəmiyyətini vurğulamış, vəkllərin peşə etikasına riayət etmələrinin vəkiliyin nüfuzunun artırılmasına təsiri barədə auditoriyanı məlumatlandırmışdır.

Həmçinin çıxış üçün söz alan BMT-nin Miqrasiya Təşkilatının Azərbaycan Nümayəndəliyinin təmsilçisi İsmayıl Əliyev ölkəmizdə ədalət mühakiməsinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində dövlət tərəfindən aparılan islahatlara Miqrasiya Təşkilatının hər zaman dəstək olduğunu vurğulamışdır.

Sonra Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin Aparat rəhbərinin müavini Cəlil Rüstəmov çıxış edərək Naxçıvan Muxtar Respublikasında vəkillik institutunun inkişaf etdirilməsində Muxtar Respublikanın rəhbərliyinin maraqlı olduğunu və bu sahəyə hər zaman diqqət ayrıldığını bildirmişdir.

Seminar çərçivəsində Azərbaycan Respublikası Vəkllər Kollegiyasının sədri Anar Bağirovun “Vəkillik etikasının aktual problemləri - vəkilin nüfuzu, onun şəxsi və işgüzar keyfiyyətləri”, Muxtar Respublikanın Vəkllər Kollegiyasının sədri Tural Hüseynovun “Sosial şəbəkələr – vəkil etikasının hədləri”, Vəkllər Kollegiyasının sədr müavini Aydın Axundovun “Vəkllərin müvəkllər ilə münasibətlərinin bəzi aspektləri”, Vəkllər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin üzvü Muxtar Mustafayevin “Vəkllərin öz həmkarları ilə münasibətləri və vəkil sirri” və Vəkllərin İntizam Komissiyasının sədri Şahmar Məmmədovun “Vəkllərin məhkəmə və digər orqanlar ilə münasibətləri” mövzusunda mühazirələri dinlənilmişdir.

Sonda seminar öz işini vəkillik etikasının müxtəlif aspektləri üzrə müzakirələr ilə yekunlaşdırmışdır.

Qeyd olunmalıdır ki, baş tutmuş səfər Azərbaycan Respublikası Vəkllər Kollegiyasının rəhbərliyinin Naxçıvan Muxtar Respublikasına ilk rəsmi səfəri kimi yadda qalmış və eyni zamanda Naxçıvan Muxtar Respublikasının Vəkllər Kollegiyasının inzibati binası ziyarət olunmuş, Kollegiyanın iş şəraiti ilə tanış olunmuşdur.

Qanunsuz vəkilliklə mübarizə tədbirləri gücləndirilir

Ölkəmizdə vətəndaşların yüksək keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnun həyata keçirilməsi, insan hüquq və azadlıqlarının etibarlı müdafiəsi üçün vəkillik təsisatının nüfuzunun artırılması istiqamətində işlər davam etdirilməkdədir.

Son zamanlar aparılan müşahidələr, o cümlədən Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinə daxil olan çoxsaylı şikayətlər nəticəsində bir çox fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən vəkil adından qanunsuz istifadə halları aşkarlanmışdır. Belə hallar vətəndaşlarımızın və digər şəxslərin keyfiyyətli hüquqi yardım almasına maneçilik törətməklə bərabər, vəkilliyin nüfuzuna mənfi təsir göstərməkdədir.

Qeyd olunan problemin həlli, habelə vəkil adından qanunsuz istifadə hallarının qarşısının alınması ilə bağlı Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyətinin Aparatının əməkdaşları və Vəkillərin İntizam Komissiyasının üzvləri tərəfindən ölkə üzrə müəyyən araşdırmalar aparılmış, habelə Vəkillər Kollegiyasının adına əqli mülkiyyət hüququ əsasında rəsmi qeydiyyatdan keçmiş bir sıra ifadələrdən - "vəkil", "advokat", "advocate", "адвокат", "hüquq məsləhətxanası", "Azərbaycan Vəkillər Kollegiyası", "Azerbaijan Bar Association", "Коллегия Адвокатов Азербайджанской Республики" adlarından, eləcə də vəkil adından qanunsuz istifadə hallarının aradan qaldırılması istiqamətində qanunla müəyyən olunmuş qaydada zəruri tədbirlər görülmüşdür.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 197-ci, İnzibati Xətalər Məcəlləsinin 399 və 412-ci maddələri vəkil adından və əmtəə nişanlarından qanunsuz istifadəyə görə məsuliyyət müəyyən edir.

Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyəti bildirir ki, vəkillik təsisatının nüfuzunun artırılması, vətəndaşlarımızın və digər şəxslərin keyfiyyətli hüquqi yardım almaq hüququnun təmin olunması məqsədilə araşdırma tədbirləri bundan sonra da davam etdiriləcək və vəkil adından qanunsuz istifadə halları ilə qətiyyətlə mübarizə aparılacaqdır.

Bununla bağlı, vətəndaşlardan Vəkillər Kollegiyasının rəsmi veb-səhifəsində yerləşdirilmiş "Vəkillərin reyestri" bölməsindən və ya Vəkillər Kollegiyası Rəyasət Heyəti ilə əlaqə saxlayaraq hüquqi xidmət təklif edən şəxsin Vəkillər Kollegiyasının üzvü olub-olmamasını dəqiqləşdirmələri, qanunsuz olaraq vəkil adından istifadə edilməsi halında isə aşağıda qeyd olunan telefon nömrələrinə zəng edərək bu barədə məlumat vermələri xahiş olunur.

“Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququna giriş” mövzusunda silsilə təlimlər keçirilmişdir

Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyası, Beynəlxalq Miqrasiya Təşkilatı və Ədliyyə Akademiyasının birgə əməkdaşlığı ilə Respublikanın bir sıra regionlarında “Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququna giriş” mövzusunda silsilə təlimlər keçirilmişdir.

Təlimlər 1-18 may 2018-ci il tarixlər baş tutmuş təlimlər Respublikanın Gəncə, Şəki, Xaçmaz və Lənkəran şəhərlərində keçirilmişdir.

Tədbirə təlimçi qisminə Vəkillər Kollegiyasının üzvləri Feyzulla Mehdiyev və Cabbar Həsənovun cəlb olunmuşlar.

Təlimçilər tərəfindən Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin presedent hüququ ilə bağlı bir çox aktual mövzularda - qəbul edilənlik, məhkəmə qərarlarının icrası, Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının maddələri üzrə təqdimatlar həyata keçirilmiş, təlim iştirakçıları ilə birlikdə müzakirələr aparılmış, tapşırıqlar üzərində işlənmiş, eləcə də müvafiq maddələr üzrə Avropa Məhkəməsinin Azərbaycanla bağlı qərarlar öyrənilmişdir.

Analoji təlimlərin növbəti dövrdə digər bölgələrdə fəaliyyət göstərən vəkillər üçün də keçirilməsi gözlənilir.

Beynəlxalq mətbuat səhifələrindən

Avropa Şurasının Help proqramının təşviqi və istifadəçilərinin sayı üzrə ölkəmiz 47 ölkə arasında 10-cu yerdədir

İyunun 21-22-də Fransanın Strasburq şəhərində Avropa Şurası tərəfindən həyata keçirilən Hüquqsünasların İnsan Hüquqları üzrə Maarifləndirilməsi Proqramının (HELP-in) 2017-ci ilin yekunlarına dair hesabat konfransı keçirilmişdir. “Keyfiyyətli qərarlar üçün keyfiyyətli tədris” başlığı altında keçirilən konfransda Avropa Şurasına üzv ölkələrin ədliyyə akademiyaları və vəkillər kollegiyalarının nümayəndələri və HELP proqramının ölkələr üzrə təmsilçiləri iştirak etmişdir.

Tədbir Avropa Şurasının baş katibinin müavini Qabriella Battaini-Dragoni və Parlament Assambleyasının sədri Mikele Nikoletti tərəfindən açıq elan edilərək, HELP proqramının AŞ arealında fəaliyyət göstərən hüquqsünasların peşə vərdislərinin daha da inkişaf etdirilməsindəki əhəmiyyəti vurğulanmış, AŞ konvensiyalarının öyrənilməsinin zəruriliyi qeyd olunmuşdur.

Eyni zamanda Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin sədr müavini Linos-Aleksandr Sicilianos tərəfindən bildirilmişdir ki, son dövrlər Avropa Məhkəməsi öz fəaliyyətində yeni dövrün çağırışları ilə qarşı-qarşıya gəlmişdir. Belə ki, İnsan Hüquq və Azadlıqları haqqında Avropa Konvensiyasının yeni - 16-cı Protokoluna əsasən, artıq Avropa Məhkəməsi Konvensiyanın insan hüquqlarına dair maddələrinin düzgün təfsiri üzrə üzv ölkələrin ali instansiya məhkəmələrinin sorğularına rəylər verə bilər. Bu mənada, Konvensiyanın yerli səviyyədə tətbiqində HELP proqramı üzrə keçirilən tədris tədbirlərinin əhəmiyyəti bir daha vurğulanmışdır.

Konfrans ərzində bildirilmişdir ki, HELP proqramında distant kursların keyfiyyət və kəmiyyəti yenilənmişdir. Belə ki, proqrama “Qaçqın və miqrant uşaqların hüquqları”, “Biotəbabətdə əsas insan hüquqları”, “Yuvenal ədliyyə”, “İnsan alveri ilə mübarizə”, “Cinayət işləri üzrə beynəlxalq əməkdaşlıq”, “Əlillərin hüquqları” və s. aktual mövzular üzrə tədris kursları əlavə olunmuşdur.

Konfransda həmçinin HELP proqramının məşvərətçi şurasın yeni üzvlər seçilmişdir.

Tədbirin sonunda AŞ-nin İnsan Hüquqları Baş Direktorluğunun İnsan Haqları Siyasəti və Əməkdaşlıq Departamentinin rəhbəri Mixail Lobov tərəfindən yerli tədris müəssisələrinin HELP proqramını öz dərslərində əlavə eləmələri istiqamətində tövsiyə səsləndirilmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, hər il olduğu kimi bu il də konfrans ərzində ötən il üzrə AŞ-nin 47 üzv ölkəsində HELP-in təşviqi və istifadəçilərinin sayına dair reyting cədvəli formalaşdırılmışdır. Axır illərdə Azərbaycanın 47 ölkə arasında sonuncu yerlərdən birini tutmasına baxmayaraq, ölkəmiz siyahıda irəliləyərək 2016-cı ilin yekunu üzrə 13-cü, 2017-cü ilin yekunu üzrə isə 10-cu yerə çıxmışdır. Məlumat üçün bildirilməlidir ki, qeyd olunan cədvəl üzrə ölkəmiz Cənubi Qafqaz ölkələri arasında ilk sıradadır.

Tədbirdə ölkəmiz Vəkillər Kollegiyasının Rəyasət Heyətinin sədri Anar Bağirov və HELP platformasının hakimlər üzrə əlaqələndiricisi Zülfiqar Babayev tərəfindən təmsil olunmuşdur.

2018 Peterburq Hüquq Forumunun ən yaddaqalan anları

15-19 may tarixlərində Rusiyanın Sankt Peterburq şəhərində VIII Beynəlxalq Hüquq Forumu keçirilmişdir. Forumda Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası adından Kollegiyanın sədri Anar Bağirov iştirak etmişdir. Azərbaycanın Respublikasının Vəkillər Kollegiyası hər il ənənəvi olaraq keçirilən foruma Rusiya Vəkillər Kollegiyalarının Federal Palatası tərəfindən dəvət olunmuşdur. Tədbirdə Vəkillər Kollegiyasının sədrinin bir

sıra ölkələrin vəkillər kollegiyalarının, habelə ixtisaslaşmış beynəlxalq təşkilatların rəhbərləri ilə qarşılıqlı görüşləri keçirilmiş, gələcək əməkdaşlığın perspektivləri barədə faydalı fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Qeyd olunmalıdır ki, builki Forum bu dəfə bir sıra maraqlı yenilikləri ilə yadda qalmışdır. Yaddaqalan tədbirlərindən biri rusiyalı məşhur vəkil Roman Bevzenkonun hüquqşünas-robotla çəkişməsi olmuşdur. Meqafon şirkətinin təqdim etdiyi hüquqşünas-robot neyron şəbəkəsi əsasında fəaliyyət göstərir. O, yüklənilmiş informasiyanı qəbul və təhlil etmək, məlumatlarda təkrarlanan sözləri ayırd etmək, onlar arasında əlaqəni müəyyən etmək qabiliyyətinə malikdir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, robot qəbul etdiyi hər yeni informasiya ilə daha da "ağıllanmaqda", suallara verdiyi cavablar daha dəqiq və düzgün olmaqdadır.

Vəkil Bevzenko ilə robot arasında keçirilmiş mübarizənin süjeti təxminən aşağıdakı kimi olmuşdur. Tərəflər arasında torpaq sahəsinin icarəsi müqaviləsi bağlanmışdır. Tərəflər icarə müqaviləsinin predmeti olaraq qeyd etmişlər ki, torpaq sahəsi icarəçiyə sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün icarəyə verilir. İcarəçi ticarətlə məşğul olan şirkətdir. Müqavilə bağlandıqdan bir il sonra icarəçi torpaq sahəsində ticarət mərkəzinin tikintisinə başlayır. İcarəçi mülkiyyət hüququnun qeydə alınması üçün dövlət reyestrinə müraciət etmiş və hüququ qeydə alınmışdır. Bundan xəbər tutan icarəyə verən icarəçiyə qarşı mülkiyyət hüququnun qeydiyyatının ləğvinə dair iddia tələbi ilə müraciət etmişdir.

Püşk nəticəsində Bevzenkoya icarəyə verənin, robota isə icarəçinin hüquqlarının müdafiəsi həvalə olunmuşdu.

Əvvəldə robotun mövqeyi bir o qədər ürəkaçan olmasa da, çəkişmənin sonrakı mərhələlərində o, qanunvericilikdən, hətta Bevzenkonun müəllifi olduğu məqalədən sitatlar gətirməyə və mövqeyini müdafiə etməyə çalışdı.

Daha sonra isə süni intellekt heç kimin gözləmədiyi bir addım atdı – hüquqi fikir yürütdü. O, təxminən bildirdi ki, tikinti sahibkarlıq fəaliyyətinin növlərindən biridir, müqavilədə sahibkarlıq fəaliyyəti qeyd olunub, bu o deməkdir ki, tikinti aparılması da mümkündür.

Buna baxmayaraq, son nəticədə Bevzenko RF Mülki Məcəlləsinin 431-ci maddəsinə əsaslanaraq son zərbəni vurdu və jürinin qiymətləndirməsi nəticəsində qalib gəldi.

Bununla belə, layihə uğurlar nəticələnmişdi – Meqafonun təcrübəsi uğurlu alınmışdı, Bevzenko qalib gəlmiş və insanlığı robotlara məğlub olmaqdan qorunmuşdu, izləyicilər isə ecazkar şou izləmişdilər.

Vəkillər Kollegiyası regional əməkdaşlıq münasibətlərini genişləndirir - TÜRK-AV

Bu gün Türkiyənin Ankara şəhərində Türkiyə Vəkillər Kollegiyaları Birliyinin təşkilatçılığı ilə Türkdilli və Qohum Ölkələrin Vəkillik Qurumlarının Birliyinə (TÜRK-AV) üzv ölkələrin ümumi yığıncağı keçirilmişdir. Türkiyə, Qazaxıstan, Azərbaycan, Gürcüstan, Qırğızıstan, və Albaniyanın vəkillər kollegiyaları tərəfindən 2016-cı ildə təsis olunmuş bu təşkilatın əsas məqsədi region ölkələrinin vəkillik qurumları və vəkilləri arasında peşəkar əməkdaşlıq platformasının təşkil edilməsi ilə qarşılıqlı təcrübə mübadiləsinin təmin

edilməsindən ibarətdir.

Tədbirdə Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyası sədr Anar Bağirovun rəhbərliyi ilə Rəyasət Heyətinin üzvləri Pərviz Ələkbərov, Muxtar Mustafayev və Aparatın rəhbəri Fərhad Nəcəfovdan ibarət tərkibdə təmsil olunmuşdur.

Türkiyə Vəkillər Kollegiyaları Birliyinin rəhbəri Metin Feyzioğlunun sipkerliyi ilə aparılan yığıncağın gedişində bir sıra təşkilati məsələlərə baxılmış, xüsusilə "TÜRK-AV"ın nizamnaməsinə bəzi dəyişikliklər edilmiş, təşkilata istənilən ölkədən olan vəkillərin fərdi üzvlüyünün mümkünüyü və gələcəkdə bütün üzv ölkələrin yurisdiksiyasını əhatə edəcək vahid arbitraj məhkəməsinin yaradılması istiqamətində işlərin başlanılması barədə qərar qəbul olunmuş, Rusiya Vəkillər Kollegiyalarının Federal Palatası və Tacikistanın Vəkillər Kollegiyasının təşkilatı üzvlüyə qəbul olunmasına müsbət münasibət bildirilmişdir.

Tədbirdə Kollegiyanın sədri Anar Bağirov çıxış edərək, Azərbaycan vəkilliyi üçün "TÜRK-AV" a üzvlüyün əhəmiyyəti, regional iqtisadi layihələrin, xüsusilə "Bakı-Tiflis-Qars dəmiryolu" layihəsinin həyata keçirilməsi çərçivəsində "TÜRK-AV"ın rolu barədə tədbir iştirakçıları ilə

öz fikirlərini bölüşmüş və təşkilatın gələcək fəaliyyətinə Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının daim dəstək verməyə hazır olduğunu bildirmişdir. Bunun ardınca Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyasının sədri Anar Bağirov təşkilatın İdarə Heyətinə üzv seçilmişdir.

Tədbirdə təşkilata üzv ölkələrin vəkillər kollegiyalarının rəhbərləri ilə ikitərəfli görüşlər keçirilmiş, gələcək əməkdaşlığın perspektivlərinə dair faydalı fikir mübadilə aparılmışdır.

Səfər çərçivəsində Vəkillər Kollegiyasının rəhbərliyi Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin abidəsini ziyarət etmiş, abidə

önünə əklil qoyulmuş, dahi dövlət xadiminin əziz xatirə ehtiramla yad edilmişdir. Eyni zamanda Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin banilərindən biri, Azərbaycan Milli Şurasının sədri Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin də məzarı ziyarət edilmiş və onun əziz xatirəsi yad edilmişdir.

Bundan başqa, "TÜRK-AV"ın ümumi yığıncağına qatılmış bütün üzv ölkələrinin vəkilləri ilə birgə Türk dünyasının böyük öndəri, Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi Mustafa Kamal Atatürkün əziz xatirəsinin yad edilməsi məqsədilə Anıt Kabir memorial-kompleksinə səfər edilmiş, böyük öndərin məzarı önünə "TÜRK-AV" adından əklil qoyulmuşdur.

Vəkil peşəsinin gələcəyinə həsr olunmuş 2018 Alma-Ata beynəlxalq konfransı

İyunun 15-16 tarixlərində Qazaxıstanın Almatı şəhərində Avropa Şurası, ATƏT, Beynəlxalq Vəkillər Kollegiyaları Assosiasiyası, Avropa Vəkillərinin Assosiasiyası və Qazaxıstan Vəkillər Kollegiyasının təşkilatçılığı ilə "Vəkillər 2018 – hüquqi xidmətlərin keyfiyyətinin artırılması" mövzusunda beynəlxalq konfrans keçirilmişdir.

Konfrans çərçivəsində vəkillərin və vəkillər kollegiyalarının müstəqilliyi, vəkillərin deontologiya məsələləri, vəkillərin intizam məsuliyyəti, hüquqi yardım işinin təşkili və davamlı peşə tədrisi mövzularında panellər təşkil olunmuş, Mərkəzi Asiya və Avropa

vəkillik təşkilatları arasında əməkdaşlığın perspektivləri müzakirə olunmuş, müxtəlif aktual məsələlər ətrafında faydalı fikir mübadiləsi aparılmışdır.

Azərbaycan, Çin, Polşa, Böyük Britaniya, Türkyə, Almaniya, Gürcüstan, Özbəkistan, Qırğızıstan, Tacikistan və Fransadan olan təcrübəli vəkillərin iştirak etdiyi tədbiri Qazaxıstan Vəkillər Kollegiyasının sədri Anuar Tuqel, Avropa Vəkilləri Assosiasiyasının sədri Mariya Slazak və Beynəlxalq Vəkillər Kollegiyaları Assosiasiyasının kollegiyaların məsələləri üzrə komissiyasının sədr müavini Peter Koves salamlama nitqi ilə açıq elan etmişlər. Daha sonra tədbir öz işini panellər üzrə davam etmişdir.

Qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyası tədbirdə Kollegiyanın sədr

müavini Aydın Axundov və Rəyasət Heyətinin üzvü Muxtar Mustafayev tərəfindən təmsil olunmuşdur. "İntizam icraatı" panelinin işində iştirak edən Rəyasət Heyətinin üzvü, vəkil Muxtar Mustafayev "Azərbaycanda vəkillərin intizam icraatının aparılmasının bəzi xüsusiyyətləri" mövzusunda məruzə ilə çıxış etmiş, son dövrlər Azərbaycanda vəkillik sahəsində aparılan islahatlar haqqında tədbir iştirakçlarına məlumat vermiş və bu kimi tədbirlərin regionun vəkil təşkilatları arasında əlaqələrin genişləndirilməsində əhəmiyyətini vurğulamışdır.

Bundan başqa, vəkil tərəfindən iştirakçıları maraqlandıran suallara dolğun cavablar verilmişdir. Eyni zamanda ölkəmizi yüksək səviyyədə təmsil edən Azərbaycan nümayəndə heyəti tərəfindən konfransda iştirak edən ölkələrin vəkilliyinin təmsilçiləri ilə ikitərəfli görüşlər keçirilmiş, gələcək dövrdə faydalı əməkdaşlığın qurulması istiqamətində müzakirələr aparılmışdır.

Tədbirində sonunda tədbir iştirakçılarının hamısının iştirakı ilə xatirə fotosu çəkilmişdir.

Trampın vəkili ofisində axtarış aparıldı

ABŞ-da Federal Təhqiqatlar Bürosunun (FTB) əməkdaşları ABŞ prezidenti Donald Trampın vəkili Maykl Koenin ofisində axtarış aparıb.

Virtualaz.org xarici KİV-ə istinadən bildirir ki, FTB əməkdaşları bəzi sənədləri müsadirə ediblər.

Axtarış xüsusi işlər üzrə prokuror Robert Müllerin qərarı əsasında aparılıb. Bunu Koenin maraqlarını müdafiə edən hüquqşünas Stiven Rayan deyib və qəti narazılığını bildirib: "ABŞ prokurorluğunun axtarış orderi verməsi qərarı tam yersizdir, bu müştərilərlə vəkillər

arasında konfidensial yazışmaların yer aldığı materialların müsadirə olunması ilə nəticələndi". Rayanın sözlərinə görə, FTB Koenin müştərilərlə gizli yazışmaları olan sənədləri müsadirə edib. Onların arasında vəkili prezident Trampa yazışmaları da olub.

Koen uzun müddətdir ki, Trampın şəxsi vəkili kimi çalışır. Son zamanlar aktrisa Stormi Denielsə 130 min dollar ödəniş etməsi ilə gündəmə gəlib. Aktrisa iddia edir ki, Tramp bu məbləği onunla keçmiş əlaqələrini örtbasdır etmək məqsədilə verib.

Bu arada "Rusiyanın ABŞ seçkilərinə müdaxiləsi" ilə bağlı istintaqa başçılıq edən xüsusi işlər üzrə dövlət ittihamçısı Robert Müller Ağ Ev rəhbəri Donald Trampa şəxsi görüşündə toxunulacaq mövzuların müəyyən edildiyini bəyan edib.

Görüşdə keçmiş FTB rəhbəri Ceyms Komi və milli təhlükəsizlik üzrə müşavir Maykl Flinin qovulması, həmçinin Trampın oğlunun Rusiyalı vəkili Nataliya Veselnitskaya ilə 2016-cı ilin iyun ayında keçirdiyi görüş haqqında müzakirələr aparılacaq.

“Asudə” rubrikası

Əziz oxucular, sizlərə 2017-ci ildə yaradılmış və artıq bir xeyli izləyicisi olan maraqlı və hüquqi sahədə maarifləndirici “Hüquqi Açıqca” seriyasını təqdim edirik. Səhifənin əsas məqsədi insanların hüquq və vəzifələrini hər kəsin anlayacağı sadə və hüquqi terminlərdən mümkün qədər uzaq dildə açıqlamaqdır.

Səhifənin yaradıcıları Vəkillər Kollegiyasının üzvü, vəkil Nazlı Əhmədova və Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinin bir qrup məzunları Nurlan Məmmədli, Ziya Şivaxanlı, Gülnaz Salmanova, Məhəmməd Qurbanov, Kənan Mədətli, Aydan Ələskərova, Günel Zalova və Mehran Əmirlidir. Ünvan: <https://www.facebook.com/legalpostcards/>

HÜQUQİ AÇIQCA
37 | 27 DEKABR 2017

**İŞÇİLƏRƏ İL ƏRZİNDƏ ƏN AZI
21 TƏQVİM GÜNÜ OLMAQLA
ÖDƏNİŞLİ ƏSAS MƏZUNİYYƏT
VERİLMƏLİDİR**

AR ƏMƏK MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 114.

HÜQUQİ AÇIQCA
#43 | 21 YANVAR 2018

**ŞƏXS DAŞINAR ƏŞYAYA FASILƏSİZ OLARAQ
5 İL ÖZ MÜLKİYYƏTİ KİMİ VİCDANLI
SAHİBLİK ETDİKDƏ HƏMİN ƏŞYAYA
MÜLKİYYƏT HÜQUQU ƏLDƏ EDİR**

AR MÜLKİ MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 181.4

HÜQUQİ AÇIQCA
#24 | 16 NOYABR 2017

**ÜMUMİ İSTİFADƏDƏKİ ÖRÜŞ SAHƏLƏRİ
ƏHALİNİN İSTİFADƏSİNƏ MÜDDƏTSİZ VERİLİR.**

- YAY VƏ QIŞ OTLAQLARI,
- BƏLƏDİYYƏ EHTİYAT FONDUNUN ÖRÜŞ
VƏ BİÇƏNƏK SAHƏLƏRİ

10-15 İLƏ İCARƏYƏ VERİLƏ BİLƏR

AR TORPAQ MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 16

HÜQUQİ AÇIQCA
#4 | 8 OKTYABR 2017

**QADININ HAMİLƏLİYİ DÖVRÜNDƏ
YA DA UŞAĞIN DOĞUMUNDAN
1 İL MÜDDƏTİNDƏ QADININ
RAZILIĞI OLMADAN KİŞİ NİKAHIN
XİTAMINI TƏLƏB EDƏ BİLMƏZ**

AR AİLƏ MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 15

HÜQUQİ AÇIQCA

#5 | 10 OKTYABR 2017

**15 YAŞINA ÇATMAMIŞ
UŞAQLAR İŞƏ GÖTÜRÜLƏ
BİLMƏZLƏR**

AR KONSTITUSİYASININ 17-Cİ MADDƏSİNİN V HİSSƏSİ

HÜQUQİ AÇIQCA

#8 | 14 OKTYABR 2017

**7 YAŞINADƏK OLAN İNSANLARIN
(AZYAŞLILARIN) FƏALİYYƏT
QABİLİYYƏTİ YOXDUR**

AR MÜLKİ MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 28.3

HÜQUQİ AÇIQCA

#27 | 24 NOYABR 2017

**ƏMƏK PENSİYALARININ
NÖVLƏRİ BUNLARDIR :**

- YAŞA GÖRƏ
- ƏLİLLİYƏ GÖRƏ
- AİLƏ BAŞÇISINI İTİRMƏYƏ GÖRƏ

"ƏMƏK PENSİYALARI HAQQINDA" QANUN, MADDƏ 4.1

HÜQUQİ AÇIQCA

#13 | 22 OKTYABR 2017

**18 YAŞINA ÇATMIŞ ƏMƏK
QABİLİYYƏTLİ UŞAQLAR ƏMƏK
QABİLİYYƏTLİ OLMAYAN
VALİDEYNLƏRİNİ SAXLAMAĞA
BORCLUDUR**

AR KONSTITUSİYASININ 34-CÜ MADDƏSİNİN V HİSSƏSİ

HÜQUQİ AÇIQCA

#29 | 2 DEKABR 2017

**5-GÜNLÜK İŞ HƏFTƏSİNDƏ 2,
6-GÜNLÜK İŞ HƏFTƏSİNDƏ İSƏ 1
GÜN İSTİRAHƏT GÜNÜ OLMALIDIR.**

AR ƏMƏK MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 104

HÜQUQİ AÇIQCA

#44 | 25 YANVAR 2018

**TƏHLÜKƏSİZLİK KƏMƏRİNİ BAĞLAMADAN
NƏQLİYYAT VASİTƏSİNİ
İDARƏ ETMƏYƏ GÖRƏ
40 MANAT MƏBLƏĞİNDƏ CƏRİMƏ
EDİLİR**

AR İNZİBATİ XƏTALAR MƏCƏLLƏSİ, MADDƏ 329.1